د هندوستان پښتانه
مالیر کوټله (ختیځ پنجاب)
صفیه حلیم
۲۰۰۹

۱* د اوبو مزل
۲.*پاچا او ملنګ
۳.* مالیر او کوټله
۴* ګورو او نواب
۵* د ژوندو لاره
۶* نوی ملګری نوی دښمن
۷* نولسمه پېړۍ
۸* نواب او انګرېز
۹* هغه تللی عظمت
۱۰* د لاهور مالېری

نا اشنا ټکی

جاگیر- ځمکه او کلی

جاگیردار- هغه څوک چی ځمکه او کلی ولری

پرگنه- د ځمکې یوه برخه

خلعت- قیمتی ټوکر نه جوړ اوږد کوټ یا چپن چی د پاچا له خوا به د یو کس د درناوئ لپاره ورکول کیدو

ضلع- ولسوالي

مها – لوئ

راجه- پاچاه یا واکمن

راجپوت- د راجه ځوئ- د هندوستان یوقام چی دمېړانی لپاره نوم لری

سنگ-سنگه........زمری- دا لقب راجپوت قام سړو د خپل پېژندگلوي لپاره کارو-وروسته د سیک مذهب منونکوهم دا لقب غوره کړو

نذر-نذرانه- تحفه یا ډالئ چی د واکمن د خوشالولو لپاره به ورته وړل کېده- مغلو به ورته پېشکش ویېل

گرویاگورو- هغه مشرچی نورو ته لاره ښائ

برهمن- د هندو مذهب لوړه طبقه

بېراگی- د هندو مذهب ملنگ

دیوان-مشر وزیر(وزیر اعظم)

چېلا- غلام یا مرید

کوټله- قلا

سادهو- ملنگ یا فقیر

وایسرائ-په هند کی د برطانوي سلطنت له خوا ټاکل شوی واکمن

پېژندنه

د صوبه سرحد ځینې خلک کله چی په اباسین جوړ د اټک له پله واوړي نو وایي چې مونږ پنجاب ته ورداخل شو. د تاریخ په پاڼو کې د پنجاب ټکی په لومړي ځل د شپاړلسمې پېړۍ په ورستیو کې د شېرشاه سوري د دور تاریخ لیکونکو وکاروو. له دې وړاندې دا ټوله سیمه د هند په نوم یادېده. د پنجاب نوم دلته بهېدونکو پنځو سیندونو له کبله ورته ورکړی شو- خو په اصل کې دلته شپږ سیندونه دي. د راوي، چناب، بیاس، ستلج او د جهېلم نه علاوه د اباسین اوبه هم دلته بهېږي. د هند او پاکستان ترمېنځ دا سیمه له اسمانه چې وګورئ نود یوې دایرې غوندې ښکاري.

دهند برخه یې ختیز پنجاب او د پاکستان هغه یې لویدیز پنجاب بلل کېږي.د لویدیځ پنجاب سرحد د سلېمان هغه غرونه دي چې دبلوچستان او افغانستان نه یې بېلوي.د پنجاب په دې برخه کې تر ټولومهم ښار جهېلم نومېږي چې د هندوستان نامتو واکمن شېرشاه په کې د روهتاس کلا جوړه کړه. هغه وخت ټېکسلا او کوهستان په پنجاب کې شامل نه وو بلکه دا د افغانستان خاوره ګڼل کېدل.

د ختیځ پنجاب سرحد د جمناسیند دی.او پدې کې لودیانه،جالندهر او دپټیالې ښارونه دي. جنوب ختیځ کې د ډیلي او حصار ښارونه دي چې پخوا د اګرې د حکومت برخه وو.خو د ۱۸۵۷م کال نه وروسته انګرېزانو په پنجاب کې شامل کړل. د پنجاب شمالي سرحد د اباسین او د ستلج سیندونه دي چې د بهاول پور او د راجهستان (راجپوتانه)نه یې بېلوي.دلته ددې لرغونی ښار ملتان نومېږي. ددې نه علاوه دېپال پور (پاکپتن)هم لرغونی تاریخ لري.

د انگرېزانو په هند کې د اوسني صوبه سرحد سیمه هم په پنجاب پورې تړلې وه. په ۱۹۴۷ م کې د پاکستان په جوړېدو پنجاب په دوو برخو وویشل شو.د هند پنجاب بیا هم دومره پراخه مځکه لرله چې حکومت په ۱۹۶۶م کې بیا په دوو نورو برخو وویشلو.د یوه نوم هریانه او مرکز یې چندي گړ شو. دویم پنجاب په خپل نوم پاته شواو مرکز یې امرتسر وټاکل شو. دهندي پنجاب د شمال ځینې نورې برخې د هیماچل پردېش په ایالت کې شامل کړی شوی.ددې نه اندازه کېږي چې ددې لویې ځمکې انتظام او اداره څومره گران کار دی.
په هندوستان کې ددې ټولو سیمو په گډون دلته دخلکو شمېره دټولو نفوسو اېله ۲.۵ فیصده کېږي.یعني په هند کې پنجابیان په اقلیت کې دي.خو ځمکې یې ټول هند ته د غنمو ۲۲% او د وریژو ۱۰% حاصل ورکوي. له دې پرته په ټول هند کې دپیو(شېدو) او له هغې جوړو شیانو دریمه برخه له پنجابه ترلاسه کېږي. د پاکستان په پنجاب کې د پنجابي وگړو شمېره د نورو ټولو په پرتله زیاته ده. یعني د پاکستان د خلکو ۴۴,۵ % په پنجاب کې اوسېږي.او ددغې ځمکې ټول حاصل ۸۰ فیصده غنم پیدا کوي. په ۱۸۹۱ م کې انگریزانو دپنجاب دځمکې کچ یو لک څلور څلوېښت زره څلور سوه او شپږ دېرش زره مربع میله ښودلو.او دلته هغه وخت پنځه ویشت لکه یو شپېته زره نهه سوه او شپږ پنځوسو کسانو ژوند کاوو.
په دې خاوره اوسېدونکي زیات تره په تېرو پنځو زرو کالو کې د افغانستان او دهغې نه وراخوا د مرکزي اېشیا د خاورو نه په بېلو بېلو پړاونو ورغلي دی.ددې ځمکې شنې او ښېرازې او هوا یې نرمه او معتدله ده. ددې کتاب لپاره مایواځې دهغو پښتنو حال راخیستی دی چې د هند په لودیځ کی د پنجاب د ایالت یو ډېر وړوکی ځای کی مېشت دی- خو د خلکو د تاریخ نه وړاندی د پنجاب د سیندونو معلومات ضرور دی چی د دی خاوری د ښیرازۍ عامل دی-

د اوبو مزل

د پېښور له تعليمي ادارو هركال په سلګونو زده كونكي د اباسين او د كابل سيندونو سيل له ورځي، د اټک سره نږدې څوواړه واړه ټاپوګان دي چې يو په كې كنډ نومېږي. په هندی ژبه كې د اوبو تالاب ته كنډواى دې ټاپو سره يو ځاى كې د ددو سيندونو اوبه يوځاى كېږي. مست هلكان يا جينكۍ په اوبو كې ورښكته شي او دا يواځې په ژمي كې ممكن وي چې كله د دواړو سيندونود اوبو زور كم وي.-دوی په لويو تيږو پښې ږدي او هغه ځاى ته ځان رسوي چې سنګم نومېږي عام خلک په دې باوري دي چې د دوو سيندونود يوځاى كېدوپه مقام كه څوک دعاوغواړي سمدستي قبلېږي. دا دود او عقيده له كومه ځايه پېل شوېده هيڅوک نه دی خبرڅوک په دې پسې هم نه ګرځي چې دعاګانې په رښتيا قبلېږي او كه نه؟خو د دواړو سيندونو د اوبو بېل بېل رنګونه په خپله يوه په زړه پورې ننداره وي-

اباسين يعنی د سيندونو پلار... او دا نوم ورته بې ځايه نه دی وركړی شوی، د آرييانو په وېدی سندرو كې وايي چې ددې سيند اوبه د يوه زمري له خولې راوځي. دهندو مذهب له مخې د هماليه په غرونوكې كېلاش نومي غرونو سلسلې كې د دوی تر ټولو قوي اسطوری *وشنو* چينه ده چې د اباسين اوبه ترې راوځي. د شلمې پېړۍ په سر كې د انګرېز جغرافيه پوهانو يوې ډلې ددې سيند سرچينه معلومه كړه او د دوی معلومات دا وو چې د كېلاش غره نه واورينې اوبه په شمال لويديځ كې يو سل شپېته(۱۶۰) ميله ښكته راكوزېږي او دلته د ګهار نومي يو بل سيند اوبه ورسره يوځاى شي بيا دا اوبه چې د

کشمير له لداخ نه تېرېږي نو بې شمېره لويې وړې ويالې ورسره يوځای کېږي او کله چې د پاکستان د سکردو په سيمه کې راتېرېږي نو مخه يې جنوب لوري ته شي دلته د گلگت سيند هم ورسره يوځای شي او د هندوکش د غرونو نه درابڼ ته رارسېږي تر دې ځايه د اباسين اوبو اته سوه دولس(۸۱۲) ميله لاره وهلې وي.

په درابڼ کې ددې لويديځې غاړې ته د صوبه سرحد د بنو او ډېره اسماعيل خان ښارونه دي او ختيځې غاړې ته ډېره غازي خان چې په پنجاب کې شامل دی .دلته دا سيند د غرنيو پښتنو د سيمو وروستې سرحد يا پوله جوړوي. کله چې د چچ په وادي کښې ددې سيند اوبه غورځېږي نو دسيند لمنه دومره پراخه شي چې څو ځايونو کې جبه زارونه پيدا شي دلته پکې کشتۍ هم چلېږي. څلوېښت ميله چې نور مزل ووهي نو د کابل سيند اوبه ورسره يوځای کېږي اوکه د اټک د پله نه که څوک ښکته ځير شي نو د دواړو سيندونو د اوبو رنگ بېل بېل ښکاري.

زما د ماشومتوب يوه تجربه دا وه چې پلار به راته د اټک پله نه د دواړو سيندونو رنگونه ښودل د اباسين شنې او د کابل ژېړبخنې سرې اوبه ـ دلته دا سيندونه ديوه بل په څنگ کې بهېږي او زمونږ لپاره به حېرانونکې خبره دا وه چې دا اوبه ولې يو بل کښې نه ورگډېږي .دواړه سيندونه لږ نور ښکته د اټک د پله نه پورې ختيځ ته چې ورسېږي نو د اوبو رنگ تېز نيلا شي.دا د هغه نيلا رنگو تيږو له امله وي چې د سيند دواړو غاړو ته په اوبو کې پرتې دي.او د اوبو رڼا دا رنگ منعکسوي ، دغه ځای ''نيلاب'' نومېږي د نيلاب نه ښکته د اباسين او د کابل اوبه په گډه کالاباغ ته ورسېږي نو ددې مخه جنوب ته شي او ۳۵۰ ميله مزل وهلو نه وروسته متهن کوټ نومې ځای کښې څلورو نورو سيندونو سره يوځای کېږي، دلته د پنجاب يو مشهور ځای ''پنج ند'' دی خو اباسين ته يواځې ځان له ۴۹۰ ميله لاره اوس هم پاتې وي چې سمندر ته ور

رسېږي.او دا هغه لويه دښته ده چې د ګرمۍ له کبله پکښې ډېرې اوبه په هواکښې ياپه شګه کښې ورک شي. خود اباسين اوبه اوس هم ډېرې وي ځکه په دې کې د شلو نورو سيندونو اوبه ورګډې شوې وې چې د سپين غر او چترال نه واخلې د سليمان د غرونو نه راماتی وی. له کومو ځمکوچې دا سيند تېرشوی دی ددې ساحه ۱,۱ ۲۵,۰ مربع کلوميټره ده. دسيند د غاړې وروستی ښار "جام شورو" دی اودلته دا اوبه د يو لوي ډنډتر جوړېدو وروسته سمندر ته ځان وسپاري.ددې سيند اوږدوالی درې زره يو سل او اتيا کلوميټره دی.

د اباسين تر ټولو زوړ نوم په ويدي سندرو کښې يادېږي چې ورته "سپتا سيندهو" وايي يعني اوه سيندونه دا ځکه چې ددې په شپږو څانګو کې يو بل سيند هم ورګډ وو چې "سرسوتي"نومېدو او په لرغونو وختونو کې د سنده ايالت په شګو کې ورک شو. په سانسکرت ژبه کې دا سيندهوس نومېږي، د اوستا په مناجاتوکې سيندهوس بيا هيندوس شو هم دغسې سپتا ،هپتا شو ،ځکه په زړې باختری ژبه کښې د "س"غږ په "ه"اوړي .د هند ټکي له پارسي نه يوناني ته کډه وکړه او په دې ژبه کې "ه"په "يا" اوړي.هندو، يندو بيا اندو او اخرترې انډيا شو .يونانيانو" سيندوس" بيا انډوس(انډس) کړو.

کله چې لرغونې ويدي سندرې وليکل شوی نو دوی ته يې "ريګ وېد "وويل او په دې سندرو کې د سيندوس ذکر ۱۷۲ ځلې راغلی دی.

ددې سيند په غاړه په ۳۳۰۰ ق م کښې ښارونه آباد وو چې د شلمې پېړۍ په پېل کښې انګرېزانو رابرسېره کړل. د هړپه او د موهنجوډارو لرغونو ښارونو تمدن ته د "انډس تمدن "يعني د "اباسين تمدن"نوم ورکړی شو. دلته د موندل شويو توکيو ځانګړتيا دهند په لويه وچه کښې د دوو سوو نه زياتو ځايونو کې په نښه شول.په افغانستان کې د آمو سيند په غاړه په شور توغه

کښې هم ددې تمدن آثار پیدا شول ، د کندهار منډیگک او د ژوب رڼا غونډۍ د انډس تمدن ښې بېلگې دي.
په ۳۲۶ ق م کې د یونان اسکندرمقدوني د ټېکسلا(تاکشاشیلا)کې د راجه امبهي مېلمه شو، د یونان د لښکرو یوه برخه کال وړاندې د خیبر د درې د لارې د اباسین تر غاړې رسېدلی وۀ او د خپلو هغو ملگرو لپاره پر اباسین د تېرېدو لپاره یو مضبوط پل جوړکړی وو چې داسکندر تر مشرۍ لاندې د لغمان،کونړ ،چترال او د باجوړ له لارې ورغلي وو. امبهي اسکندر ته د خپل سیال د جهېلم راجه پورس پر ضدد پوځي او مالي مرستو ژمنه کړې وه.
جهېلم سیند
د اباسین نه پورې جنوب لوري ته جهېلم د یوه لوی سیند پر غاړه د اباد سلطنت نوم وو. دا سیند ویتاستا نومېدو.چې په پخوانیو ویدي سندرو کې یې ذکرشوی دی. ددې سیند سرچینه هم د همالیې غرونه دي او ددې اوبه چې کله د کشمیر د سرینگر ښار نه تېرېږي نو هلته د اباسین اوبه ورسره گډېږي، دا گډې اوبه د بارامولا نومې تنگۍ نه په تېرېدو مظفرآباد، بلتستان،هزاره او آخر جهېلم ته ورسېږي. ددې سیند اوږدوالی ۷۷۲ کیلومټره دی او په جهېلم کې د دې اوبه دومره پراخه شي چې ټاپوگان په کې پیدا شي.
اسکندر، راجه پورس ته پیغام ور واستوو چې ده ته تسلیم شي خو هغه ورسره د جنگ اعلان وکړ. په اول جنگ کې اسکندر ماتې وخوړه خو ددویم ځل لپاره یې په شپه کې خپل پوځ په یو ټاپو کې پټ کړ او سهار یې د پورس په پوځ یرغل وکړ او ماتې یې ورکړه. د جهېلم سر زوره اوبه د یونانیانو لپاره یو لوی گواښ و نو کله چې دوی بریالي شول نو ددې په ختیځه څنډه کې یې جشن جوړ کړ او داسیند یې د خپل یو اسطوري هایډاسپس په نوم ونوماوه. د جهېلم سیند دبهیره،خوشاب،ساهیوال،جهنگ اودملتان دلارې بهاولپور ته رسیږي، دلته د بیاس د سیند اوبه ورسره گډ شي او د چناب سیند ته په رسېدو اخر د

اباسین برخه شي. د جهېلم د سیند په غاړه اسکندر مقدوني د خپل اس بوکا فیلا په نوم یو ښار هم اباد کړ، دغه اس د زوړوالي له امله دغلته مړ شوی و. هم د دې سیند په غاړه د روهتاس مشهوره کلا ده چې شیرشاه سوري جوړه کړې وه.

چناب سیند

د کشمیر په لوړو غرو کې د واورینو اوبو دوه لوی جهیلونه دي چې یوه یې چندرا(سپوږمۍ) او بله یې بهاګا(تقدیر) نومیږي..د اوبو دا دواړه چینې په شمال لویدیځ کې د جمون نه تر کشتواړه ۱۳۰ میله مزل وهلو نه وروسته په اباسین کی ورګډ شی خو لږ ښکته بیاد اباسین نه بېلي شی، سیالکوټ او وزیر اباد ښارونونه په تیریدو د جهنګ نومې ښار شګلنې ځمکې خړوبوي. په دې لاره دا اوبه د چناب په نوم یادیږي خو په لرغوني وېدی سندرو کې دا اشګینۍ بلل شوي دې. د پنجاب په اولسي داستانونو کې دا سیند لوی نوم لري د پنجابي ژبې دوه د مینې داستانونه هیر رانجها او سوهني مهینوال هم ددې سیند په غاړو جوړ شوي دي. د ۷۲۵ میله مزل وهلونه وروسته دا سیند د دوو نورو سیندونو ستلج او بېاس په بدرګه پنجند کې د اباسین سره یو ځای شي..

ستلج سیند

د پنجاب تر ټولو لوی سیند ستلج (ست لوج) دی اوږدوالی۱۴۴۸ کلومیټر دی. د اباسین په څیر د دې اوبه هم د کېلاش له غرو سرچینه اخلي خو په لاره کې ورسره بې شمېره لوی او وړې ویالې ورګډیږي، همدا ده چی په سانسکرت کې ورته "سوتودرو" وایي یعني د سلو سیندونو سیند. د دی اوبو مخه ختیځ لوری ته وي، او دسوالک دغرونو نه د هندوستان د بلاس پور او روپړ ته چې رسیږي نو په دوو برخو ووېشل شي. دلته د لودېاني مشهور ښار دي، کله چې د پاکستان د پهلور او پټن ته رسیږي نو د بیاس اوبه ورسره ګډې شي. دا

سیند د خپلو یخو اوبو او کبانو لپاره ډیر نوم لري. ځیني خلک ورته لال دریا یعني سور سیند وایي ځکه د سرو خاورو له کبله د دې رنګ سور دی.

راوی سیند

د سړو اوبو دی سیند ته د لاهور سیند هم وایي ځکه د دې سیند په ختیځه غاړه د لاهور ښار اباد دی. په وېدې سندرو کې دا په دوو نومونو یاد شوي دي، پارو شاي او اراوتي. په لرغوني یونان کې دا" هایډراوټس" نومېدو. د دې اوبولاره لنډه ده اود کشمیر د کانګړه غرونو نه راوځي. هلته دا سیند ډیر سپېڅلی ګڼل کیږي. په لویدیځ کې د دې اوبه د پنجاب له غریزې سمیې چمبه ته چې را ورسیږي نو د دې نوم راوي شي. بیا د جمون نه شل میله ښکته یو بل سیند "توي" په کې ور ګډ شي. دیرش میله ښکته د راج پور په میدانونو کې څلور سوه کاله پخوا مغل واکمنو د دې اوبو نه یو کانال را ویستلی وو چې نهرشاهي نومیږي او اوبه یې د لاهور ښار ته رسیږي. دهند په ګورداسپور او امرتسرښارونو کې له دې سیند ځای ځای نهرونه او ویالې ویستل شوي دي نو ځکه تر لاهوره د دې سیند اوبه ډیرې کمې پاتیږي. د لاهور ښار نه تاو را تاو د دې دوه برخې جنوب لویدیځ کې بیا یوځای شي، ساهیوال او ملتان ښارونو ته ځان رسوي او همدلته د چناب په اوبو کې یوځای شي. یو مهال په دغه سیند کې لویي سوداګریزې کښتۍ چلېدی او پنجاب ته به یې مالونه رسول.

بیاس سیند

اسکندر مقدوني چې کله د جنګ جګړو له لارې د پنجاب لویه خاوره ونیوله نو د هند د نورو ځمکو د را لاندې کولو هوس یې لا په زیاتیدو شو. هغه خپل پوځ د پنجاب د وروستي سیند بیاس پوري را وستو خو دلته د ده په عسکروکې خپل وطن ته بیرته د ورتلو ارمان پیدا شو. اوس دوی په هیڅ شان نه غوښتل چې وړاندې ولاړ شي. اسکندر ورته د هغه مال او دولت او زرو جواهرو یادونه وکړه چې د ګنګا جمنا په وادیو کې یې پاچاهانو لرل خو هیڅ

اثريې پرې ونکړو. بیاس د دوی وروستی حد و او په یوناني ژبه کې دا سیند هایفاسس نومیږي.
د دې اوبو سرچینه د هند د پنجاب د لاهول وارین غرونه دي. د کانګړی نه دا په شمال لویدیځ کې د سوالک د غونډیو نه تاو را تاو بهیدو وروسته لومړي جنوب اوبیا جنوب لویدیځ ته مخ کړي. د هوشیارپوراو ګورداسپور د ښارونو ترمنځ تېرېدووروسته د امرتسر او کپور تهله ته رسېږی او بیا پتن کې د ستلج له خړو اوبو سره یو ځای شي. ۴۷۰ کیلو میتره اوږد دا سیند په سانسکرت ژبه کې" دیاسا" نومیږی خوځای نومونه هم لري لکه دیپاسه، بیاسچه، بیاند ، ویاه او بیپاشه او یو ځای کې ارجیکی هم ورته وای..
د سیندونو د اوبو شخړه
د پنجاب د ټولو سیندونو سرچینه د همالیې په غرونو کې د هند په خاوره کې ده. د هند د وېش نه وروسته دواړو هیوادونو د بریښنا او د کرکرهنې لپاره د بندونو د جوړولو اوداوبو د مخې د اړولو اختیار غوښتو. د ویش نه وړاندې هم د انګریزانود حکومت پرمهال د پنجاب او سنده دصوبې په منځ کې په ۱۹۴۲ کې دا شخړه را پورته شوې وه. پنجاب بره دخپلی خاوری نه د تېرېدونکی سیندونو اوبه د خپلو ځمکو د خړوبولو لپاره غوښتې او ښکته د سنده ایالت دا خبره نه منله. هغه وخت د اوبو شخړه نا حله پاتې وه. په ۱۹۴۷ م کی دا شخړه بیا را پورته شوه چی د پاکستان او هند ترمنځ به دا اوبه څنګه وېشل کیږي. نو هم دا وه چی د پاکستان او هند حکومتونو د اوبو په سر خبری پیل کړې چې په پای کې په ۱۹۶۰ م د ستمبر په میاشت کې د نړیوال بانک په مرسته د دواړو هېوادونو ترمنځ د اباسین(انډس) په نوم یو تړون په کراچۍ کې لاسلیک شو. د دې تړون له مخې د اباسین،جهېلم او د چناب د اوبو کنټرول به د پاکستان په لاس کی وي او د ستلج، بیاس او د راوي سیندونو اوبه به هند کنټرولوي. هندوستان ته دا حق هم ورکړی شو چې

د پاکستان د برخې په دریو سیندونو اباسین، جهېلم او چناب غېږ زرعي پراجې جوړولی شي. عملا د دې خبرې مانا دا وه چې د کر د ځمکې لپاره د سیندونو د اوبو مخه نشي اړولې خو که د برېښنا لپاره ورباندې بندونه جوړوي نو جوړولی شي. همدا وه چې هندوستان په ۱۹۹۹ کې د چناب سیند په اوبو د بګلیهار(بګلي یار) نومې د برېښنا د بند جوړولو په کار لاس پورې کړ نو پاکستان ور باندې سخت خپګان څرګند کړ.

نور سیندونه

د پنجاب له اوبو پرته دوه نور سیندونه داسې دي چې د پښتنو لپاره تاریخي ارزښت یې له پامه نشي غورځېدی. د ګومل سیندچې ځینې خلک ورته ګومله وایي ، د افغانستان له غزني ولایت نه سرچینه اخلي، له پکتیا ولایت را تیریږي ، یوه څانګه یې له کټواز نه را وځي او دویمه یې د دې نه څوارلس میله ښکته ورسره یو ځای شي. په ویدي سرودونو کې دا سیند د ګومتي په نوم یاد شوی دی. ددی اوبه قریباً یو سل او لس میله مزل وهی. د ګومل اوبه د جنوبي وزیرستان د صوبه سرحد د ټانک ولسوالۍ په ګرداوي کې د کرکرهنې لپاره کاریږي او په کلاچي کې د دامان نه تیریږي . وروسته د ګومل اوبه په کجورۍ کې د ژوب له اوبو سره یوځای او په پای کې د ډېره اسماعیل خان نه شل میله جنوب کې په اباسین ور ګډیږي.

یو بل تاریخي سیند د کرمې (کورمی) سیند دی، د دې اوبه د سپین غر د جنوب نه را وځي. د پکتیا نه په تیریدو پاړه چنارد پېواړ درې نه تیریږې او د کوهاټ سیمې ته را وځي، وروسته د بنو له میدانه تیریږي او اباسین ته ځان ورسوي. په رګ وېدا کې دا سیند د کرومو په نوم یاد شوی دی. د کرمې سیند قریباً دوه سوه میله مزل وهي اود دې اوبه تر ډېره د اوبه خوړ او د کرکیلې لپاره کاریږي.

پاچا او ملنګ

د سلېمان د غرونوپه لړئ کې د اوسني ډېره اسماعېل خان ښار په لوېدېځ کې د غرو لمنې خاص دامان نومېږي او همدلته یوه وړه دره اوس هم د درابن په نوم يادېږي.دا دره دولس مېله پلنه او يوه وېشت مېله اوږده ده، يو مهال یې ځمکه شنه او له ونو ډکه وه. دلته هغه وخت واړه واړه کلي و چې په کې لس دولس کورنيو ژوند کاوه، هر کوریوه کوټه لرله چې د غره په ډډه کې به جوړه وه. د دېوالونو د پاسه به بې د لرګيو چت و چې په کې د لوګيو د وتلو لاره جوړه شوې وه. د کوټو دروازی به نه وي او د شپې به يې په ازغنو بوټو او لويو دړو بندولې.په ژمي کې به د کوټې په منځ کې اور بلېده او خلکو به د پسو په وړيو کې ځانونه تاوول او د اور چاپېره به وېده شول.د رڼا لپاره به يې د ځلغوزو د ونو شونټۍ کاروله چې په غرونو کې ډېرې کېدلې.

په پنځلسمه پېړۍ کې دلته د متی خېلو سروانيانو چې نېکونه يې د غور نه ورغلي و ډېره و. دوی د لودي ټبر سره خپلوي لرله، خلک یې میانه قد، قوي غړي اوخړې غټې سترګې يې لرلې. سړيو به د کمېس پرتوګ د پاسه یوه توره شړۍ له ملا تاووله او بله به يې په اوږو غوړوله. د ځرمنو څپلۍ به يې په پښو وې او يو ځوګزه سپین کتان به بې د پټکي په توګه د سر نه تاوکړي و. ښځو تر ډېره تورې کوچېانۍ جامې کولې. سروانی مشرانو د ملتان وربښمن لونګۍ په سرولې، عام خواړه يې د جوارو ډوډۍ، کوچ او کروت ووخو کروت یوازی هغو خلکو خوړی شو چې پسونه يې لرل د غنمو ډوډۍ يې يوازی په اختر او برات کې خوړله. د دوئ په ځنګلونو کې به د زېتونو ونې هم وې چې د هغې زېتون به يې وچول او خوړلو لپاره به يې په اوبو کې وېشوول. د ځنګله

نه به یې انار هم را شکول او د توتانو ونو خو به ورله هر ډول توتان ورکول، ځلغوزي هم ورته ډېر رسېدل.
سروانپانو تر ډېره کروندې کولې او د للمې په ځمکو کې به یې جوار او غنم کرل. دوی د شپانو په راکړه ورکړه خپلې اړتیاوې پوره کولې، د لور په سر به یې ولور نه اخیستو او کله به چې لونړه ېې ودولې نو پسول(جهېز) به یې ورله ورکاوه. دوی خپل ټول کارونه په خپله کول او خدمتګاران یاغلامان یې نه لرل.
په سروانیانو کې د دیني ازدکړو شوق تر نورو قبایلو ډېرو او په څوارلسمې میلادي پیړۍ کې د درابڼ په ډېرو کورنیو کې لوستي خلک موندل کېده چې د ځېنو شهرت خو یې آن خواوشا سېمو ته هم رسېدلي و. په دوئ کی شېخ سلېمان دانا ، شېخ ملي، شېخ احمد نومونه دیاد وړ دی. یو وخت د تصوف په تذکرو کې د درابڼ د صوفېانو او اولپاوو نومونه له دېرشو واوختل.
د پینځلسمې میلادی پیړۍ د ۱۴۳۰ کال تېر شوی دی. دا هغه وخت و چې له پښتنوسیمو جوپه جوپه ځوانانو د بهلول لودي په لښکرکې د جنګ لپاره ځانونه شاملول. د شېخ صدرالدین پلار شېخ احمد سرواني په درابڼ کې د ژوندي پېرپه نوم شهرت لرلو. د ځوئ زړه یي غواړی چی د اسلام رڼا د پنجاب سیمی ته خپور کړی او له بوې قافلې سره د اباسین ، چناب او راوي د سېندونو پورې ولاړ. د پټیالی سره نږدی د ستلج د بوی وبالی په غاړه په یوه وړوکي کلي کې بې واړول چی بهومسی یا جهومسی نومېدو.
شېخ صدرالدېن د ورځې کارمزدوري کوي او شپه په عبادت رښوي. لږه موده وروسته دلته د مالېر (ملېر) په نوم بو نوی ښارگوټی ابادوئ. د هند پاچا بهلول لودی ورته خپله لور په نکاح کوئ او ده ته د صدر جهان خطاب ورکوئ. وروسته د شېخ صدرالدېن او د مالېرد ابادېدو په اړه تاریخ په بوداستان بدل شو. په دی اړه د حیات افغاني لیکوال واي."هغه وخت د مالېر نښې نښانې هیڅ موجودی نه وې خو د جهوم په نوم یو کوچني کلي کې د شیخ صدرجهان

عبادت ځای موجود و او په هغه وخت کې يوه ضعيفه مسلمانه ښځه چې د مالي قام نه وه هلته لا پخوا اوسېدله. دغه ښځه لومړی د شيخ معتقده او بيا يې مريده شوه. کله چې صدرجهان د سلطان بهلول لودي د لور سره نکاح وکړه نو دلته يې د يو کلي د جوړولو نيت وکړاو د مالي د نوم سره يې د (ر) توری چې د رب لومړی توری دی يو ځای او له همدې امله په دغه ځای د مالېر نوم کيښود".

د هندي سرچينو له مخې دا ځای د ملېرسنگه نومې راجه لخوا د خښتو جوړ شوی کلا نوم وچی مليرګړ نوميده. صدرالدين د بهومسي نومې کلي کې په يوه جونګړه کې اوسيدو چې ملير ته نژدې وه دا کلا د لرغونو وختونو نه ورانه وه خوکله چې د صدرالدين د جونګړې شاوخوا خلکو ژوند پيل کړ نو د دې پخوانی نوم مالېر(ملير)هماغسې د خلکو په ژبه پاتې شو. مالي قام په پنجاب کې ميشت و او د دوی په نوم ملتان ښار اباد شوی وو چې لومړی مالستان، مولستهان او بيا مولتان شو.

د مالير په اړه د خلکو يوه بله مشهوره کيسه هم شته، دا چې يو وخت د ستلج سيند نه راوتلی وياله د شيخ صدرالدين جونګړې ته ډېره نژدې بهېده يوه ورځ شيخ د سيند په اوبو کې د پښې د وينځلو لپاره چې خپله پڼه (پايزار) وويسته نو هغه ترې په اوبو کې لاهو شوه، له خولې يې را ووتل چې "ځه نو زما له پڼې سره ته هم ورکه شه" له دې خبرې نه يې مطلب اوبه وې. له هغې راهيسی د ويالی اوبودمالېر کوټلې نه خپله لاره بدله کړه او اوس له دې ځای سل کيلومتره لېرې بهيږي، دا خبره ربښتيا ده چې د ستلج سيند اوبو خپله لاره بدله کړې وه خو د پنجاب ځينو سيندونو د وخت په اوږدو کې ځوواړې د اوچ کالئ او سېلابونو له کبله خپلې لارې بدلې کړې دي.

د بهلول لودی سره د شېخ صدرالدين د ليدنې په اړه هم د ده عقيدت مندان يوه کيسه کوئ. دی يوه شپه د خدای په ذکر بوخت و بهرسېلۍ را الوځی، د

ده د جونګړې ډېوه نه مړه کېږي. بهلول له خپل لښکربېلېږی او لاره ورکوی.
په دې تورتم کې ددې جونګړې بله ډیوه د بهلول لپاره حیرانونکې وه، خو ده د
شیخ صدر الدین سرواني په تندي د پوهې او تصوف نښې لیدې، هغه ته یې
وویل دعا راته وکړه چې د ډیلی پاچا شم او په زړه کی وا یې که زه د هندوستان
په تخت کښېناستم نو صدرالدین ته به خپله لور ورکوم. شیخ ورته دعا کوئ
او بهلول چې د خپل لښکر سره یوځای شونوملګروته یې داکیسه وکړه.
څوکاله وروسته چې دی د ډیلی په تخت کښیناست نوشیخ صدرالدین ته یې
خپله لورتاج المرصا په نکاح کړه. د لور په پسول کی یې ورته دولس کلي د
جاګیر په توګه ورکړل چې د شپږو نومونه یې داسی وو، مالېر،برناله، پهول،
امرګړ، لونګه وال او اسلوه.

د صدرالدین د اوسني زیارت شاوخوا او په خپله په مالېر کوټله کې د هغه
وخت په اړه داسې کیسې نوری پوښتنی پېدا کوئ. که د مالېر په نوم ځای
موجود نه وو نو دا څنګه امکان لري چې بهلول لودي دا د لور د پسول په
دولسو کلیو کې شامل کړو. د مالېر کوټله ځینې خلک دی خبری ته د شک په
سترګه ګوری چی ګوندی هغه دروېش وو. دوئ باور لری چی صدرالدین د
بهلول لودی د یو قوماندان څوئ ووځکه په تاریخ کی داسی هیڅ بېلګه نشته
چی یو پاچا دی خپله لوربو دروېش ته په نکاح کړی وی. خو ددی خبری د
امکان لپاره به پخپله د بهلول لودی شخصییت ته وګورو. داسې ښکاري چې
بهلول په اولیاو ډېر باور لرلو.

د پټیالې نه دولس مېله جنوب لوري ته د سامانه لرغونې ښاریه ده. د دولسمې
پیړۍ په وروستیو کې دا په لومړي ځل شهاب الدین غوري ونیوله او دلته یې
یوه پوځي چاونۍ جوړه کړه دا هغه مهال و چې د دین د تبلیغ لپاره به صوفیان
له افغانستان نه هلته ورتلل. یوه ورځ بهلول د قطب خان(چې وروسته د ده یو
امېر شو) او خپل تره ملک فېروز سره سامانې ته روان وچی یو ملنګ ورته

مخې ته راغی. دی سید انام یا سید ابن انام نومېدو (مرقع افغان- او طبقات اکبری) ملنګ ورته وویل " په تاسو کې څوک شته چې د ډیلی پاچایي په دوو زرو سیکو واخلي؟" بهلول سره شپاړس سوه سیکې وې. ده هغه ملنګ مخې ته کېښودې او ورته یې وویل "نورې نه لرم" ملنګ پیسې واخیستې او ورته یې وویل پاچاهي تا ته مبارک شه . په لاره کې خپلو ملګرو ورپورې ټوکې ټکالې کولې چې پېسې یې وبایللې، بهلول ورته په ځواب کې وویل که د ملنګ وېنا ریښتیا وي نو بیا مې ارزانه سودا کړې ده او که نه د یو ملنګ خدمت مې وکړو، دا هم ثواب لري .
بهلول لودي د عالمانو او دیني بزرګانو ډېر درناوی کاوو. ده په لاهور، ملتان او دیپال پور کې دیني مدرسې هم جوړې کړې وې. دده ځوئ سکندر لودي هم خپله یوه لورشاه عبدالجلیل ته یې واده کړې وه چې لقب یې چوهړبندګي و.
شاه عبدالجلیل د بهاول پورنه دیپال پور (پاک پټن) او بیا لاهور ته ولاړواو د ملتان او لاهورپه مېنځ کې د غوریانود وخت ښارچې کوټ کروړنومېږي، میشت شو. دلته د شاه عبدالجلیل په لاس د راجپوت هندو قام ډېر خلک مسلمانان شول. شاه عبدالجلیل هم د صدرالدین په شان خپله روزي په خپله ګټله، غنم به یې په خپله په مېچنی اوړه کول. د ده په ارادت مندانو کې شیخ موسی آهن ګر او شیخ زین الدین غازي شامل وو.
د مالېر کوټله د نوابي کورنۍ په تاریخ کې لیکلي دي چې بهلول خپل زوم صدرالدین په خپل دربار کې د قاضي په توګه ټاکلی و نو ځکه د ده لقب صدرجهان د ده د شهرت سبب وګرځېد. بهلول لودی د خپلې لور په پسول (جهېز) کې شپږ پنځوس نور کلي هم صدرالدین ته ورکړل او درې لکه روپۍ د کال نغدې به یې د خرڅ لپاره ورلېږلې .
د مالېرد تاریخ نه وړاندې به د دې سېمې د نورو مشهورو ځایونو تاریخ ته وګوروچې نومونه یې بیا بیا یادېږي. د پنجاب دا سېمه دوآبه په نوم یادېږي او

علت يې دلته د دوو سېندونو راوي او د ستلج اوبه دي. سلطان بهلول لودي کله چې د هندوستان پاچا شو نو په دې کلونوکی بې شمېره پښتانه د سليمان د غرونو او نورو ځايونو نه د پنجاب په لورې و لاړل، په دې سېمه کې د پښتنو ميشتېدل د لسمې پېړۍ راهيسې پېل شوي وو. د"افغان نوبيليتي او مغل" نومې کتاب لېکونکی ريتا جوشي وايي"د پټيالې په خواوشا د افغانانو داسې بې شمېره مېشت ځايونه موجود وو، دوی ځمکه وال وو او کر کرونده يې کوله ځينې افغانان يواځې په ښارونو کې اوسېدل". د دې لېکوالې خبره رينښتيا ده ځکه چې اوس هم په ختيځ پنجاب کې بسی پټهانان(د پښتنو کلی) او د سلطان پورغوندې ښاريي شته چې پښتنو اباد کړي دي خو اوس په کې يو تن پښتون هم نه موندل کېږي. استاد رشاد په خپل کتاب (لودي پښتانه کې لېکلي" د سرهند په شاوخوا کې بهلول پور- يا بهلول پوره نومې ځای شته" او بيا د بابرنامې له نقله وايي"د بهلول پور کلا د چناب د سيند پر ژۍ په يوه لوړ مواقع ده".

د لاهور نه ډېلي ته تلونکي په لوی شېرشاهي سړک مالېر کوټله نه شل کيلو مټره ختيځ کې د سرهند ښاريه ده چې د لويديځ لخوا ورتلونکو لپاره دا ځای يو مهم پړاو وو. د ملتان د لرغوني ښار په شان دلته هم يوه غونډۍ ده چې د پخوانيو وختونوراهيسی ورباندې يوه دفاعي قلا جوړه وه. په ۲۰۰ ق.م کې دا ځای د "ستودرا ديش" په نوم يادېدوچې وروسته" شيتوتو" شو، همدغه نوم د ستلج سيند لپاره هم کارېدو. د مېلاد نه وروسته دا ځای دافغانستان د کوشاني واکمنو لپاره هم يو مهم مرکز وګرځېد او په دوېم ميلادي پېړۍ کې دا ځای د هندو شاهي پاچايانو پلازمېنه وه. د لسمې ميلادي پيړۍ په وروستيو کې دلته راجپوت چوهان هندوان ميشت وو، خو د غزنوي او غوري تر حملو وروسته دا يوه پوځي چاونۍ شوه. وروسته د ډېلي د تخت ساتنې

لپاره د سرهند ساتل ضروري وګڼل شول. د دې ځای والي به پاچا پخپله ټاکلو او سرهند به چې د هر چا لاس ته ولوېدونو مهم برى به يې ګڼلو.
د ډېلي د سلطنت تر اخيستو وړاندې بهلول لودي د خلجي پاچا محمد شاه لخوا د سر هند والي ټاکل شوی و. بيا سلطان بهلول لودی خپل دوه زامن خواجه بايزيد اوشهزاده نظام(سکندر لودهي) پرله پسې د سرهند واليان ټاکلي و. بهلول خپله يوه لور چې سبحان نومېده د سرهند يووالي ته په نکاح کړې وه چې لقب يې مېر مېران و. د دوئ دواړو قبرونه د سرهند په شاهي هديره کې اوس هم شته او د سبحان د قبر په شناخته د هغې د مړينې نېټه ۹۰۱ هجري قمري او د ۱۱ صفرى مياشت ليکلې ده. خو د هند د عامو مسلمانانو لپاره په سر هند کې د شيخ مجدد الف ثاني زيارت مهم دى چې د اکبر پاچا د نوي دين (دين الهی) پر ضد يې مبارزه کړې وه او د سيکانو لپاره دا د ګورو ګوبند د ځامنود يادګار لپاره اهمييت لرى چى د مالير کوټله په تاريخ کى يوه مهمه پېښه وه. دلته د افغانستان پاچا شاه زمان هم خښ دی.
دا چې ځايي راجاګانو صدرالدين ته څومره احترام لرو په ۱۴۵۸ م کې د کپور تهله د رياست نواب رائ بهرام بهادر بهټی خپله لور شيخ ته په نکاح کړه يعنې د بهلول د لورسره د واده نه څلور کاله وروسته صدرالدين دوېم واده وکړو. دا مېرمن د بهټياني جي په لقب وپېژندل شوه. او ښايي د راجپوت دود سره سم ورته په جهېز(پسول) کې کلی اوځمکی ورکړل شوی وي.
د شيخ صدرالدين درې زامن وو چې مشر يې حسن، دويم يې عيسی او دريم يې موسی او يوه لور وه چې د بي بي منګي په نوم يې پيژنو. خو د مالير کوټله د نواب کورنئ تاريخ ليکونکې عنايت علی خان ليکی د صدرالدين د لور هيڅ زکر نه دی کړی. دی حسن د تاج المرسا او عيسی او موسی د بهټياني ځامن ښاي.

د پینځلسمې پیړۍ په وروستیو کې شیخ صدرالدین خپله لوربې بي منګي د توهانه په یوې مسلمانې کورنۍ کې واده کړله. توهانه په ختیځ پنجاب کې اوس د هند د هریانې په ایالت کې شامله ده. ځینې سرچینې وایي چې د توهانه دا کورنۍ راجپوت وه او د غوریانو په وخت مسلمان شوی وه. د بي بي منګي اولاد نه لرلواو د واده نه پنځه کاله وروسته یې خاوند مړ شو. د خاوند ځلوېښتي یې چې پوره شوه نو خسرګنۍ ورته د دویم واده وویل. د هند راجپوت قام د کونډې په واده ټینګکار نه کوي او په هند کې ځینې مسلمانان اوس هم د کونډې دویم واده یو عیب ګڼي خو داسی ښایي چې د بی بی منګی خسرګنئ ېا خو په اسلامی اصولو ټینګه وه او ېا ببا د مزکی او د مال شخړه وه. کېدېشی بي بي منګي مجبوره کړې شوې وې چی د خپلې خوښې خلاف خپل لېور او یا په نژدې خپلوانو کې چاته په کښېني. هغې خپل پلار ته پیغام واستوو چې څوک دی ورپسې راشي، صدرالدین خپل مشرزوی شیخ حسن ته وویل چې توهانې ته ولاړ شي او خپله کونډه خور ورسره راولي. حسن دا خبره و نه منله او څرګنده نه ده چې د هغه د انکار سوب څه و خو داسې ښکاري چې پلاراو زوی ډېرې ورځې په دې تېرې کړې.
د مالېر کوټله د خلکو روایت دی چې یوه ورځ بي بي منګي په خپله کوټه کې ناسته وه ، د هغی خسرګنئ له خوا دوه جوړه جامې چې یوه یې سره او بله یې سپینه وه ورته راوړل شو چې باید یوه په کې خوښه کړي. د سری جوړې مانا د دویم واده منل او د سپینې مانا کفن و یعنې مرګ ته دی تیاره شي. یو روایت دا دی چې بي بي منګي سپینه جوړه واغوسته او د شپې په تیاره کې له کوره بهر ووتله. بهر ورته د پلار له خوا ورلېږلی کسان ناست وو، دا یې له ځانه سره کړه اومالېر ته یې را وسته. خولیکلی تاریخ وای چې شیخ صدرالدین کله چې د شیخ حسن نه ناهیلی شو، نو خپل دوه کشري زامن عیسی او موسی لور پسې واستول. دا چې دوی څنګه خپله خورپه خوندې ډول پلارکره راوسته په

دې اړه معلومات نه شته، خو شيخ صدرالدين د بي بي منګي په ليدو خوشحاله شو. اوخپلو دوو زامنو ته يې په دې الفاظو دوعا وکړه " ديغ (ديګ) تيغ (توره) فتح" يعنې رزق موډېر، په توره مو برکت او برياليتوب مو په برخه شي. د مالېر کوټله خلک چې اوس هم چاته دوعا کوي نو همدغه درې ټکي يادوي. د بي بي منګي قبر په توهانه کې دی او څرګنده نه ده چې دا په کومو حالاتواو شراطو کی ښېرته ولاړه، دوېم واده يې وکړو که نه؟

.لږه موده وروسته د صدرالدين دريم زوی شيخ موسی ناروغ او مړ شو، او د هغه هيلې په خپل وروستي زوی عيسی پوری وتړل شوی. . د شيخ صدرالدين د مړينې په نېټه کې د اوو کلونو توپير لېدل کېږي، د ده په مزار**١٥١٥** ميلادي کال او د تاريخ په پاڼو کې د ده د مړينې نېټه **١٥٠٨** ليکل شوې ده. هغه د خپل مرګ پرمهال يې وصيت وکړ چې د ده ځای ناستی به د ده کشر زوی عيسی وي خو په دی وصيت د هغه په دوو زامنو کې د تربګنۍ داسې زړې وکرل شوچې دغه کورنۍ يې سره وويشله. د تېغ او د توری وضاحت د ماليرکوټله هغه خلک چی ځان ته منجاور واي داسی کوئ. د شېخ هغه ځامن چی دده امر يې ومنلو ورته د تېغ او د فتح دعا وشوه، دوئ نوابان شول او هغه چی د پلار امر يې ونه منلو هغه ته يې د دېغ (دېګ) دعا وکړه او د هغه اولاداوس دده په زيارت د پخېدونکو دېګونو له برکته ژوندی دی. يو ساده وضاحت چی خلک يې کوئ دا دی چی حسن د مسلمانی مېرمنې ځوئ و نودده اولادونه د صدرالدين د ذيارت منجاوران او د راجپوت مېرمنې اولادونه نوابان شول. خوکه حسن د تاج المرسا ځوئ و نو دې د هندوستان د پاچابهلول لودي لمسې او د سکندر لودي خورئ و. تاج المرصا به په دې خوشحاله نه وی چې د مشر زوی شيخ حسن حق دې وخوړل شي. د صدرالدين د وصييت تر مخه دجاګېر په اړه داسې پرېکړه وشوه چې د بهلول او سکندرلودی لخوا چې کومې ځمکې شېخ صدرالدين ته ورکړل شوې وې هغه

به ټول شیخ حسن اودده اولادونوته رسېږي. کومې ځمکې چې شیخ صدرالدین ته د دواړو مېرمنو تاج المرصا او بهټیاني په جهېز کې ورکړل شوې وې، هغه به د شیخ عیسی او دده د زامنو وي. په دی کی نه د نوابئ ، نه د منجاورئ او نه د یو یا بل ځوئ سره نا انصافي وشوه. د لودیانو په سلطنت کی دصدر جهان وظیفه په ډېلي کی یوه لوړه عهده وه. او د پاچا د پر تخت د کښېناستو مراسم دده په وېنا به پېل کېدل. پاچا به په مهمو فېصلو له ده مشوره کوله. خو د صدرالدین ددی رول او د هغه د ډېلي د ژوند په اړه هیڅ نه دي لیکل شوي.

گورو او نواب

په ۱۴۶۹ میلادی کال د راوی سیند سره نږدې په یو وړوکی کلی تلونډی کی د هندوانو د کهشتری زات د یو دکاندارسېوا رام کره یو ماشوم وزېږېدوچی مور پلار ورله نانک نوم غوره کړو. سېوا رام شته من نه و خو د کلی خلکو ېې درناوې کوو. دلته د بهټي قام خلک د لودیانو پر وخت مسلمانان شوی وو. په کلی کی هندوانو او مسلمانانو په گډه ژوند کووخو کله کله مذهبی شخړی به پېدا کېدی. هندوانو به مسلمانانو ته د ښکېلاک گرو په سترگه کتل. نانک چی د وو کالو شو نو پلار د کلی په ښونځی کی داخل کړوخو ماشوم د الف په توری ښوونکی سره بحث پېل کړواو د خدائ د وحدانیېت خبره یې وکړه. د سېوارام په گاونډ کی د یو مولوی سېد حسېن کور وو. هغه چی د نانک خبری واورېدی نو پوه شو چی دی ولی وو. هغه ته یې د اسلامی ازدکړی پېل کړی. نانک به زیات تره په نږدی ځنگل کی ځان ورک کړو. د نهو کالو په عمر کی مور پلار ورته د هندوانو د تار اغوستودودیزه مېلمستیا جوړه کړه. خو نانک د تاراغوستل رد کړل. دی چی د پینځلسو کالو شو نو پلارېي فکر وکړو چی د دکاندارئ ته یې را ووهځوئ. یوه ورځ یې ورله پېسی ورکړی او د خپل ملازم

بالا سره یو ځاې ور واستوو چی مالګه دی واخلی او په نږدی کلو بانډو کی دی خرځ کړی. منډئ ته په لاره دوئ د ملنګانو د یوی ډلی سره مخ شول چی د ولوږې د لاڅه یې خبری نشوی کولی. نانک د ټولو پیسو ډوډئ واخیسته او ملنګان یې پری ماړه کړل. بیا یې ورسره مذهبی بحث وکړو. پلار یې خبر شو نو دده د وهلو لپاره یې لستونی راښکل. خو د کلی مشر رام بولارچی د نانک د درویشئ نه خبر وو له خپله جیبه ورله تاوان پورا کړو.

بهلول لودي په ۱۴۸۸ عیسوي کال کې د ۳۸ کالو او اتو میاشتو حکومت نه وروسته مړ شو. دده زوی نظام خان د سکندر لودي په نوم چې د ډیلي پر تخت کیناست نو پښتانه د پنجاب نه ور اخوا د هند ختیځ او مرکزي برخو کې خپاره شول. یو لوی شمیر پښتنوته د مالوی، بندیل کهنډ او نورو ته په بهار او بنګال کی مزکی ورکړی شوی. د پینځلسمې پیړۍ په وروستیئو کې سکندر لودي د دوآب شاوخوا د کوکر(کهو کهر) قبیلې د بغاوت ختمولو لپاره دوه سرداران یوسف خان او نهاند خان ور واستول. دوی د ستلج سیند په غاړه په یوه وړوکي کلي کې خپل پوځې لښکر تم کړ . نهاند خان د سیند په ختیځه غاړه پاتې شو ،دلته د محمد غوري پر وخت یو وړوکی کلي اباد و چې په کې د هغه وخت یو جومات هم جوړ و.نهاند خان د دغه جومات چار چاپیره د یوه نوي ښار د ابادولوکار پیل کړ او دا یې لودیان ونوموو چې وروسته بیا لودیانه شو. د پنجاب په ځینو تاریخونو کې د نهاند نوم "نهنګ" لیکل شوی چې ګواکې دی دومره ظالم سړی و چې له خلکو نه یې په ژوندوني څرمنه وېستله او له همدې امله ورته نهنګ وایي.

د سیندپه لویدیځه غاړه د سلطان پور لودی ښار اباد دی او په ځینو تاریخونوکی راغلی دی چی یوسف خان د ستلج نه پورې غاړې یعنې لویدیځ غاړې ته ولاړ او هلته یې د سلطان پور لودي په نوم د یو ښار بنسټ کېښود خو د سلطان پور لودی نومی ښار زکر د بولسمی پیړئ راهیسی شوی دی.. دا ښار

په لرغونی زمانه کی د سرومان پوراو په کوشانی سلطنت کی د یو لوئ بودهائ مرکز په توګه پېژندل کېدو. د سلطان محمود غزنوی په حمله کی دا ښار ویجاړ شو او بیا د دولسمی پېړئ په سر کی سلطان خان لودی چی د غزنوی دوری یو جنرال و، دلته یو نوی ښار اباد کړو. دا ښار د ډیلي او د پېښور تر مېنځ د تجارتی قافلو د لاری په سر وو نو ډېر ژر د یارلس کلومیټر پراخه شو. د ښار په مېنځ کی یوه ویاله بهېده چی کالی بین به یې ورته ویېل. په ښار کی د مساپرو لپاره سرایونه او په برابره فاصله حفاظتی میناورنه جوړ وو. یو وخت دلته ۳۲ بازارونه او د پینځو سوو نه زیات دکانونه وو. په څوارلسمې پېړئ کی دا د لویدیځ پنجاب مرکزاوپه پینځلسمی پېړئ کی د لودی حکومت والی دولت خان به له دی ځایه دپنجاب پراخه سیمه اداره کوله. ښاي لاهور هغه وخت هم یو وړوکی ښاریه وه. د نانک پلار خپله لور د سلطان پور د یو تن جې رام ته واده کړی وه. ده د دولت خان لودي سره کار کوو. د ځوم په صلاح نانک ته یې په سلطان پور کی یووړوکی هټئ واخیسته. خو نانک د دکان هرڅه وېریا خلکو ته ورکول. په نتیجه کی دکان بی له څه ګټی تش شو. جې رام خپل بادار ته د نانک په اړه وویيل. دولت خان ده ته د سرکاری مودي خانې (خېرات خانی) مشری وروسپارله او داسی ښایې چی نانک په دی کار خوشاله وو. لږه موده وروسته پلار ورله واده وکړو او دده دوه ځامن ووزېږېدل. دولت خان لودي د نانک د درویشئ نه خبر وو او هڅه یې وکړه چی دی رسمی ځان مسلمان اعلان کړی. ځکه ده د اسلام په پېغمبر حضرت محمد صلی اله علیه وسلم هم ایمان لرلواو هغه یې ریښتونی نبي ګڼلو. خو نانک د مذهبونو د مراسمولکه لمونځ او نورو عباداتوسره ځان نه تړلو. ده د سرکاری خېرات خانې نه دومره ډېر شییان په خلکو وېشل چی د نورو چاروکوکینه یې راپاروله او هغوئ دولت خان لودي ته دده شکایت ووکړو. دولت خان د مودی خانی د سامان اود حساب جاج واخیستونو هر څه

ورته سم ښکاره شول. نانک ته یې درناوی ووکړو او نور اختیارات یې هم ورله ورکړل. خو سازشیانو څه موده وروسته بیا په نانک تور ولګوو چې سرکاری مال خپلوانو ته ورکوئ. د دولت خان په امر پلټنې ووشوې خو هر څه سم وو. له دی وروسته که څه هم دولت خان په نانک ټینګار ووکړو چې ورسره دی پاته شی، نانک دا نوکری پرېښوده. ده یو واری بیا د ملنګانو جامی په غاړه کړی او له کوره ووتلو. اوس له ده سره دوه نور کسان هم مله وو. یو مسلمان چی رباب به یې غږوو او مردان نومېدو ، بل هندو چی رام داس یې نوم وو خو خلکو به ورته بدها ویېل. نانک به په پنجابي ژبه کی صوفیانه شعر وویېلو نو مردان به ورله په رباب سر برابر کړواو زمزمه به یې کړو. دری واړه لومړی په پنجاب کی وګرځېدل، ورپسی کابل ته ولاړل. بیا د ایران د لاری ترکی او مکی معظمی پوری ورسېدل. د هغه ځای یوه پېښه داسی ده ، چې یوه ورځ نانک ویده وو اوکعبه ته یې پښی وی. د مکی قاضی رکن الدین وولیدو نو تری پوښتنه وکړه چی ولی یې د خدای د کور سپکاوې وکړو. نانک ورته وویېل که کولی شی نو زما پښی هغه لور ته تاو کړه چی خدای پکی نه وی. په واپسئ د افغانستان د شمال په خلم کی د نانک مسلمان ملګری مردان مړ شو. خو نانک د هغه مړی وسوځوو. بېرته پنجاب ته راوګرځېدو او اوس د مردان ځوئ سجاد ورسره شو. دا ځلی دوی ملتان او ورپسې کندهار ته ولاړل. په دی سفرونو کی د نانک نوم ووتلو او لوئ شمېر هندوان دده منونکی شول.

په ۱۵۱۷ کې سکندر لودي له نړۍ سترګې پټې کړی نو د پښتنود سلطنت زوال هم پیل شو. په ډېلي کې ابراهیم لودي د لیونتوب نښې ځرګندولې او په هر چا یې شک کاو. خپل ډېر تکړه سرداران یې د همدې شک له امله یا ووژل او یا یې بندیان کړل، نور چې د ده با اعتماده امیران وهغوي یې تېښتې ته مجبوره کړل. آن تر دې چې خپل سکه ورور جلال خان یې لومړی بندي او بیا

يې وواژه. د نانک د منونکوشمېره مخ په زياتېدو شوه نوابراهيم لودي، دی خپل دربار ته را ووبللو. نانک هلته پاچا ته هم دروېشانه خبری وکړی خو پاچا ورله د بندسزا وټاکله. پښتانه اوس په ابراهيم نه راټولېدل. دا وخت د پنجاب والي دولت خان لودي مغل پاچا بابر ته پيغام استولی و چې که پر ډېلي يې حمله وکړه نو دی به يې ملګرتيا وکړي
د کابل نه مغل پاچا ظهيرالدين بابرخپلې لښکرې د اباسين نه پورې د دوآبې شاوخوا را ټولې کړې. او په ۱۵۲۲ ميلادي کال کې ابراهيم لودي په پاني پت په جنګ کی ماته وخوړه، هم هلته ووژل شواوهند د مغلو لاس ته ورغلو. نانک وو مياشتی په بند کی وواودبابرپاچا له خوا ورخوشی کړی شو. د نانک منونکی وای چی بابر د نانک سره وليدل او ده ته يې د شرابو د څښلو بلنه ورکړه خو نانک ورته وويېل چی د خداې د معرفت مستو ملنګانو ته د دنېا نشې نه وی پکاری. د بابر په ليکلی ياداشتونو کی د نانک زکر نه دی راغلی. د مغلو په دوره کی نانک چی اوس خلکو ورته بابا نانک او ګورو نانک ويېل، د هند نورو سيمو ته ولاړواو لوئ شمېرخلک دده پېرويان شول. دی د خپل ژوند وروستي څو کاله د راوی سيند په غاړه يو کورکی وسېدو اوهم دلته د بی وزلو خلکو لپاره يې يو ځای جوړکړو چی هره ورځ په زرګونو خلکو به پکی ډوډئ خوړه. د ډېره بابا نانک په نوم دا ځاې اوس هم په لاهور کی شته. د سيند په غاړه ده د کرتار پور نومی يو ښار هم اباد کړوچي وروسته په سېلابی اوبو لاهو شو. نانک په ۱۵۳۸ کی د ۷۱ کالو په عمر کی له فانی نړئ سترګی پټی کړی. د نانک په مړينی د هندوانو او مسلمانانو تر مېنځ شخړه را پورته شوه. دوئ د هغه وروستي مراسم د خپلی عقيدی پراساس سر ته رسولی. دده مړی د يو څادر لاندی ايښی وو او کله چی څادر لری کړی شو نو هلته مړی نه وو. اخر څادر دوه ټوټی کړی شو. مسلمانانو دا څادر خښ کړو او هندوانو خپله برخه وسوځوو. نانک د ژوندپه وروستېو ورځو کې خپل ېو

مرید خپل ځای ناستې ګورو وټاکلو چی لهنا نومېدواو وروسته د ګورو انګدپه نوم یې د نانک تعلیمات خپرول. دنانک یو ځوئ لکهمی چند دنیا داره شو او اولادونه یې اوس هم شته. دوېم ځوئ سری چند د پلار په شان ملنګ شو، ده د وېښتو نه پرېکول، د توری چلول او د ځان د دفاع لپاره جنګی دود رواج کړو. په راتلونکو سلو کالو کی پنجاب د ګورو نانک د منونکو ټاټوبی شوچی سیک په نوم دی نوی مذهب پکی وده وکړه.
د ۱۵۲۲م د پانی پت په لومړی جنګ کی څرګنده نه ده چې د مالېر پښتانه شیخ حسن او شیخ عیسی د چا پلویان وو. شیخ عیسی په ۱۴۹۳ کې سون پت د راي صوبه خان لور را واده کړې وه او مشر زوی یې خان محمد شاه نومیدو، د شیخ حسن مشر زوی سلیمان نومېدو. دواړو توربورانو په یوه وخت کې ملګرتیا هم لرله او تربګني یې هم پاله. د مغلود واکمنئ سره شیخ حسن چې لا تراوسه یې د پلار په بی انصافئ د مالېرله مشری لاس په سر نه و، دا موقع مناسبه وګڼله او د مغلو لخوا ټاکل شوي استازي (شاهي ګماشته) ته یې د خپل حق غوښتلو لپاره دعوه وړاندې کړه. په مالېر کې د شیخ صدرالدین د وصیېت د ټکي بدلول نا ممکنه خبره وه او شیخ عیسی د خپل ورور په دعوه دومره په قهرشو چې د ډېلي یو قاضي ته یې مخه کړه، هلته فیصله وشوه چې د وصیېت ټکي نه شي بدلېدی.
شیخ عیسی په ۱۵۳۸ م کې د شپېتو کلونو په عمر کې مړ شو او څلور څلوېښت کلن محمد شاه د پلار په ګدۍ کېناست، په دې وخت کې د ده لقب رئیس وو. که څه هم د مالېر ډېرې ځمکې د خان محمد شاه په لاس کې وې خو د ډېلي له لورې وربانديې یو چارواکې (مېرفېصلی) ټاکل شوی و چی د مالیي او نورو اداري کارونو څارنه به یې کوله. د شېخ حسن ځامنو میرزا خان اوسلېمان د خپل تربور نه د بدل اخېستو لپاره یوسازش وکړو او مېر فېصلي یې وواژه. د مغل د یو چارواکي وژل قانوني جرم و او د ډېلي له لورې ددی

جرم سخته سزا وه. په دی کار نه یوازې دا چې د مېرزا خان او سلیمان ټولې ځمکې ضبطې شوی بلکې د صدرالدین ټولو خپلوانو ته هم له مالېرنه د وتلو امر وشو.

خان محمد شاه دټول ټبر سره یوځای د خپل نیکه دسون پت رای صوبې خان (چې دده د مورپلاروو) سره واړاوه خو ډېر ژر د هندوستان د سیاست یول بل لوبغاړې مېدان ته شو. د بنګال او بهار واکمن شېرشاه سوري د بابر پاچا زوی همایون ته چې د خپل پلاربابر له مړینې وروسته د ډېلي پر تخت ناست و، په یو جنګ کی ماتې ورکړه او د هند پاچاهی یو واری بیا د پښتنو لاس ته ورغله.

همایون د ایران له پاچا طهماسپ سره پناه واخېسته. خان محمد شاه د شېرشاه سوري لخوا ټاکل شوی د سرهند والي ته خپل خواست یوړ او په ۱۵۴۳ عیسوي کال کی د نذرانې د پیسې ورکولو نه وروسته او د شاهي پوځ د منصب په اخیستود مالیر رئیس وټاکل شو. په دی کار د نواب او د منجاور کورنئ سره ووېشل شوی. مېرزا خان او سلیمان هم د خپل نېکه ځمکو ته بېرته ور وګرځېدل خو اوس د سرهند والي د دوئ په ځمکومالیه اخېسته. ښائ هم له دی وخته دوئ د مزکه والو یا خانانو په توګه وپېژندل شول. محمد شاه د لودیانو، مغلو اودسوریانو دورې ولېدې او په دې سیمه کې دپرله پسې جګړو شاهد و. نوموړی د مالېر د رئیس په توګه د پاچا او د مرکزی حکومت سره اړیکی ټینګی کړی. دی په ۱۵۴۵ عیسوي کال کې ومړ او درې زامن محمد اسحق، شاه منصور او عبدالله یې پرېښودل. محمد اسحق د خپل غورنېکه په څېر یو مذهبي کس و. ده د خواجه معدود (مودود) په لقب شهرت لرلواو کله چې ده د خپل پلار پټکې په سرکړو نوهغه مهال د شېرشاه سوري زوی اسلام شاه حکومت کاوه.

د پنجاب وړې وړې سيمې اوس د سرهند له لورې اداره کېدې اود دې مشر د چکله دار په نوم د ډيلي له لورې ټاکل کېدو. خواجه مودود د خپل پلار ځمکې په برابر ډول په خپلو ورونو ووېشلې چې په نتيجه کی يې د دوئ په کورنۍ کې بی اتفاقي او جګړې رامنځ ته کړې. د ده دوو ورونو شاه منصور او عبدالله د سرهند له والي سره نيغ په نيغه اړيکې ټېنګې کړې چې په دې کارد يوبل پر ضد د سازشونو لړئ پيل شوه.

د سوري سلطنت په ډيوه کې تيل په خلاصيدو شول او په ۱۵۵۵عيسوي کال کې د بابر پاچا زوی همايون يو وارې بيا د ايران نه لاهور ته را ورسېد، د شېرشاه لمسی سکندر سوري د سرهند سره نژدې د هغه مقابلې ته را ووت خو په جنګ کې يې ماتې وخوړه. په دغه جنګ کې خواجه مودود بی طرفه پاتې شو، همايون بری وموند او يو وارې بيا د هند واکمني د مغلو لاس ته ورغله خوهمايون په ۱۵۵۲ ميلادی کال د شېر شاه له خوا جوړ شوی د ډېلي په پرانا قلا کی د شېرمنډل نومې ودانۍ له پوړيو په را پريوتو مړ شو نودده دولس کلن ځوئ جلال الدين د خپل پلار د پتمنو اميرانو په مرسته د دلي پر تخت کښېناستو.

خواجه مودود په ۱۵۲۲ عيسوي کال کې له فاني دينا سترګې پټې کړې او د ده د دوو زامنو فتح محمد خان او عبدالرزاق خان نه يې مشر زوی د مالېر رئيس و ټاکل شو. د فتح محمد خان د ورور عبدالرزاق دا هېله وه چې څرنګه د ده پلار خپلو ورونو ته په ځمکو کې برابرې برخې ورکړې وې، د ده وروربه هم داسې وکړې خو فتح محمد د نوي مغل واکمن اکبر پاچا د پېر د انتظامي چارو نه ښه ګټه اخېستل غوښته. فتح محمد خان خپلې ډېرې شاړې ځمکې کرنېزې کړې او د ماليې په چارو کې به يې د سرهند د چکله دار مرسته کوله.

په ۱۵۵۲ کی ګورو انګد مړ شو او دده بو مريد امر داس د ګورو په توګه وټاکل شو. تر هغه وخته هم د نانک پېروپانو د هندوانو ډېر رواجونه نه وو

پرېښی چی ېو پکی د ستی رسم وو. امر داس د سیکانو لپاره ددی ممانعت ووکړو. خو ددی رواج د ختمولو اصلی عامل مغل پاچا اکبر گڼل کېږی. امر داس په ۱۵۷۴ کی مړ شو نودده ځوم رام داس یې پر ځای گورو شو او له دی وخته دا منصب موروثی شو. رام داس د اکبر پاچا په بلنه د ربار ته ورغلو او لکه چی د پاچا عادت وو د بېلا بېلو عقائدو د منونکو سره به یې مباحثی کولې، رام داس هم د نانک لاره ورته روښانه کړه. دا د اکبر پاچا سرپرستی وه چی رام داس په ختیځ پنجاب کی د سیکانو د لومړی ښار امرتسر د جوړولو کار پېل کړو. د نانک منونکو د پورا مذهبی جذبی سره ددی ښار په جوړولو کې مادی مرستی وکړی. او سیکان د لومړی ځل لپاره د ېو قام او د قوت په توگه د هندوستان په تاریخ کې ووپېژندل شول. د رام داس ځوئ ارجن په ۱۵۸۲ کی گورو وټاکل شو او ده په امرتسر کی د اوبو تالاب او معبد جوړ کړو چي اوس د طلائ معبد په نوم یې پېژنو. د شپاړسمې پېړئ وروستی کلونه په هند کی د شورشونو شاهد وو.اکبر لا ژوندې وو خو په مغل کورنئ کی د اکبر د ځوئ سلیم او د لمسي خسرو تر مېنځ د پاچاه کېدوسیالی پېل شوی وه. د خسرو مور او خسرگنئ راجپوت هندوان وو او دوئ د پوځ لوېه برخه اداره کوله.

په مالېر کوټله کی فتح محمد د یوښه واکمن په توگه را وځلېد ، او د سرکاري لقب له ورکړې پرته به خلکو نواب فتح محمد خان باله. د ده مېرمنه د جهال نومې کلي یوه راجپوته وه، دلته له تېرو دوو سوو کلونو راهیسې افغانان مېشت وو او ډېرو په کې د مالېر له افغانانو سره خپلولي لرله. خو فتح محمد خان د پنځوسوکلونو په سن کې هم اولاد نه لرلواو اخرد کورنۍ په غوښتنه یې د پنجاب د روپړنومې کلي د بوې افغانې کورنۍ جینئ را واده کړه چې خپلوان یې د مغل حکومت په لوړو عهدو(دندو) مقرر و.

په ۱۵۹۳ م کې د ده په کور کې يو ماشوم وزېږېد چې بازيد خان ونومول شو ، په دې وخت کې فتح محمد ۵۳ کلن و. دوه کاله وروسته دده بل زوی بهاول خان وزېږېدوخو فتح محمد خان د خپلو زامنو ځواني و نه ليده او په ۱۲۰۰ م کې يې له نړۍ سترګې پټې کړې.

مالير او کوټله

نن د فتح محمد خان څلوېښتې ده، ټول خپلوان په مالېر کې راسره را ټول دي. د فاتحې او دوعا نه وروسته يو سپين ږيری پاسېږي، اووه کلن بازيد خان ته د خپل پلار د مشرۍ پټکې په سروۍ او په هغه ګدۍ يې کښېنوي چې د مالېر د مشر لپاره ځانګړې شوې ده. د يوې پردې تر شا د بازيد مور دا هرڅه ويني، څو ورځې وړاندې د هغې په کاله يو برهمن راغلی او د بازيد په اړه يې وېلي و چې دی به لکه د لمر په اسمان وځلېږي. د دواړو ورونو(بازيد او بهاول) د زده کړو لپاره ښوونکي وټاکل شول، د هغی پېر له دود سره سم دوۍ د تورې وهلو، د اس د سپرلۍ، غشې او نېزو ويشتل ازده کړل. له وړوکي عمر نه يې مورورته د انتظام، د خلکو سره د چلن او ناستې ولاړې ته پام کاوو.
په ډېلي کې ۱۲۰۵ کی د اکبر پاچا د مرګ نه وروسته د هغه زوی سليم د جهانګېرپه نوم پرتخت ناست کښېناستو او دده ځوۍ خسرو پروېز پنجاب ته ووتښتېدو. د پاچاهۍ په هيله ده خپل تيت و پرک ځواک راټولوو. ده د سيکانو ګورو ارجن سره هم ووليدل او هغه ته يۍ خواست ووکړو چی دده د برېاليتوب لپاره ورته دوعا ووکړی. داسی ښايۍ چی ګورو ارجن د خسرو سره د پوځی مرستی ژمنه هم کړی وی. چی نتيجه يې دده لپاره ښه نه وه. د مغل پاچا جهانګير د خزانی وزير چانډو شاه نومېدو او ارجن د خپل سېاسی اغېز د زېاتولو لپاره د خپل ځوۍ هرګووند د واده لپاره د هغه لوروغوښته. وزير نه

ېواځی دا چی د ارجن خواست یې رد کړو بلکه د هغه سپکاوی ېئ هم وکړو. وروسته چانډوشاه خپله فېصله واړوله او ارجن ته یې ښه سوغاتونه ور واستول. خو ارجن داهر څه ددی ځواب سره ېېرته ولېږل چی اوس که د ټولی دنیا شتنه منی هم ورله ورکړی نو دی د هغه لور نه غواړی. وزیر په دی سپکاوي په قهر شواو د بدل اخیستو لپاره یې جهانګیر پاچا ته لمسون پېل کړو. پاچا د خپل نافرمانه ځوئ هرملاتړی ته سزا ورکول غوښته. چانډو شاه ته یې اجازه ورکړه چی ارجن ته دی پخپله سزا ورکړی. ګورو ارجن په لاهور کی وونیول شو او په بندی خانه کی شکنجه او هم هلته د مرګي د مرض د لاسه مړ شو.
د ارجن ورور پرتهی مل غوښتل چی د خپل وراره هر ګووېند پرځای دی پخپله د سیکانو مشر شی خود قام وګړویې مخه وونیوله. ګورو ګووېند د پلار د بدل او د وولس لپاره د وسلی را ټولول او د هر سیک لپاره جنګی تربیه لازمه ووګڼله او ورو ورو د امن او د صلح پر ځاې ددی مذهب منونکی سیکان د اور پکو او د جنګیالو په توګه یو ځواک شول. دی پخپله د جهانګیر پاچا په پوځ کی د یو عسکری سردار په توګه ورګډ شو او ېو وخت د خپل پلار قاتل چانډو شاه ګوتو ته ورغلو نو په پښه کی یې ورته پړی واچوو او د ښار په لارو کی یې په راښکلو ووژلو.
د یووېشتو کالو په عمرکی بازید خان د یو پوخ سیاست وال او پوځې په توګه د مالیر د مشر دنده په غاړه واخېسته. له رئیس کېدو سره سم هغه د شیخ صدرالدین کورنۍ پر ځان را ټوله کړه. خپلو تربورانو او شاوخوا کلیو کې مېشتو پښتنو ته یې بلنه ورکړه چې تربګنۍ دې شاته کړي او د مالېر په جوړولو کې دی ورسره لاس یو کړي. ده په لومړي ځل د مالېر لپاره یو پیاوړی پوځ جوړ کړ او د پوځیانو په روزنه کې یې خپله هم ونډه اخېسته. د سرهند د چکله دار سره یې د ځمکو او د پرګنو د مالیې چارې دومره قوي کړي چې هغه

به د ده مشورې منلی. خوپه کورنۍ کی دننه د تربور ولۍ او د وړو وړو شخړو د هوارولو کار دده مخه نیوله چی په مالېر کی د پر مختګ څه کار ووکړی.
په ۱۲۲۸ میلادی کال کی جهانګیرپاچا مړ شونو دده ځوئ خرم د شاه جهان په نوم د ډېلي پر تخت کښېناستو. هغه خپل مشر ځوئ دارا شکوه د پنجاب والی وټاکلوچی په لاهورکی ووسېدو. داراشکوه پخپله یو متقی کس وو او د دروېشانو سره به کښناستو پاسېدو. ګروهرګووېند دده نږدی ملګری و.
سیکان د یو پوځی قوت په توګه د مغل سلطنت لپاره د خطر بوه الامه وه او شاه جهان غوښتل چی ددوئ زور مات کړی. هغه د مخلص خان په مشرئ وو زره پوځ پنجاب ته ور واستو او د امرتسر سره نږدی په لومړی ځل سیکان او مسلمانان د جنګ لپاره یو بل ته مخامخ شول. مسلمانانو سخت جنګ وکړو خو ماته یې وخوړه. د داراشکوه په مېنځګړتوب روغه وشوه او هر ګووېند د بل جنګ د مخ نیوی په هوډ د خپلو جنګیالو سره د ستلج سیند نه پیښځلس میله لری دجنوب په ځنګلونو کی ژوند پېل کړو. څه موده وروسته د هرګووېند یو ملګري د شاهی طوېلی نه دوه اسونه غلا کړل او د پاچا قهر یې راو پارو. مغلو بیا پنجاب ته لښکرورواستو او بیا یې ماته وخوړه. سیکان په دی بریالیتوب ډاډه شول، د ځنګله نه راوتل او په کرتار پور کی مېشت شول خو دوئ د یو لوئ جنګ لپاره څه موده ځانونه غلی وونیول.
د هرګووېند یو پښتون ملګری پېنده (پاېنده) خان نومېدوچی ده ورته ورور ویېل. د هر ګووېند د ځوئ سره یو باز وو چی پېنده خان ته یې ورکړی و. بوه ورځ دا باز والوتو او ورک شو. د ګورو او د پېندا خان تر مېنځ خبری ورانی شوی او د ګورو په کېږدئ کی ولاړو ځینو سیکانو پېندا خان ووهلو. پېندا خان د بدل اخیستو په موخه د شاه جهان دربار ته ورغلوچی سمدلاسه یې ورله پوځ ورکړو او د سیکانو سره یې د دربم جنګ لپاره ور واستو. د جنګ په مېدان کی څو ورځی توری برېښېدی او دواړه غاړی په مېړانه وجنګېدې. اخر

هرگووېند او پېندا خان ېو پـه ېو د جنگ مېدان ته وروډانگل. پېنده خان د هر گووېند پـه توره ووژل شو. **مغل** پوځ د **خپل** سردار پـه وژنې جنگ ووباېللواو د هر گووېند د مېړانی کیسی هری خوا خپری شوی. مغلو ډېره هڅه وکړه چی دی ژوندی وونیسی خو بریالي نشول. پـه **۱۶۴۵** کی دی مړ شو او د ده د وصیېت سره سم دده لمسي هر رائ گورو شو. هررائ د **خپل** نیکه پـه پرتله امن غوښتونکی و.

پـه مالېر کې چې کله بازید خان **خپل** خپلوان ځان ته را نژدې کړل نو ډېر د ده پـه کور اوسېدل، د صدر الدین ټبر اوس ډېر شوی وو. او د اوسېدو کورونه پرې تنگ شول آن تر دې چې پـه **۱۶۵۳** م کې د بازیدکشر ورور بهاول خان د **خپل** تربور سلطان خان لخوا د کور پـه سر ووژل شو، بازید خان د یوې لویې قلا د جوړولو لپاره د ډیلي چارواکو ته درخواستونه کول او ټولوخپلوانو ته یې ډاد ورکو چی دی بـه ډېر ژریوه پخه قلا جوړوئ خو د ورځو د تېرېدو سره د هغه مشکلات زیاتېدل. **مغل** حکومت د هند ټوله خاوره د پاچا ملکیېت گڼله او هر چا بـه چې د یوه پوخ کور ودانۍ او کلا د جوړولو هوډ وکړ نو حکومت نه بـه یې اجازه اخېسته، پایله یې دا وه چې ولسي خلکو پاخه کورونه نه شوای جوړولي او خامو کورونو کې بـه اوسېدل. یوه ورځ د بازید خان یو تربورهغه ته دا پیغور ورکړ چې ترڅو ستا قلا جوړېږي موږ بـه مړه یو. د بازید لپاره دا پیغور یوه ننگونه وه، ده د سرهند د چکله دار نه یو لیک واخیست، پـه روپړ کې د **خپل** ماماخېلو پـه سفارش د ډیلي دربار ته ورغلو چې د پاچاامر واخلي.

شاه جهان پاچا اوس ناروغه و او دده د دوو ځامنو دارا شکوه او اورنگزېب تر مېنځ د تخت لپاره مبارزه پېل شوی وه. پـه دې وخت کې اورنگزېب **خپل** پلار او خورجهان ارا د اگرې پـه کلا کې نظر بند کړي و او د **خپل** مشر ورور دارا شکوه پسې لاهور ته روان و چې د تخت وارث شي. دارا شکوه د هر رائ

مرسته تر لاسه کړه خو داورنگ زېب ځواکونو دارا شکوه ووژلو اود هغه سر یې ورته راوړو.
. مغل پاچا به په دوبي کې کشمیر ته تلو او په لاره کې به د پنجاب راجاگانو د ده امنېت نېولو ، د مالېرد پوځ یوه ډله به هم د انبالې نه د شاهي لښکر سره مله وه او دا به یې د ستلج ترسینده بدرگه کاوه. په لاره به د شاهي کورنۍ غړو ښکار کو. بازید خان په ځوانۍ کې څو وارې د شهزاده اورنگزیب سره د ښکار پر وخت ملگرتیا کوله. د پنجاب دغه سیمې په ځنگلونو پټې وې او په کې هر ډول وحشي ځناور پیدا کېدل. یو حل اورنگزیب دلته پړاوو اچولی و چې یو زمری شاهي خېمې ته نژدې ورغی. بازید خان سم د لاسه پخپلی توری دا زمری وواژه. افسانه ویونکي واي، د ده همدغه کار د اورنگزیب خوښ شوی وي چې په مالېر کې ورته د بوې کلا د جوړولو امر ورکړ. خو په اصل کی بازید د دارا شکوه سره په جنگ کې د اورنگزیب ملا تړ کړی و او کله چی اورنگزېب لاهور ته په لاره د امبالې، سر هند ، لودیانی او روپړنه تېرېدو نو د مالېر ځواک هم ورسره د لاری ملتېا کوله. او بیا د ستلج سیند نه پورې وتلو کی یې ورته لاره ښودله.
اورنگزیب په خپل مرام کې بریالی شونو په ډېلي کې پر شاهی تخت د کښېناستو په موقع یو لوی دربار جوړ کړ، بازید خان ته یې د سیف الملک او د اسدالله د القابو او نواب د خطاب سره د قادر اباد او نوان گاون پرگنۍ د جاگېر په توگه ورکړې او په همدې موقع هغه ته د بوې کوټلې او د ښار د جوړولو اختیار ورکړل شو. اورنگزېب د سیکانو گوروهر رائ هم ډېلي ته راوبللو ، خو هغه خپل مشر ځوئ رام رائ ته یو لیک ورکړوچی پکی د خپل ځان په اړه بئ لیکلی و چی دی یو ملنگ سړی دی او د خپلی جونگړی نه به پاچا ته دوعا کوئ. اورنگزېب په دی لیک ارامه شو خو د ضمانت لپاره یې رام رائ په خپل دربار کی ووساتلو او ښه چلند یې ورسره کوو.

په مالېر کی بازید خان په ۱۷۵۷ میلادي کال کې د مې په میاشت د محرم په لومړۍ نېټه د ښاراساسی تېږې د ایښودو ورځ و ټاکله. د دې لپاره یې دوه شخصېتونه را وبلل چې یو یې صوفي بزرگ عالم شاه فاضل چشتي او دویم یې د هندوانو یو بېراگي سادهومهاتماشام دهمودهرو. ده شاه فاضل ته خواست وکړ چې په دغه نوي ښار کې د خلکو د مېشتېدو دوعا وکړي، شاه فاضل د اوبو یو ډک منگی را وغوښتو. وایي چې بازید خان دا کار په خپلو لاسونو وکړ، له کوهي نه یې اوبه را وویستې منگی یې ډک او شاه فاضل ته یې ورکړو. شاه فاضل د قران څو ایاتونه تلاوت کړل او بیا یې ورته وویل چې دا اوبه د سیمې ټولو کوهیانو کې لړې لړې واچوه او ورته یې وویل هر هغه څوک چې کوټلې ته راځي همدلته به مېشت پاتې کېږي. په سر کې د بازید خان د کلاد بنیاد تېږه کېښودل شوه، د دې کار لپاره هغه د تېرو دوو کلونو راهیسې مواد را ټولوو. دا ښایي چې بازید خان د ښار نقشه له وړاندی لرله. ځکه په یو کال کې د ده کوراو بل کال ته د مالېرکوټله د کلا جوړول پوراشو. ښار په څلورو برخو وېشل شوی و چی د بازید خان د څلورو ځامنوپه نومونونیادېدل، فېروز، حسېن، سروراو اختیار. د ښار د قلا دیوال درې مېله اوږد و، مستطېل شکل اوځای ځای یې دڅارنې برجونه لرل. په دی کی اووه دروازی وی چی لاهوری، کابلي، ملتاني، سرهندی، سونمي، ډېلیاوکشمیری نومېدی. دې سره مالېر کوټله د یو مکمل ښار بڼه خپله کړله او د لومړي ځل لپاره د دې اوسېدونکو په پخو کورونو کی ژوند پېل کړو.

د سیکانو گورو هر رائ په ۱۷۲۱ کی د مړینی پر وخت خپل کشر ځوئ هری کشن د گورو په توگه وټاکلو چی ماشوم و. په دی فېصله په مغل دربار کی رام رائ سخت په قهر شو. دی او هری کشن د بېلو بېلو مېندو ځامن و. هری کشن اورنگزېب ته خپله دعوی وړاندی کړه او پاچا امر وکړو چی هری کشن دی د هغه دربار کی حاضر کړی شي. اورنگزېب د هری کشن په لیدو د هغه د پوهی

او هوښيارئ نه متاثره شو. او اعلان يې وکړو چې هم دی به د سيکانو گورو وی خو ماشوم هری کشن د چيچک په مرض اخته شو او د ژوند هيله يې ختمه شوه. دده منونکو تری د راتلونکی گوروپه اړه وپوښتل نو ده د خپل تره تېغ بهادر نوم واخيستو. د هرگووبند دا ځوئ د پلار د مړينې پروخت ماشوم و او د هغه د وروستئ مېرمنی اولاد و. هم له دی وخته سيکان په دوو ډلو ووېشل شول.

بازيد خان له مغلو پرته په گاونډ کې د راجپوت او سيکانو سره هم ښې اړيکې وساتلې. په نابېه، جيند او بټاله کې هغه مهال د پهول سنگه کورنۍ واکمنه وه چې وروسته بيا د پهولکيان سرکار په نوم يې شهرت پيدا کړ. د گومتي را جه سردار چېن سنگ و چې ښه انتظامي صلاحيت يې لاره. د بازيد خان په وينا د سر هند چکله دار له هغه سره سلا مشورې پيل کړې، د بازيد خان په سفارش د مغلو لپاره به د پنجاب د دې ځنگلونو حاصلات او محصول پهول سنگ را ټولول چې خپله برخه به يې هم په کې اخېسته. له دې کار سره د چېن سنگ په زړه کې کينه او حسادت پيدا شو. يو کال سخته وچکالي وه او پهول سنگ له خپلو ځمکو ډېره گټه ونه کړه چې په پايله کې د ماليې ډېرې پېسې ورپورې شوی. چېن سنگ همداسې موقعې په لټه کې و، د سرهند چکله دار چې ماليه ترلاسه کوله هغه ته يې وويل پهول سنگ ته د ماليې پېسود ادا کولومودة (مهلت) مه غزوه، که ډېلې درباندی بد گومانه شوه نو ممکن دا عهده درنه واخلي. په دې خبرې چکله دار د پهول سنگ د نيولو او په بند کې د اچولو امر وکړ.

بازيد خان چې خبر شو نو د خپل ملگري د راخوشې کولو لپاره سملاسي سرهند ته ولاړ، له هغه ځايه يې د ده لپاره پروانه ترلاسه کړه خو په لاره کې خبرشو چې پهول سنگ په بندي خانه کې مړشو. بازيد خان د ده مړی واخېست، پټيالې ته يې يوړاو د هغه خپلوانو ته يې د وروستي مراسمو لپاره

وسپاره. په ځينو تاريخونو کې راغلي چې پهول سنگ د مرگي په مرض اخته و او د بي هوشۍ چپه به وربانديې راتله، دی روغ و خو د مړي گمان پرې شوی او په اصل کې ژوندی و. انگريز تاريخ لېکونکی گريفن په دې نظر دی چې پهول سنگ د هندوستان د سادهوانو نه هغه هنرزده کړی و چې سړی تر ډېرې مودې ساه بندولی شي او خلک پرې گمان کوي چې دی مړ دی. هغه د بندي خانې نه د تېښتې دغه لاره پېدا کړې وه.

د نواب بازيد خان دوه مېرمنې وې، لومړۍ يې د بهمنانو له کلي نه وه چې په پنجاب کې دی او په ځينو تاريخونو کې د بهمن په نوم داسې اندازه شوې ده چې هغه بهمن شهزادگۍ وه (بهمني سلطنت په گجرات او احمدنگر کې جوړو) او دويمه مېرمنه يې د کپور تهله اوسېدونکې وه. د بازيد خان پنځه زامن و چې مشر فېروز خان په ۱۷۵۹ کې د پلار د مړينې وروسته نواب شو.

تېغ بهادرخپل ټول ژوند د بهار په ايالت کې په سختيوتېرکړې و. خود سيکانو د مذهبی مشرپه توگه اوس ده سره يو زر سپاره عسکرو او په کرتار پورکې يې د خپلو مريدانو په پېسو يوه لويه کلا جوړه کړې وه. ده به په کلا کې دربار لگوو. اخوا اورنگزيب پاچا په هند کې د توری په زورد اسلام خپرولو ته بډی وهلی وی، امريې وکړو چې تېغ بهادر دې د خپلی کورنۍ سره ونيول شی اودده دربار ته يې حاضر کړی. په ۱۷۷۵ کې دی لومړی سرهند ته او بيا دهغه ځايه د اوسپنې په پنجره کې بند ډېلي ته ورسول شو. هلته دی د جې پور د راجه په کور کې ايسار کړی شو. راجه دده د ضمانت هڅه وکړه خو پاچا تېغ بهادر ته د اسلام په دين کې د داخلېدو ووېل. د ده په انکار جلاد د پاچا په امر دده سر پرېکړو. دده ځوئ گوبند نومېدواو تېغ بهادرد خپلې گرفتارئ پر وخت هغه د گورو په توگه نومولې و. وروسته ده د بهارپه پټنې کی ژوند پېل کړواو د هندو مذهب د لويو پنډتانو نه يې ديني ازدکړی وکړی.

د بهار صوبه د اورنگزيب د ورور شجاع په لاس کې وه، خو هغه د دې د انتظام

نه عاجز و او ډېر ژرپه کې د مرهټو مشر شیواجي سر را پورته کړو چې له څو کالو راهیسې د مغلو پر ضد په چریکي جنگ بوخت و. اورنګزېب به ددی جنگونو لپاره لوئ شمېر پوځ وراستولوچی د مالېر کوټله ځوانان به هم پکی شامل و

نواب فېروز د پلار په شان مالېر کوټله ښه اداره کړه، خو څلور کاله وروسته مړ شو او د ده مشر زوی شېرمحمد خان په ۱۶۷۲ م کې د مالېر کوټله نوابي ترلاسه کړه. دی د خپل نیکه بازید خان تر سیوري لاندې لوی شوی وا او په اوولس کلنۍ کی یې نه یوازې دا چې په پوځي مهماتو کې ګډون کوو بلکه د مغل پاچا اورنگزیب د ښکار لپاره تابیا هم کوله چې پکی په زرگونو کسان، اسونه، هاتیان او سامان د یو ځای نه بل ته وړل کېده.

د شېر محمد نوابي د مالېر کوټلې لپاره یو ډېر مهم پړاو و. د اورنگزیب په مخالفت د هند په ډېرو برخو کې بغاوت روان و، د مرهټو سربېره سیکان هم د هغه د سختې مذهبي تگلاري پر ضد را پاڅېدلي و. نواب شېر محمد خان د مرهټو سره جنگ لپاره د مغلو لخوا بهارته ولاړوچی ددی ایالت لوېه برخه یې نیولې وه. په دی وخت کی د مالېر کوټله چارې دده ورور خضرخان په مخ بېولی. شېرمحمد د یوه غښتلي پوځ مشري کوله او د بهارد بیا نیولولپاره یې دومره مېړانه وکړه چې اورنگزېب ورله په پنجاب کی اویا کلي په جاګیر کې ورکړی. په دې وخت کې د بازید خان دوو نورو زامنو حسېن خان او اختېار خان هم ځان ځان له پوځي ډلې او په خپلو سیمو کې پخې قلاګانې جوړې کړې وې اود مغل پوځ په ملاتړ جنگېدل.

د بهار د کمپاین نه په راستنېدو شېر محمد د خپل نوي جاگیرپه انتظام لاس پورې کړ،او د جبوال په کلي کې یې یوه پخه کلا جوړه کړه. دا ځای د شېر پور په نوم مشهورشو او اوس د پټیالې په ضلع کې شامل دی، دلته ځینې پخوانۍ قلاګانې اوس هم شته. د شېر پور د ابادولو نه وروسته نواب شېر

محمد خان نورکسان وروزل او خپله جنګي ډله يې لا پياوړې کړه. دی يو واری بيا ډېلی ته را وبلل شوخودا وارد هغه خدمتونه د پښتنو د يو باغي سردار پر ضد په کارو.

د بدايون په ولسوالۍ کې د روهيله پښتنو يو مشرعلي محمد خان مغل واکمن ته د ماليي ورکولونه ډډه وکړه اود بغاوت بېرغ په پورته کولو ډير ځواک يې موندلي و. دوئ سره د جنګ لپاره نواب شېر محمد خان د مغل پوځ مشری کوله او په دوو جنګونو کې روهيله پښتنو ته يې ماتې ورکړه ، علي محمد خان د خپلو يو شمېر پوځيانو سره لاس تړلی ډېلي ته راوستل شو. شېر محمد خان د دې بريالیتوب په بدل کې د پنجاب نهه مهم ځايونه چې پکی لوديانه، روپړ، ماچې واړه، پائل او بابيان شامل و، د جاګير په توګه ترلاسه کړل. ددی سربېره د اورنګزېب له خوا يوه توره ، يو اس د شېر بهادرد خطاب سره يې ترلاسه کړل او د سرهند د نايب چکله دار دنده هم ورته وسپارل شوه.

د بدايون زياتره پوځيان چې بندي نيول شوي و هندوان و، د پاچا په امردوی شېر محمد ته وسپارل شول چې مالير کوټلې ته يې را وستل، دوی يې مسلمانان کړل او ځمکې يې ورته ورکړې. وروسته چې کله شېرمحمد د مالېر کوټلې لپاره سرکاري پوځ جوړو نو زياتره همدغه خلک په کې شامل و، دوی ته به يې د شېر محمد چېله ويل. اورنګ زېب د غلام لپاره د چېلا ټکيي د کارولو امر کړی و. د چېليانو کوڅه په مالېر کوټلې کی اوس هم شته.

د هند په لر او بر کی جنګونه روان واو مغل خزانه په تشېدو وه. په ۱۲۷۲ م کې اورنګزيب د جنګ لپاره د پېسود پوره کولو په تکل شو، هغه د هند د نامسلمه خلکولپاره د جزيه ورکولوقانون جوړکړوخو په دې کارهغه د هند په ګوټ ګوټ کې د خلکو قهر او غصه را وپاروله او څه لږ ډېر خلک چې ورسره و هغه هم ترې خپه شول.

په دکن کې د مرهټه شیواجي په مشرۍ لا پخوا څو وارې بغاوت شوی وځو اوس په پنجاب کې سیکانو د ګوروګوبند په مشرۍ د بغاوت اور بل شو.
د جزیې نه پرته اورنګزیب د پلو محصول هم وټاکلو چې تجارت او سوداګرۍ ته یې یو لوی ګوزارورکړ. له یوې صوبې نه چې بل ته تجارتي مالونه لیږدول کېدل، سوداګر به مجبوره و چې په هغی مالیه ورکړي، په دی کار سیمئیزو زوره ورو څمکه والو، پخپل سرمالیه اخیستله، سوداګرو به د خپلې ګټې نه زیاتې پیسې په مالیواو محصول ورکولې، هغوی چې مالیي به یې نه ورکولې مالونه به یې څمکه والوضبط کړل. په داسې وخت کې زیاتره کاروبار د هندوانو او سیکانو په لاس کې واو په دی کارتر ټولو زیات تاوان دوئ ته ورسېدو. اورنګزیب د خپل ژوند پنځه ویشت کاله په دکن کې له مرهټو سره په جنګ جګړې کې تیر کړل او پاتې ژوند یې د سیکانو په سرکوبۍ پسې را واخیسته. د سیکانو روحاني مشر ګوروګوبند سنګ چی د خپل چریکي جنګ له لپارې په پنجاب کې د لوټ تالان، چورچپاول او د وېرې اچولو لپاره متې را نغښتې وی، د عامو سیکانو یو لوی پوځ جوړ کړی و چی مغلو ته به یې څانی تاوان رسوو.
د سر هند چکله دارد ده سره د جنګ لپاره د عسکرو دوه لوې ډلې انند پورته وروا ستولی چې ګوروګوبند په کې خپل سنګر نیولې وخومغل پوځ ماتې وخوړه. اورنګزیب د دې خبر په اورېدو په قهر شو د لاهور والي او د جالندهر او د سرهند چکله دار ته یې امر وکړ چې خپل خپل پوځ ته حرکت ورکړي او د سیکانو د ماتولو لپاره دې خپل ټول وسایل په کار واچوي، ده د ګوروګوبند د ژوندي نیولو امر وکړ. دا جګړه تر اتو کلونو روانه وه او څومره چې مغل د سیکانو په ماتولو کې پاتې راتلل اورنګزیب ورته هماغه هومره ټکنې کېدو آن تر دې چې اورنګزیب خپل زوی مراد د لسو زرو عسکرو سره پنجاب ته ور ولېږلو. د سرهند او د جالندهر چکله دارو یو وارې بیا خپل پوځ ور برابر کړ،

د دې ټول ځواک شمېر څلوېښت زره و. شهزاده مراد لاهور ته ولاړ او په ۱۷۰۲ کال کې په انندپور یوه بشپړه حمله پیل شوه. په دې کې د نواب شېرمحمد خان پنځه زره سپاره او پلي عسکرهم شامل و چې مشري یې دده ورور خضر خان اوتربور ناهر خان کوله. د دې ځواک مشرانو په ګډه دا مشوره وکړه چې دوی به انندپور د هرې خوا نه کلابند کړي چې د بهر نه د رسېدو ټولې لارې ورته وتړي.
په دې اوږدې محاصرې د ګورګوبند ملاتړې د ولږې او تندی له لاسه ورو ورود سیمې نه په وتلو شواو په اخره کې د ګورو ګوبند سره یوڅو پتمن ملګري پاتې شول. دوی نه غوښتل چې ژوندي د دښمن لاس ته ورشي ځکه چې د اورنګزیب پاچا نه یې د ښه سلوک توقع نه لرله.
ځینو سیک مورخینو لیکلي چې په دی بد حال کې هم ګورګوبند د تېښتې لاره نه خپلوله خو خپلو ملګرو ورته وویل چې که ژوندی پاتې شوی نو له بله ځایه به خپله مبارزه جاري وساتو. یو بل ځای لیکلي دی چې کله د ده نه پنځه ویشت زره د مجهیل ډلې سیکان بیل شول نو ګوروګوبند په انندپور کې خپل ځان خوندي نه ګڼلو، هغه خپل دوه زامن چې یو یې زوره ور سنګ او بل فتح سنګ نومېدو د شپې د قلا نه له خپلې مور سره یوځای وویستل او دوی په یوه وړوکي کلي کهېرې کې د یوه برهمن په کور کې پناه واخیسته چی ګنګا نومېدو. ګوروګوبند د خپلو څو ملګرو سره انندپور نه ووتلو او چمکور ته یې ځان ورساوه. په بل سحر چې مغل پوځ خبر شو نو په شاوخوا کلیو کې یې ورپسې لټون پیل کړ، لټون کوونکي د مالېر کوټله اود سرهند پوځیان و، دوی د چمکور کلا د دننه حال نه، نه و خبر چې څومره کسان په کې دي، اود یوې لوې حملې فیًصله یې وکړه.
د شېر محمد خان ورور ناهر خان د ځینو پوځیانو سره د کلا دیوال ته اندرپایه (پارسنګ) ولګوله او په خپله وربانديې وخوت. کله چې بره ورسید نو

وربانديږ چا د يو کاڼي ګوزاروکړ، دی په سر ولګيد او د لرګېنې اندرپايي نه لانديږ را ولويد، له ديږ سره يو ځای د ده په سينه او تنديږ کي يو شمېرغشي خښ شول او د بيږ هوشۍ په حال کيږ له هغه ځايه وويستل شو.
د ده تربور خضر خان د جګړيږ قومانده پخپل لاس کی واخيسته او دی هم ووژل شو. نواب شېر محمد خان د خپلو دوو وروڼو او تکړه قوماندانانو په وژنيږ سخت خواشينی شو. گوروګوبند په هغه شپه د چمکور د کلا نه هم وتښتېد او د مچهيږ واړيږ په کلا کيږ يي مورچه ونيوله. بل خوا د هغه مورله خپلو دوو تنکيو لمسو سره د ګنګا برهمن په کور کيږ وه، دوی په اسونوورغلي واو د هراس له زين سره ځوړنديږ خلتيږ د روپو او د سرو زرو ډکيږ ويږ. ګنګا دغه هر څه ترېنه غلا کړل او فکر ييږ وکړچيږ که دوی مغل واکمن ته وسپاري نو ډېر انعام به ترلاسه کړي، هم په هغه شپه ييږ چارواکوته ددوئ حال ورکړ.
مغل پوځ ډېر ژر دغه دريږ واړه ونيول او د سرهند چکله دار ته ييږ حاضر کړل چيږ وزير خان نومېدو او د کنج پوری پښتون و. هغه په ماشومانو زور راوړ چيږ که مسلمانان شي، نو دوی به وژغورل شي او پاتيږ ژوند به په ارامه تېرکړي. دوی ته د انندپور ټول جاګير د ورکولو ژمنه وشوه او داچيږ دوی ته به لوي انعام او القاب ورکړل شي، خو هلکانو هېڅ وعديږ ته غاړه نه ايښوده.
په ديږ موقع نواب شېر محمد خان د ماشومانو د راخوشی کولو هلی ځلی پېل کړی، وزېر خان ورته وويل څو ورځيږ وړانديږ ستا دوه ميړني وروڼه د دوی د پلار لخوا ووژل شول او اوس ستا واردی چيږ خپل بدل واخليږ، خو نواب شېر محمد خان په ځواب کيږ وويل زما وروڼه د جنګ په تود ميدان کيږ شهيدان شول او زه به د خپلو وروڼو بدل يوازيږ د جنګ په ميدان کيږ اخلم خو په هېڅ حال د دوو بی ګناه ماشومانو وينی نشم تويولی، دا مېړانه نه ده چيږ خپل لاسونه دی د دوو ماشومانو په وينو سره کړم. د پلار د کړنو بدل د هغه له

ماشومانو نه اخیستل غلط کار دی، اصلي مېړانه د لاس تړلو بندیانو وژل نه، بلکه له دوی سره رحم کول دي. بیا یې وویل که د دوی پلار هم لاس تړلی د یو بندی په توګه د ده مخې ته را وستل شي نو دی به د هغه نه هم بدل نه اخلي.
نواب شېرمحمد خان په بېړه مغل واکمن اورنګزیب ته د احتجاج یو لیک ورواستاوه چې په کې د ماشومانو د ژوند د ژغورنې غوښتنه شوې وه.
د دې لیک یوه برخه داسې وه " سره له دې چې هېڅوک هم د واکمن له امر نه سرغړونه نه شي کولی چې د مرګ په شان به یې مني خو د عالي حضرت د سلطنت وفاداره نوکران دا مناسب ګڼي چې د عالي جاه پام ورته واړوي.
داسې به وویل شي چې د ځېنو مهمو سیاسي فیصلو تر مخې او په تېره کې د سیکانو د نا مناسبه فعالیتونو په رڼا کې دې، دې قام ته هره سزا که ورکول کېږي هغه به سم کار وي. خو د عالي جناب یوو ړوکی او وفاداره ملازم داسې فکر کوي چې دا به په هیڅ ډول د سلطنت او د ستر قدرت د اصولو سره سمه خبره نه وي چې د ټول ملت غچ دې د دوو معصومو او بی ګناه ماشومانو نه واخیستل شي، چې د خپل کم عمرله کبله د باقدرته منصبدار په وړاندې هیڅ نه شي کولی. داسې قسمه عمل په ښکاره د اسلام او د اسلام د پیغمبر د اصولو خلاف دی. د عالي حضرت دا غلام وېره لري چې داسې یوه ناوړه عمل به د پاچا په انصاف او عدل یو تور داغ وي"
نواب شېرمحمد خان په خپل لیک کې له اورنګزیب دا غوښتنه هم وکړه چې دا دواړه ماشومان دې په ډېلي کې خپل دربار ته را وبلي چې ښه تربیه واخلي او د سلطنت او د پاچا وفاداره شي. که داسې نه کېږي نو دواړه وروڼه دی هغه ته وسپارل شي چې په حرکاتویې نظر وساتي او بیا د حکومت خلاف پاڅون ونه شي کړی. په اخره کې یې دا هم ولیکل چې که پاچا د ده وړاندیز نه مني نو بیا هم دې(نواب شېر محمد خان) دا خپل فرض ګڼي چې رښتیا ووایي او له

رښتیا ویلو نه دی ډډه ونه کړي. سیکان د شېر محمد دا کار" ها ده ناره" (یعني د احتجاج غږ) په نوم یادوئ.
کله چې دواړه ماشومان د وزیر خان له لوري ووژل شول (د سیکانو تاریخ وائ چی ژوندی یئ په دیوال کی خښ کړل) نوګوروګوبند ترې خبر نه و او نه یې داسې اټکل کووچې له زامنو سره به یې داسې ظالمانه چلند وشي، نوموړی له مچهي واړې نه په پټه رای کوټ ته ولاړ اوهلته د ځامنو د قتل نه خبر شو. کوم کس چې ورته خبر راوړی و، له هغه یې پوښتنه وکړه چې داسې کوم کس نه و چې د دا ډول ظالمانه عمل مخنیوی یې کړي وای، هغه ته د نواب شیر محمد خان د هڅواو اورنګ زېب ته د هغه د احتجاجی لیک په اړه وویل شول. ګورو ګوبند هم هغه وخت دواړه لاسونه پورته کړل او هغه ته یې دعا وکړه چې" د هغه نوغی دې تل شین وي" سره یې دا هم وویل " اوس به مغل سلطنت زوال وکړی" دی یو څه موده په مکهو وال کی پټ و او یوه ورځ یې موقع پېدا کړه چي د چمکورکلا ته ولاړ شی ده سره اوس پینځه ملګری پاته اوڅو میله تللی و چی دوه پښتانه، نامی خان او غنی خان ورباندی پېښ شول چی ګورو ګوبند یې وپېژندلو. دوئ د پېسو په بدل کی ګورو ګوبند او دده ملګری بهلول پورته ورسول چی پکی د ګورو یوایرانی معلم قاضی پیرمحمد وسېد اودوئ ته یې په خپل کورکی پناه ورکړه. د ګوروګوبند زوراوس مات شوی و او دی د څه مودې لپاره د پنجاب په غرنیو سیمو اوځنګلونو کې پټ وخو اورنګزیب اوس هم نا ارامه و او ټولو منصبدارانو ته یې امرکړی و چې د سیکانو په حرکاتو دې نظر وساتي.
د سیکانو له دې ماتې سره شېر محمد خان ته نورامتیازات ورکړل شول، د سرهند چکله دارد ګوروګوبند په لټه یو بل لښکر د حملې لپاره تیار کړاو نواب شېرمحمد خان ته یې هم بلنه ورکړه خوهغه اوس د سیکانو په وړاندې له کوم ګام پورته کولو ډډه وکړه. دی د ګوروګوبند د زامنو په وژنې له زړه نه خپه

شوی واو اوس له هغه سره جګړه ورته یوعبث کاربښکاریدو، بله دا چی د هغه پوځ په ځنګلونو کې د چریکي حملو لپاره تیارنه واو دریمه دا چې د ګوروګوبند له لوري یې ځان ته دوعا یوه نېک نیتي وګڼله او نه یې غوښتل چې دا دوعا دې په ښیرا بدله شوې وای.
ګوروګوبند او د هغه ملګرو د بدل اخیستو قسم کړی واو په ۱۷۰۲ میلادي کال دوی د پنجاب د ټولو مسلمانانو په ضد د جنګ نغاره و ډنګوله. ډېر ژر د سیکانو دولس زره لښکر تیار شو. په دې موقع دوی مالېر کوټله او رای کوټ دواړه خوندي سیمی اعلان کړی. د دی دوه علتونه و، یوه دا چې د نواب شېرمحمد خان چلند او د ګوروګوبند دوعا وه او بله دا چې د مالېر کوټله په ټولو کلیو او بانډو کې شل زره پوځ د جنګ لپاره تیار ولاړو او سیکانو د دوئ د جنګ زور نه لاره. هغه مهال د نورو سیمو مسلمانانو په مالېرکوټله کې پناه اخیستې وه. د سیمو کمزوري واکمنو ځان ساتنې لپاره سیکانو ته پېسې ورکولې او یا به یې ځمکې او کلي دوی ته وسپارل.
د نواب شېرمحمد خان په اړه انګریز تاریخ لیکونکی سرلیپل ګریفن د چمکور د جنګ یوه پېښه بیانوي. په دې جنګ کې نواب یوه سیکه ښځه انوپ کور په زوره ونیوله ، هغه یې مسلمانه کړه او بیا یې ورسره واده وکړ. دې مېرمنې وروسته ځان ووژلو او په مالېر کوټله کی یې خاورو ته وسپارله. د سیکانو کوماندان بیدی صاحب سنګ څو کاله وروسته د دې مېرمنې د جسد د اخیستو لپاره د شېر محمد په کلا حمله وکړه، د دې مړی یې را وویست او د سوځونې لپاره یې یوړ.
د مالېر کوټله نواب افتخار خان د دې پېښې په اړه وایي چې د دوی د کورنۍ په تاریخ کې د دې مېرمنې هېڅ ذکر نه دی شوی او نه یې د چا له خولې اوریدلي دی نو کیدای شي چی سیکانو د حملي لپاره یوه پلمه غوښتله. خو د چمکور د جګړې په اړه د هند نامتو تاریخ لیکونکی ډاکټر ګنډا سنګ لیکي،

کله چې د گوروگوبند سنگ د نیولوهلې ځلی کېدی نو د ده یوه خدمتگاره بي
بي انوپ کور د شیرمحمد خان لاس ته ورغله او هغه دا له ځانه سره یوړله خو
دې میړنۍ سیک میرمنې خپل ژوند د خپل دین اوعزت لپاره قربان کړ.
شېرمحمد دا په خاموشۍ په قبر کې خښه کړله، بېدي سینگ د جنگ لپاره
مالېر کوټله ته نه وورغلی او په ښار یې هېڅ غرض ونه کړ. د بي بي انوپ کور
مړی یې له قبرنه را وویست او د سیکانو له مراسمو سره سم وسوځول شو.
د اورنگزېب ځوئ بهادر شاه چی د پنجاب حاکم و د گورو گوبند سره روغه
وکړه. اورنگ زېب په دی وخت کې په دکن کې و او گوبند ته یې یو فرمان
ورواستو چی که دی ورته حاضر شو نو انصاف به ورسره ووشی. گورو گوبند
د فرمان په تر لاسه کولو په فارسی ژبه د څوارلسو سوو قطعو یو نظم
وولیکلو چی پکی د خپلو بد بختیېو او د حالاتو زکر کړې و. سیکان دی نظم
ته ظفر نامه وایې. دا شعر یې د خپل ورور دیا سنگه په لاس دکن کی پاچا ته
ور وولېږلو. پاچا د شعر په ویېلو نورهم متاثره شو او خپل استاځې یې گورو
ته ددی ډاډ سره بیا ور واستوو چی که دی دربار ته حاضرشو نوښه چلند به
ورسره ووشی. په ۱۷۰۷ کی گورو گوبند د پنجاب نه روان شو خو دی په لاره
و چی د اورنگزېب د مړینې خبر یې واورېدو.
په دکن کی د اورنگزېب ځوئ بهادر شاه خپل ځان د هند واکمن اعلان کړی و.
گوبند چی هلته ورسېدونو بهادر شاه ورته تود هر کلی سره د اسونو، هاتېانو
او قیمتی سوغاتونو سره د پینځو زرو عسکرو د ساتلو منصب ورکړو. په
دکن کی یو پښتون جمشېد خان ورسره ملگری شو. ده یو ځل د گوروپه
فرمائش ورله اسونه واخیستل خو گوبند د پېسو په ورکولو ځنډ وکړواود
دواړو ترمېنځ خبری ورانی شوی اوتوری راویستل شوی، گورو پخپلی توری
دجمشېد خان سرپرېکړو. د سیکانو ځینی سر چینی وائ چی جمشېد خان د
گورو د وژلو لپاره د وزیر خان نه پېسی اخیستی وی او د هغه له خوا

وراستول شوی و. گوروگوبند په دی وژنه پښېمانه شو او د جمشېد کورنۍ ته یې پېسی ورکړی خو د هغه ځامن د پلار بدل اخیستو ته د موقع په لټه و. یوه ورځ دوئ د هغه خوب کوټی ته ورننوتل او د گوروگوبند په خېټه کی یې چړی ووهلی. دده په چیغونور سیکان راټول شول، دواړه هلکان یې ونیول، د گورو خېټه یې وگنډله، ملهم پټۍ وشوه او دی له خطره ووتلو. گوبند د دواړو ورونړود پرېښودو امر وکړو، په دی چی هغوئ د خپل پلار بدل اخیستی و. دی د خپلو ټپونو د لاڅه ژوورځی وروسته په ۱۷۰۸ کی مړ شو او بنده بهادر یې خپل ځای ناستې ووټاکلو.

بنده بهادر په اصل کی یو هندو بېراگی و چی په دکن کی د گورو گوبند په لاس بېځ سیک مذهب خپل کړی و. گورو گوبند د مرگ نه وړاندی دده ته سپارختنه کړی وه چی د وزیر خان نه به دده د ځامنو بدل اخلی. بنده بهادر کله چی پنجاب ته ورسېدونو په زرگونو سیکان دده بېرغ لاندی راټول شول. او د شاو خوا د مسلمانانو په سیمو کی یې چور چپاول او وژنی پېل کړی. په پنجاب کې دا کلونه د وړومسلمانوریاستونو لپاره ډېر سخت و. سېکانو د سامانه او د سیهورا له لوټلو او ویجاړولو وروسته لویدیځ او ختیځ هرې خوا ته تلل او څه چې به یې مخې ته راتلل یا به یې ورانول او یا به یې له ځانه سره وړل. بهادر شاه ځو واري خپل پوځ پنجاب ته واستوو چې د سیکانو زورمات کړي او دوی کامیابه هم شول خو شېرمحمد په دغو جنگونو کې عملاً برخه وانه خیسته. کله چی سیکانو په سرهند د یولوئ حملې اعلان وکړونو وزیرخان هم مسلمانانو ته د جهاد غږ وکړو او په ډېلی کی بهادرشاه نه یې د مرستی غوښتنه وکړه. خو پاچا د سیکانو له خوا اوس د خطر احساس نه کوو. او ښایي دی ډاډمن وچې د دوئ زور اوس اوبه شوی و. خو په سر هند چپاو اوس د سیکانو لپاره یومذهبي فرض او د غچ اخیستو ناره گرځېدلې وه. د پاچا اندازه غلطه وه او سیکانو د سرهند په قلا یو ناڅاپی یرغل وکړو، وزیر

خان يې ژوندی ونيولو او د ده انجام ډېر دردونکی و. دی يې د يو غوايي له ښنو سره وتړلو او غوايي يې د سرهند په لارو کوڅو کې وزغلولو، وروسته دی يې مړژواندی په اورکې وسوځاوه. د مسلمانانو مړی يې له قبرونو راويستل ددوئ کورونه يې چورکړل ان تردی چی د ټول سرهند ښاريې له مينځه وړل غوښته خوبنده بهادرورته وويېل چی پخپله ښارڅه گناه نه وه کړی نودی ته تاوان مه رسوئ. که د چا زړه بدل اخېستل غواړی نوکله چی له دی ښاره تېرېږی نودوه خښتی دی اخلی او د ستلج په سيند کی دی اچوئ. د سرهند نه سيکانو ته په لوئ شمېر وسله او بارود په لاس ورغلل او ددی د تباهۍ نه وروسته د سيکانو قدرت نورهم زيات شو. مغلوتازه ځواک پنجاب ته ورواستواو دوئ يو وارې بيا سرهند ونيولو. نواب شېرمحمد خان يې د دې صوبه داروټاکه. په ۱۷۱۰ د مې په مياشت کی د چهپر چهيری نومی ځائ کی د حکومتی پوځ او د سيکانو تر مينځ سخت جنگ وونښتواو نواب شېرمحمد خان په دی جنگ کی خپل ژوند د لاسه ورکړو. له ده اته زامن پاتې شول چې مشر يې غلام حسېن ، نور يې جمال خان، مېرزاخان، عظيم خان، فتح خان، اکبرخان، غلام رسول او غلام علي خان و.

غلام حسېن د خپل پلار ځای ونيولوخوده د شيرمحمد په شان پوځي استعداد نه لاره او نه يې په دې بدو حالاتو کې څه سياسي اغېز لرلې شو. ده مالير کوټله په وړوبرخووويشله اويوه يوه خپل هرورور ته يې وسپارله چې له سيکانو سره مقابله وکړي. دی په خپله يو سوله خوښونکی کس و او د صدرالدين د کورنۍ کومو خانانو چې سرهند ته ماليه نه ورکوله د هغوی سره به يې د سولې او روغی جوړې له لارې ستونزې هوارولې. د مالير کوټله په سوېل کې د ګڼوځنګلونو سيمه د غلام حسين د ورور جمال خان په لاس کې وه او له دغه ځايه به يې د سيکانو د بريدونو په وړاندې دفاع کوله چې اوس يې زورترلاهوره رسيدلی و. د مغلو لپاره لاهوريومهم انتظامي مرکزو. بهادرشاه

له یولوی لښکرسره د لاهور په لوری وخوځېد او د سیکانو سره د دوو مهمو جنګونونه وروسته یې هغوي غرونو او ځنګلونو ته وشړل. د تېښتی پر وخت د سیکانوجنګي ډلې د مالیرکوټله شاوخوا هم راماتی شوی. همدغه خطرو چې د مخ نیوی لپاره یې غلام حسېن په هر کلي کې د دفاعي کلاګانو د جوړولو امروکړخو سیکانو هغه وخت مالیر کوټله ته زیات تاوان ونه رساوه. د نواب وروڼه د هغه له کمزورې پالیسی خوشحاله نه و، په تیره بیا جمال خان، چی د دښمن سره یې کلک جنګ غوښتو. ده یو ځلې د خپل مشرورورغلام حسېن سره نانډرۍ ووهلې، له هغه مرور شو، د خپل لښکر سره له مالیر کوټله نه ووتو او شېر پور ته یې مخه کړه. دی تر شپږو میاشتو له وروره مرور په کلي کې پروت و. میرزا خان اوعظیم خان هم د غلام حسین نه په خپګان خپلو خپلو کلیو ته ولاړل، خو نواب د دوی د پخلاینې لپاره هېڅ و نه کړل.

په مالېر کوټله کې اوس د دفاع لپاره قوی پوځ نه و، ښځې، زاړه او بي تجربي ځوانان د خدای په اسره پاتې شول. په دې وخت کې مالیر کوټله د یو بل ګوانښ سره مخ شوه. د اورنګزیب پروخت د بدایون د بغاوت مشر روهیله سردارعلي محمد خان د نواب شېر محمد خان نه ماتې خوړلې او بندي شوی و، د ده زوی عثمان یارخان د پلاربدل اخیستو لپاره د دولسو زرو پوځیانو سره په ۱۷ اکتوبر ۱۷۱۳ کې په مالېرکوټله د حملی لپاره روان شو.

نواب غلام حسېن د دې جنګ زور نه لاره، دی یو سوله خوښوونکی کس ونود عثمان یار سره یې د سولې په تړون خپله لور بلاقن بېګم عثمان ته په نکاح کړه او جنګ ونه شوخو د روهیلو په تاریخ کې لیکلي چې عثمان یار په مالیر کوټله حمله وکړه ، جمال خان د ده مقابلې ته را ووتو اوعثمان یار یې سولې ته مجبورکړو. دا خبره یقیني ده چې د مالیر کوټله د نواب لور روهیله سردار ته ورکړل شوې وه او په دې خبره د غلام حسین وروڼه او په تېره بیا جمال خان ډېرپه قهرو.

اخواد ډېلي پر تخت کله د مغلو یوه شهزاده او کله بل کښېناستو. د شاهی ماڼۍ د سازشونو او د وژنو سلسله پراخه شوه او اخرفرخ سیئر پاچا شو.
د سیکانو د زورد ماتولو لپاره ده امر وکړ چې که هر چا یو سیک ژوندی ونیولو او د ډېلي دربار ته یې راوړو نو هغه ته به انعام ورکول کېږي. د سرهند والي د مالیرکوټله د نواب غلام حسېن نه هم دا غوښتنه وکړه خو هغه دا کار غلط وګڼلو او په دې مخالفت د سرهند نه مغل لښکر په مالېرکوټله د حملی لپاره روان شو. جمال خان په دې وخت سخت جنګ ته تیار وخود غلام حسېن د روغې جوړې په پالیسۍ دا جنګ و نه شو. دی ټولو حالاتو د غلام حسېن زړه د نوابۍ نه تور کړی و. یوه ورځ خپل ورونه یې را وبلل ، د ټولو په وړاندې یې د نواب پټکې د خپل ورور جمال خان په سر کېښود او په خپله یې ځان د نړۍ له کارونو ګوښه اعلان کړ. د هغه نورو ورونو هم په دې فېصله خپله خوښي څرګنده کړه. په دې فېصله د نوابۍ حق د غلام حسېن د زامنو نه جمال خان ته انتقال شو. د غلام حسېن نیمګړتیا دا وه چې اداره یې نشوه چلولې او ښه والی یې دا و چې د جنګ پر ځای د صلح لاره یې غوره ګڼله خو د هغه وخت د پنجاب په حالاتو کی د ځان ساتنی لپاره دواړه د پیاوړی پوځ او سیاسی بصیرت پکار و. دی یو صوفي و او د جنګ پر ځای یې د سولې، امن او روغې پلوي کوله. دده لوي په دی کی وه چی کله یې ځان د نوابۍ وړونه لیدونوژریې فېصله وکړه اونه یوائی واک یې خپل ورور ته وسپارلوبلکه خپلې شخصي ځمکې چې هغه وخت یې د کال نوې زره روپۍ حاصل ورکاوه ورونو ته پرېښودی او ځان سره یې یوازې پنځه کلي ووساتل چې خپل خرڅ لپاره یې کافي ګڼلې.

د ژوندو لاره

د ۱۷۱۷ میلادی کال هوا سړه شوې ده، د شېر محمد خان دوېم ځوئ جمال خان د نواب په گدۍ ناست او د کلا په دې لویه کوټه کې د صدرالدین د ټبر مشران را ټول دي. مالېر کوټله ته د جمال خان راتگ په عامو خلکو کې د خوشحالۍ سوب شوی دی، ټولو د ده تود هرکلی وکړ،او په یوه پرانیستي دربار کې یې د عامو خلکو په شوراو زوږد نواب وظیفه ترلاسه کړه.

جمال خان په یوه احساساتي وینا کې په ځوانانو غږ کوي چې د سیکانو په مقابل کې د ډېلي له حکومت نه دې هیڅ تمه ونه لري.

هلته مغل په بېلابېلو ډلوویشل شوی ، د تخت په سریو بل ته سازشونه کوئ او دامونه غوړوئ. د افغانانو مشران بیا هم په جمال خان ټینگارکوي چې د سیکانو په مقابله کې د مسلمانانو د ژغورنې لپاره دی له پاچا یوغښتلی پوځ وغواړی. جمال خان دا خبره مني خو ټولوځمکه والو ته د اسونو د شمېرې د زیاتولواوځوانانو ته د جنگي تربیې، تورې، غشې او نېزې د ا یشتلو د ازدکړی امرکوي. غلام حسېن له دنیا سترگې پټې کړي او د ډېلي پرتخت مغل واکمن محمد شاه ناست وچی د د عېش او عشرت ژوند خوښوو اوعامو خلکو ورته د "رنگیلا" لقب ورکړی و. ده د حکومت ټول کارونه یې خپل مشر وزیر قمرالدین ته پریښي و.

سیکان اوس د پهول سنگ لمسي الا سنگ د ببرغ لاندې د دل خالصه په نوم را ټولیدل. ده د پنجاب د مالوې نومي کلي کې یوخپلواکه حکومت هم اعلان کړی واو له شاوخوا کلیو نه د مسلمانانو له شړلووروسته اوس مالېرکوټلې ته

سترگی خړی کړی وی. جمال خان د یو باتدبیره او مسلکي پوځي په څېر ټول حالات څارل، د خپل انتظام لاندې په ټولو کلیو کې دفاعي مورچې او کلاګانې او د هر کلي خلکو ته یې د منظم پوځ لپاره دندې وروبښلې وې. د کلي مشر د خطر پرمهال په یوه ټاکلي شمېر کې پوځیان را ویستل او هغو کلیو ته به یې استول چې سیکانو پرې بریدونه کول. دغو پوځیانو ته به د خپلې وردۍ (رسمي جامې) او اس ساتنې لپاره د میاشتې دوه روپۍ ورکول کېدې. د کلي مشر د پوځیانود کورنۍ د خرڅ لپاره په وار د خلکو نه غنم او نور شیان اخېستل. د دې پوځي تاکتیک او جنګ ته اماده ډلو له امله شاوخوا سیکانو په مالېرکوټلې له برید او حملې ډډه کوله او دیارلس کاله د دې سیمې مسلمانان په امن کې و. د بنده بهادرد وژنې نه وروسته سیکان په یولسو برخو ووېشل شول او د هری ډلی مشری د جنګیالو قومانداانانو په غاړه شوه. په سر کی دا ډلی د جتهه په نوم یادېدی. ددی جنګیالو به په جنګونو کی لوټ شوی د غنیمت مال به مشر ته ورسپارلو. د هری ډلی مال به په دوسیه کی لیکل کېده او په دی به یې نوره وسله او د جنګ لګښت پورا کوو. دی دوسیې ته به یې مسل ویېل. او اخر دا نوم د ډلو لپاره به یې کاروو. د سیکانو د یولسو مسلونو نومونه دا سی و. بهنګي، نشان والیه، شهید، رام ګړهیه، نکئ، اهلووالیه، کنهیا، کروړ سنګهیه، فېضل پوریه، دلوالیه، سوکهر چاریه، په دوئ کی تر ټولو قوی د جسه سنګه اهلوالیه مسل و چی د لوئ ځواک سره به یې په مسلمانانو حملی کولی. د هغه ملګری الا سنګه نومېدو.

په ۱۷۳۷ کې الا سنګ د افغانانو سیمې په رای کوټ د لوی شمېر سیکانو سره حمله وکړه. له ده سره زرګونه جټان مله و، دې جټانو به په چېغو او نارو د هرې خوانه په یو کلي چپاووکړو، په خلکو به یې وبره او ترهه ګډه کړه، چور تالان به یې پېل کړ او ورپسې سیکانو ډلو به پوځي حمله وکړه. د رای کوټ

په دفاع کې د جمال خان دوه وروڼه غلام رسول او غلام علي ووژل شول، رای کوټ هم ډېر شمېرځوانان له لاسه ورکړل. د جالندهر پوځدار اسدعلي خان له دې پېښې وروسته د مغلو دمنظم پوځ سره دالا سنګ پر ضد د جنګ اعلان وکړاو په برناله کې دواړه ځواکونه یو بل سره ونښتل. سیکانو په پوره مذهبي جوش تورې برېښولې او اخر بریالي شول. اسد علي په دغه جنګ کې ووژل شو او مغل واکمنو یو ځلی بیا په هند کې د مرهټو نه پرته د سیک ځواک نه د خطر احساس وکړ

مغلو لا د سیکانو د مقابلې لپاره په خپلو کې سره صلاح مشورې کولې چې بل کال ته یعنې په ۱۷۳۸ کې د ایران نادر شاه افشارد یو لوي ځواک سره چې په کې د کندهار او شاوخوا سیمو افغانان شامل و، پنجاب کې لښکرې داخلې کړې. هلته د دوی د مقابلې لپاره د مغلو پوځ ډېر کمزوری واو په یو لنډ جنګ کی د مغلو دبرش زره پوځیان ووژل شول. نادر شاه ته د ډېلي دروازې پرانستل شوی. څو ورځې وروسته د اختر په ورځ د نادر افشاریوڅو پوځیان په یوه مېله کې د عامو خلکو له لوري سپک شول نو بلوا جوړه شوه. نادر شاه د دې د بد ل اخیستو لپاره د ډېلي د عامو خلکو د وژلو امروکړ چې په ترخ کې یې د یو نیمو لکو نه زیات بې ګناه خلک ووژل شول. نادر شاه د جنګ د تاوان نه علاوه د روغې جوړې او سولې په پلمه د مغلو د خزانې نه په منونو سره زر، قیمتي ډبرې، ګاڼې او وربښمین ټوکر په اوښانو بار له ځانه سره یوړل. په دې خزانو کې تخت طاوس چې شاهجهان لپاره جوړ شوی واو کوه نور الماس هم شامل و.

مغل حکومت د سیکانود یو بل پاڅون د مخنیوي لپاره په ۱۷۴۲ کې روهیله نواب علي محمد خان د سر هند والي وټاکلو، ده د مالیې په را ټولولو کې سختي کوله او په دې پالیسۍ ځینې ځایي سرداران ترې ناراضه شول، د رای کوټ مشرهم د مالیې له ورکړې ډډه وکړه. د دې علت دا وچې د خطر

پرمهال مرکزي حکومت د دوی دفاع نه کوله. علي محمد جمال خان ته امر وکړ چې رای کوټ ته د سزا ورکولو لپاره د ده د لښکرو سره ملا وتړي، د جمال خان لپاره دا یوه ګرانه فېصله وه. رای کوټ کې د ده خپل تربوران اوسېدل او ورته یې مشوره ورکړه چې دا وخت له مغلو سره جګړه عبث کار دی خو د رائ کوټ مشر دا خبره ونه منله، د مغل پوځ سره یې په جنګ کی د ماتې خوړلو وروسته د دیپال پورلوري ته وتښتېد او ورور یې قلا او ښار علی محمد ته تسلیم کړل. اخر د جمال خان او ځینو نورو راجاګانو په سفارش او د یو لک او دېرشو زرو روپو د نذرانې په ورکولوعلی محمد دی بېرته د رای کوټ د مشر په توګه وټاکلو.

اخوا په ایران کې د نادر شاه له وژنې وروسته احمد شاه ابدالی په ۱۷۴۷م کی د یو خپلواکه مشر په توګه د افغانستان ېو مستقل مملکت اعلان کړی و. د لاهورمغل حاکم شاهنواز خان و چی په ډېلي کی د کمزوری حکومت نه ناهیلی افغانانو ته یې سترګی نیولی وی، احمد شاه ابدالی ته لیکونه وراستول چی که پنجاب ته راغی نو هر کلی به یې وکړی. احمد شاه په ۱۷۴۷ م د ډسمبر په میاشت کې له اتلسو زرو پوځیانو سره چې دریمه برخه یې سدوزي و د پیښور نه روان شو او په جهېلم کی د شېر شاه سوری جوړشوی د روهتاس په قلا کی ایسار شو. دلته خبرشو چی شاه نواز د خپلې خبری نه اوختی دی اواوس له ده سره جنګ کول غواړی. احمد شاه د حالاتو معلومولو لپاره خپل پیر صابر شاه لاهورته ورولېږلو چی هلته د شاه نوازله خوا ووژل شو. بل کال د جنوری په لسمه افغان ځواکونو په لاهورحمله وکړه او د دود ورځو په جنګ کی یې دا ښاروونیولو.

د ډېلي حکومت په دې خوځښت د سرهند صوبه دارعلي محمد خان خپل ټاټوبي انوله ته ولاړ. نواب افتخار پخپل تاریخ کی لیکی چی د ډېلي مغل حکومت دی له خپلې دندې ګوښه کړځکه ددی خبری وېره وه چې نوموړی به د

پښتونولۍ د احساس له امله د احمد شاه له پوځ سره یوځای نه شي . خو ګنډا
سنګه وائ چی علي محمد خان ډېر هوښیار و . هغه پوه و چی افغانان دده
مرستې ته اړتیا نه لري او احمد شاه ابدالی په هند کی د ایساربدو پلان هم نه
لرلو. نورو سردارانو احمد شاه ته په سر ټیټولو د مغلو سره ورانوله خو علی
محمد مغلو ته دا ښودل چی دی د افغانانو سره ملتیا نه کوئ. ولی په اصل
کی په دی کار یې سر هند بی ځواکه پرېښودو. مغل پاچا په پنجاب کی
خپلو ټولو حاکمانو ته امروکړ چې په سرهند کې دې را ټول او د افغان
لښکرمخه دې ونېسي. د محمد شاه وزیر قمرالدین او مغل شهزاده احمد شاه
د افغانانو سره د جنګ لپاره پنجاب ته لښکرې یوړې خو د مالېرکوټله جمال
خان په دې وخت کې احمد شاه ابدالي سره اړیکې ټینګی کړی. افغان پوځ د
لودیانی له لارې یې په یوه حمله د سرهند کلا ونیوله چې په کې د مغلو ډېرې
وسلې او پوځي توکي ایښي و. د مارچ په ۱۱ نیټه د ۱۷۴۸ م انبالې ته نژدې
د مانوپور(مان پور) نومي ځای کې د مغل او افغان پوځ ترمنځ سخت جنګ
وشو او په دی کی وزیر اعظم قمرالدین د توپ په یوې ګولۍ ووژل شو. د هغه
زوی معین الملک (دمیرمنو په نوم شهرت لري) د پنجاب ټول مشران د احمد
شاه د پوځ پر ضد جګړې ته را وبلل او یوه متحده ټلواله(جبهه) یې جوړه کړه
خود مالېر کوټله جمال خان له پېل نه افغان ځواک سره مل و.
احمد شاه د سرهند له نیولو وروسته په کندهارکې د خپل وراره او ځای ناستی
لقمان له بغاوت نه خبرشونو دا سیمه یې خپل زوی تیمور شاه ته وسپارله،
جمال خان یې د هغه نایب وټاکه او پخپله بېرته کندهار ته ولاړو. د لاهور واک
یې معین الملک ته پرېښودو چی افغانانو ته د باج په بدل کی د مغلو له خوا یې
لوبدیځ پنجاب اداره کو. په ډېلي کې د مغل پاچا محمد شاه له مړینې
وروسته د ده زوی احمد شاه په تخت کېناستو. د کابل پخوانې مغل والي
ناصرخان چی د ابدالی نه تښتېدلی و د هغو ځمکو د بیا نېولو ژمنه وکړه چې

دده له واکه وتلی وی. بل لوري ته هغه سیکانو چې د نادرشاهي حملو پرمهال یې زورکم شوی و او د افغانانو د حملې پر وخت غرونو ته تښتیدلي و اوس بیا ځانونه یوځای کول. همداسوب و چې احمد شاه یو واري بیا د لښکرسره د پنجاب پر لوروخوځېد خو د لاهور سره نژدې د چناب سیند په غاړه د ډېلي د پاچا له لخوا ورته د سولې وړاندیز وشو اود کال څوارلسو لکو روپو د باج په بدل کې روغه وشوه. افغان لښکر د ملتان، ډېره اسماعیل خان او ژوب له لارې بېرته کندهار ته ستون شو. د باج په ورکولو کی معین الملک(میرمنو) سستی کوله او د کندهار نه به د احمد شاه استاځی لاهور ته ورتلل او لږې ډېری پیسی به یې را بوت کړی.

په ۱۷۵۱ م کې احمد شاه له کابل نه پېښور ته ورسېد ، معین الملک ته یې د باج ادا کولو لپاره لېک ورولېږه او د تېرو کلونو د پاته ځلیریشتو لکو روپیوغوښتنه ترې وکړه. په دی کال سیکانو د لاهور ښارونیولونو احمد شاه د لاهورپرلوري وروخوځېد اودوئ یې له ښاره وویستل . معین الملک بېرته لاهور ته د حاکم په حېث ولاړ نوافغان پاچا د هغه نه د باج غوښتنه وکړه، دده په انکار په ۱۷۵۲ م د مارچ په میاشت کې افغانانو د لاهورکلا محاصره کړه نو معین الملک خبرو ته راضي شواوپه پایله کې یې یوتړون ورسره وکړ. خو په راتلونکي کال معین الملک مړشو اود دده کونډې مغلاني بیګم په پنجاب کې د خپل ماشوم زوی د سرپرستې په توګه د مغلواوافغانانو ترمنځ د استازې رول ولوبوو. په ډېلي کې اوس د مغلودوېم عالمګیرپه تخت ناست و. په پنجاب کې د سیکانو پاڅون اوخوځښت بیا په زیاتېدواومرهټود ډېلي د نیولو لپاره زورلګولی و.

مغل حکومت جمال خان ته د سیکانود ماتولوامر وکړوخو له دومره لږپوځ سره هغه ایله خپله سیمه ژغورلی شوه. په دې وخت کې مغلاني بیګم (چی څوئ یې هم مړ شوی و) او روهېله پښتنوسردارنجیب الدوله احمد شاه ته بلنه

ورکړه چې له دوی سره مرسته وکړي. په سرهند کې افغان استازی او والي عبدالصمد خان مرهټو نیولی واو د پنجاب حالات د تېمور شاه له واکه په وتلو شول. مغل واکمنو خپلی ژمنې پورا نکړی نو تېمورپه سرهند کې نجیب الدوله خپل مختیارمقررکړاو په خپله کندهار ته ولاړ. د هند مسلمانان اوس له یوی خوا مرهټو او بلی خوا د سیکانو په منګولو کی واو د ډېلي کمزوری مغل واکمن د دوئ چاره نه لرله. په دی وخت کی د مسلمانانو یو مذهبی مشر شاه ولي الله افغانستان ته د مرستی غږ وکړو.

د ۱۷۵۲ م د جنوری په میاشت کې احمد شاه ابدالي د هند د مسلمانانو په مرسته چی پکی روهیله پښتانه په سر کی و، یو لوی ځواک سره د پاني پت په مېدان کې مرهټو ته ماتې ورکړه او په شمالي هند کې د دی ځواک ته د تل لپاره د پای ټکی کېښنودل شو.

احمد شاه د دویم ځل لپاره مغل پاچاعالمګیر ثاني د ډېلي په تخت کښېناوه، د هغه لور زهرا بېګم یې خپل زوی شهزاده تېمور ته واده کړه او سرهند یې ورته په پسول (جهېز) کې ورکړو. دلته زېن خان د هغه لخوا والي و ټاکل شو او احمد شاه په خپله د پېښنورپه لوري وخوځېد، خو لا اټک ته نه و رسېدلی چې سیکان له غرونو او ځنګلونو را ښکته شول او په جالندهراو لاهورکی یې جنګ پیل کړ. دوی سرهند محاصره کړو خو نواب جمال خان د ځاي کوماندانانو په مرسته دغه ځای وژغوره. اوس زېن خان او جمال خان دواړو احمد شاه ته لیکونه ورواستول چی د سیکانو چاره دی وکړی. په دې وخت کې د ابدالي له لوري په لاهور کې ټاکل شوی والي عبدالمجید سیکانو وواژه نو هغوی ته د سزا ورکولو لپاره احمد شاه له پېښنوره را وګرځید.

سیکانو د خپلو ټولو ډلو ځواکونه یو کړل او د احمد شاه سره یې د مقابلې لپاره په جنډیاله کې مورچی ونیولی.

نواب جمال خان د احمد شاه لخوا پیغام اخېستی و چې د یو لوی جنګ لپاره دې پوځ تیاروساتي. د جمال خان مشر زوی بهیکن خان د دولسو زرو جنګیالیو سره چې په کې راجپوت هم شامل و، د جنګ د نغارې د اوریدو په انتظار شول. نورولویواو وړو راجاګانوهم له یوې او بلې ډلې سره په ملاتړ خپل پوځیان را وویستل. د دغې پریکندې جګړې لپاره دا مهال د پنجاب په میدانونو کې اتیا زره جنګیالي را ټول و. افغانانو په سیکانو یو ناڅاپه برید وکړاو دوی یې د ګاډیو له هغه کاروان نه بیل کړل چې وسلې او نور پوځې توکي په کې بار و. سیکان په شا شول او دهغه کلي چاپېره یې دفاعي جنګ پیل کړچې په کې د دوی ښځې او ماشومان راټول و.
کله چې سیکانو ولېدل چې نوردوی خپله دفاع نه شي کولی نو په خپل لاس یې خپل په سلګونو ښځې او ماشومان ووژل. د دوی غېرت دوی ته اجازه نه ورکوله چې ښځې او ماشومان یې مسلمانانوته پریښې وای. دوئ په خپل پورا مذهبي جوش جنګ کاوواو د اندازې ترمخه شل زره سیکان په دې جنګ کې ووژل شول. د" شمشېرخالصه " کتاب لیکوال وایي په دغه جګړه کې د دېرشو زرو کسانو نه یوازې دوه سوه تنه ژوندي پاتې شول اود سیکانو سپیڅلي کتاب د "ادی ګرنت" تاریخي نسخه هم وسوځېده. په سیک تاریخ کې دا جنګ د "وډه غلوغره" (لوېه فاجعه) په نوم یادېږي
له دې جګړې وروسته احمد شاه ابدالي برنالې ته ولاړ اود سیکانوجنګیالو مشرالا سنګ یې ژوندی ونېو، هغه احمد شاه ابدالي ته پنځه لکه روپۍ د نذرانې او یو لک او پنځه ویشت زره نورې روپۍ د خپلې رېږې او سر د ویښتو د ساتلو لپاره ورکړې،(په سیک مذهب کې د وجود ویښتو خرییل ګناه ګڼل کېږي) الا سنګ د خطاب سره په رسمي توګه د افغان مشر له خوا د پټیالې راجا اعلان شو. وروسته احمد شاه ابدالي سرهند ته ولاړاو په جنګ کې د مېړانې لپاره یې جمال خان او د ده زوی بهیکن خان ته سازاسونه،

قیمتي جواهرات او نور امتیازات ورکړل. په دې موقع هغه جمال خان ته د هند د رستم خطاب او د خپلې سیکې د جوړولو اجازه هم ورکړه چې د مالېر کوټله په تاریخ کې یو مهم پړاو و. په امرتسر کې افغان پوځ د سیکانو (طلایي) معبد ویجاړ کړاو د دې په تالاب کې یې کاڼې او ګټې لوټې واچولې چې دا ډک کړي.

نواب جمال خان ته اوس بو بل خطرادینه بېګ وچې مغل حکومت نه باغی او د سیکانو سره یې لاس یو کړی و. ده په روپړ کلی کې ځان تیاروو چې ددی شاوخوا ځمکه د جمال خان سره وه. د ادینه بیګ په راپورته کېدو د ډېلي واکمن جمال خان ته ددوئ سره د مقابلې امر وکړو. جمال خان خپل پوځ روپړ ته یوړ خو دوی ځان پیاوړی کړی او دا جنګ د جمال خان لپاره په ماته تمام شو. دی ببرته په زخمی حالت کې مالېر کوټلې ته ووړل کېدو چې د نامعلوم کس له لوري پرې ډزو شو او ګولۍ یې په سر ولګېده، د ده نژدې ملګرو د ده مړی مالېر کوټلې ته راوړ. دی د قوي ارادی خاوند و او دده په نوم یو وړو کی ښاریه د جمال پوری په نوم اوس هم شته.

د جمال خان دوه مېرمنې عنایت بیګم او سلطان بیګم او پنځه زامن و، بهیکن خان، بهادر خان، عبدالله خان، عمر خان،او عطاءالله خان. د جمال خان جاګیر په برابرډول د ده په زامنو ووېشل شو، خو د نوابۍ لپاره بهیکن خان په ګدۍ کیناستو. ده هم د خپل پلار په شان د ډېلي له واکمنو څه تمه او توقع نه لرله او احمد شاه ابدالي ته پتمن پاتې شو، هغه به یې د پنجاب له حالاتو وخت په وخت خبراوه. په دې ورځو کې د سرهند والي زېن خان انبالې ته پرلارد سیکانو له لورې ووژل شواو الا سنګ ځان د سرهند واکمن کړ. بهیکن خان په دې هیله چې احمد شاه ابدالی به ورسره مرسته وکړی په ۱۷۶۳ کې د الا سنګ مقابلې ته لښکر روان کړو. د ده جنګیالي د کالاجهرنومي کلي نه تېرېدل چې ورباندې حمله وشوه، بهیکن خان په ګولۍ ولګېد او د پلار په

شان د ده مړی هم مالېرکوټلې ته یوړل شو، دا مهال د ده دوه زامن وزیرعلي خان او فتح علي خان ماشومان و.

مالېرکوټله په دې اړې ګړې کې یو قوي مشرته اړتیا لرله. خو د بهیکن خان کونډې نادره بېګم غوښتل چې ددې ماشوم ځوئ دی نواب او دا دې د هغه سرپرسته شي. نژدې وه چې په مالېرکوټله کې کورنۍ جنګ پیل شوی وای چې د بهیکن وروربهادرخان د نواب په ګدۍ کیناستو، خپل وراره وزیرعلي خان یې غیبرې کې واخېست او په یوه پرانستې جرګه کې یې لوړه وکړه چې کله وزیرعلي ځوان شو نو نوابي به ورته پرېږدي.

خو د بهادرخان نورو وروڼو چې پخپله د ګدئ دعوې داران و خپلې ورینداری نارده بیګم ته لمسون کاوه چې د اولادونو حق یې خوړل کېږي، آن تر دې چې یوه ورځ هغې خپل زامن له ځانه سره کړل، مالېر کوټله یې پرېښوده او د جمال پوری کلا ته ولاړه. هغې له ځانه سره قیمتي ګاڼې او پېسې هم یوړې او د تلو نه وړاندې یې د ریاست هغه ملازمان له کاره وشړل چې نوابی کورنۍ ته وفاداره و. دا خلک د روزګار په لټه نژدې واکدارانو ته ورغلل او نه یوازې د نوابې کورنۍ داخلي کمزورۍ یې خلکو ته افشا کړي بلکه دا چې پخوانیو نوابانو څه کول او په دې ریاست کې څوک څه لري.

له دې پېښې وروسته هغو سیکانو چې لوټ تالان یې کارو په رڼا ورځ د مالېر کوټلې په کلیواوباندېویرغلونه پیل کړل. د دې حملو د مخنیوي لپاره نواب بهادرخان احمد شاه ابدالي ته لیکونه وراستول. نواب په خپله د دې خبری پلوي کوله چې افغانان دې په هندوستان بله حمله وکړي. په ۱۷۶۵ کې احمد شاه ابدالي یو وارې بیا پنجاب ته مخه کړه خو دا وارې یې د سولې او روغې جوړې لاره غوره کړه. د پټیالې د سردارالا سنګ سره یې دځلورولکوروپواود سرهند په بدل کی روغه وکړه او دا ژمنه یې تری واخیسته چې دی به هرکال

افغان واکدار ته دري لکه روپۍ باج ورکوي. ده ته يې د راجه لقب او د سيکې د جوړولو اختيارهم ورکړ.
په دې توگه احمد شاه د خلکو د وژلو نه ډډه وکړه. خو په دې کار د مالېر کوټلې وړه غوندې سيمه چې د هرې خوانه په دښمنانو کې را گېره وه هيڅ ضمانت ور نه کړ، سره له دې چې الا سنگ، د راى کوټ مشراو نواب بهادر خان ترلاهوره د احمد شاه سره بدرگه ولاړل، داسې ښکاري چې د بهادرخان شخصيت داسې نه و چې د خپل نيکه جمال خان په شان افغانانو ته يې ځان نږدې کړی وای. دده ستونزه دا وه چې ډېرژر به قهريدو، احساساتی اومغروره هم و. په سياست نه پوهېدو او د مشر تابه خوئ بوئ بې نه و ازده. د خپلوورونونه به خپه او په سمه توگه به يې له هغوئ سره خبرې نه کولې، که چا به ورته په حکومتی کاريا سياست کی مشوره هم ورکړه نو ده به دغه کار يوه مداخله گڼله او په پايله کې به خلکو تری ډډه کوله. خو د احمد شاه ابدالي له خوا د مالېر کوټله نواب ته پام نه کول يو بل سبب لاره.
کله چې احمد شاه ابدالي د سرهند پرگنه الا سنگ ته وسپارله نوبهادر خان مغل پاچا ته د احمد شاه ابدالي پر ضد لمسون وکړ. هغه د الا سنگ په اړه هم ډېلي ته منفي خبرې رسولې، دا چې الا سنگ افغان پاچا ته لويه نذرانه ورکړې وه. دې د وخت په سياست نه پوهېدو او په کور کې د ننه هم ورسره مخالفتونه په زياتېدو شول. د شېخ صدرالدين د کورنئ هر يو خان د نواب بهادرخان نه په يوه يا بله خبره خپه کېدو ځکه چې ده به ورته سپکاوی وکړ، يا سترې مشي به يې ورسره په ښه ډول ونه کړ. د الا سنگ له مړينې وروسته د ده زوی امرسنگ د پټيالي راجا شواو ډېر خانان د بهادر خان پر ضدد هغه سره مله شول. د شېر پوراجاره دارچی خليل چېله نومېدو، د نواب بهادر خان مقدم وو. راجا امرسنگ دی ځان ته را ولمسوو، خليل راجا ته نذرورکړاو راجا د شېر پور کلا د نيولو لپاره خپل پوليس ورواستو. د نابهه، جند، او د

مالوې سردارانو ، د پېسوپه بدل کی پښتنو ځمکه والودځان ته د را اړولو هڅې وکړی. په دی کاردمالېرکوټله دریمه برخه ځمکې او کلاګانې د راجا امر سنګ لاس ته کېوتې اوسیکانو بې له جنګ د دی لویه خاوره ځان ته کړه.
سیکان په دې باورو چې د مالېرکوټله نواب د دوی دښمن واوددوئ سردارانو په یو ځای پرېکړه وکړه چې مالېرکوټله دې د سیک هېواد یوه برخه شي دوئ په دی وبرېدل چې که افغانانوبیا په پنجاب حمله وکړه نومالېرکوټله به ورته سازش کوي.
نواب د دې خبرونو په را رسېدو سخت نا ارامه شواوخپلوورونو ته یې خواست وکړ چې د سیکانوپر ضد ده سره متحد شي. د ښار او د کلا دیوالونه جوړاوورباندی توپونه ودرول شول ، د جنګ نغاره و غږیده او ټولو خلکو خپل ځوانان د سیکانود حملی لپاره چمتو کړل. یوازې د پښتنو د کورنیو پنځه سوه ځوانان را وړاندی شول او په لږه موده کې دوه زره پوځ برابر شو. دوی هوډ وکړ چې د مالېرکوټلی د ساتنی لپاره به سرونه ورکوئ او کله چی سیکانوحمله وکړه نو دوی تیار ناست و. د شاو خوا کلو نه هم ورسره نورمسلمانان مله شول او د حملی پروخت د مالېرکوټله دفاع لپاره شپږ زره جنګیالی ودرېدل. پښتنو پریکړه وکړه چې له دیوالونو د توپونو د ګوزار پرځای لاس په لاس جګړه وکړي، دوئ له کلا بهرووتل او تر مازدیګره جنګ روان و. هغه پښتانه چی د نواب نه خپه وترماځیګر ددوئ له خوا هم کومک را ورسېد او سیکانو ماتې وخوړه.
نواب بهادر خان د دغه جنګ حال احمد شاه ابدالي اود ډېلي مغل واکمن دواړو ته ورکړو. خو د سیکانو حملی روانی وی. د ۱۷۶۷ په سر کې نواب د سیکانو د سازشونو او د هغوی له حملو او تاړاکونو نه دومره بی زاره شو چې د یو سخت جنګ پرېکړه یې وکړه. د ټیبه په کلي کی یې د امرسنګ د ځواک سره مخامخ شوخو د ریاست پوځ هېڅ جنګ ونه کړاودرې نورې سیمې یې له

لاسه ووتلې. احمد شاه ابدالي په وروستۍ ځل په ۱۷۲۷ م کې په هند لښکر کشي وکړه. که څه هم نواب دهغه تګ لاري سره جوړ نه و خو بيا هم لاهورکې يې ورسره وليدل خواحمدشاه ته يې د نذر لپاره هېڅ ورنه کړل. په هغه وخت د يو بر لاسی واکمن ته نذر نه ورکول د هغه سپکاوی ګڼل کېدو.
نواب افتخار پخپل تاريخ کی د بهادر خان لپاره د اوړو پوزه جوړوئ او ليکي چی هغه وخت د مالېر کوټله خزانه تشه وه. بيا ليکی چی په لوديانه کې کله چی احمد شاه ابدالي له راجا امرسنګ سره ولېدل نوهغه ورته څلورلکه روپۍ د نذرپه توګه ورکړې. افغان پاچل په دی موقع هغه ته د راجاګانوراجه بهادرخطاب ورکړ. د دې سره يې هغه ته قيمتي تحفې، يو بېرغ او ډول هم وسپارلو چې د خپلواکۍ نښې وې. احمد شاه دده نه دمالېرکوټله د نيول شووکليو اوځمکوهيڅ حساب و نه غوښتو، نه يې د پښتنو ددی رياست دخوندي توب ضمانت تری واخيستو. خو د هغه وخت هندوستان په يو داسی پېچلی سياست کی راګېر و چی افغان پاچاد ټولو ستونزی نه شوی هوارولی.
نواب اوس په دې پوه شوی و چې په هېچا تکيه نه شي کولي. په ۱۷۲۹ کې دی دمنصورپور سره نژدې د راجاامرسنګ سره په يو جنګ کی د دېرشو کالو په عمرکی ووژل شواو مړی يې کور ته را وړل شو. ده درې کاله نوابي وکړه. د مالېر کوټلې رياست د سرکاري اسنادو نه څرګندېږي چې د نواب بهادرخان له مرګه وروسته اته اويا زره روپۍ او اويا کلي د هغه زامنو ته په ميراث کی پاته شول.
اوس د ده ناسکه وروړعمرخان په ګدۍ کېناست اود بهيکن خان کونډې نادره بيګم ته يې ډاډ ورکړو چې کله يې ورېرونه لوئ شول نونوابي به ورته پرېږدي. ټول خپلوان يې يو ځای کړل او د خپلو ځمکو او کليو د بېرته نيولو لپاره يې نوې پاليسي جوړه کړه او هغه دا وه چې د لويورياستونود پوځونو سره د جنګ پر ځای په هغوئ ګوريلائ حملې وکړي هم هاغسې لکه چې سيکانو

کولې. په دې طریقه هغه د خپلو دووورونو عطاالله او اسدالله په مرسته خپل شپاړلس کلي د سیکانو له منګولو بېرته راخلاص کړل.
د ده یوه تګ لاره دا وه چې که د جنګ په مېدان کې دښمن درته زورور ښکاریدو نوخبروته یې اړکړه. خوکومې ځمکې چې د پټیاله راجا له دوی نیولې وې په هېڅ صورت یې پرېښودو ته چمتو نه و. ددی ځمکی په سربیا جنګ وښتو. نواب عمرخان په ۱۷۶۹ م کې خپل شپږ زره جنګیالي د مالېرکوټلې نه را وویستل او شپږ مېله لېرې د بودان نومې ځای کې یې ټولو ته اعلان وکړچې دوی به د پټیالې له ځواک سره جنګېږي او ټیبه کلي به اخلي او که څوک د ځان ژغورلوخیال لري نوله دې ځایه دې بېرته ولاړ شي خو د تل لپاره به بیا ورته فراري ویل کېږي. په بله ورځ سخته جګړه ونښته، یوه ګولۍ د عطاالله په پښه ولګېده او پریوت. یو چا دده وروراسدالله ته خبرورکړخو هغه هرڅه خدای ته سپارلی او جنګ یې روان وساته. عطاالله بیا په اس سپورشواوترهغې د ده جنګیالی د کلي د کلا تردروازې رسېدلي و.
عطا الله د خپلې نېزې سره د کلا د دروازې کونډه ماته کړه او له ځواکونو سره یوځای په کلي ور ننوتل، نژدې وه چې پوځیانو لوټ مار شروع کړی وای چې د ښځو او ماشومانو په شوراو زوږ دوی تم شواو کلی تسلیم شو.
راجا امرسنګ خپل تازه کمک وراستولی و خو اوس عطاالله خپلې پښې ټینګې کړې وې. راجا کلي محاصره کړو، د رای کوټ نواب او نورو راجاګانوپه امرسنګ زورراوړ چې د روغې جوړې او خبرو اتروله لارې دغه ستونزه هواره کړي. سیکانو هم لېدل چې د مالېرکوټلې په کورنۍ کې یو وارې بیا اتحاد پېدا شوی دی او د جنګ لپاره پوره چمتوالي لري. نو روغی ته یې غاړه کېښوده
د ټیبه کلي د اویاوو نوروکلیو په بدل کې بېرته سیکانو ته ورکړل شو او د سولې تړون وشو. د دغه تړون له مخی هغه ټول کلي چې بهلول لودي

صدرالدين ته ورکړي و بېرته د مالېرکوټلې سره پاتې شول او دواړه رياستونه دی ته هم راضي شول چي که هر چا دوئ ته خطر جوړو او يا يې ورباندی حمله وکړه نو بل به ورسره مرستې ته حاضرېږی. نواب عمر خان د بری نه وروسته خپلو خپلوانو ته ځمکې او جاګېرونه ورکړل خو په دی کې د نواب بهادرخان د زامنو برخه ځکه نه وه چې د تېرو دريوکلونو د جنګونواوځمکو له لاسه ورکولو پړه پرنواب بهادرخان اچول کېده. په دی فېصله د بهادرخان اته زامن له ترونو سره ناندريو ته ودرېدل. د دوی نومونه سربلند خان،قادر بخش خان،مهدي خان(محي الدين)،سکندر خان،فتح علي خان،سعادت خان،طالع مند خان اوخان بهادر دي. د مهدي خان او فتح علي خان د لمسو اولادونه اوس ځېني په مالېر کوټله او ځېنې نور يې بيا په لاهور کې ژوند کوي.

نوی ملګری نوی دښمن

په پټياله کې دالا سنګ سپين سرې مورراني فتو په لوی تالار کې په تخت ناسته وه، مخامخ ورته دواړه لمسي ولاړ و يو همت سنګ او بل امر سنګ نومېږی. د هغې نږور راني حکمان هم هلته ناسته ده. دا لومړی ځل نه دی چې دواړه وروڼه د نيان په وړاندې لکه دمجرمانو ولاړ و، څو کاله وړاندې هم د دوی د پلار الا سنګ د مړينی د وروستيو مراسمو په ورځ شخړه پيدا شوې وه.

همت سنګ د پلار مشر زوی دی خو راني فتو په دې کې شک لري، د هغه مور د الا سنګ د ورور کونډه وه او له واده وروسته راني فتو په دې نه پوهېده چې همت د الا سنګ زوی و او که وراره. امر سنګ کشر دی او دا خبره يقيني ده چې دی د الا سنګ زوی و، همدا سوب و چې امرسنګ د راجه په توګه ونومول شو، همت سنګ په دې خبره خپه شو او د خپل حق د ترلاسه کولو لپاره يې جنګ ته لاس واچوو.

امر سنګ د شاوخوا نژدې ټولو راجاګانو ته ليکونه واستول چې د همت سنګ په ضد د ده ملاتړ وکړي، نواب عمر خان ته يې هم ليک ور واستو چې دوروستي تړون له مخې دى ورسره مرستې وکړي. عمر خان درې زره عسکر د خپل وراره وزيرخان(د بهيکن خان ځوئ) په مشرۍ پټيالى ته ور واستول او دنده يې دا وه چې د مجهيل سيکانو مخه ونيسي چې په پټياله رياست کې داخل نه شي. دوئ د همت سنګ په ملاتړ هلته ورغلي و.
وزير خان سره شاوخوا دوه زره نور سيک پوځيان مله شول، ده په ډېرې کاميابۍ د مجهېل سيکانود دغې ډلې نه د خپلو جنګيالو کړۍ تاوې کړې او پيغام يې ورواستووچې که هرلور ته يې د خوځېدو جرات وکړ نوختم به شي. مجهيل سيکانود پيسو په ورکولو ځان خلاص کړوخوهمت سنګ بهواني ګړه او د مالېرکوټله د افغانانو ځينى کلي ونيول. اوراني فتو دواړه ورونه د روغې جوړې لپاره ځان ته راوبلل. دى خپل لمسي همت سنګ ته د نورومزکوپه ورکولوهغه نه د جنګ د نه کولو ژمنه واخيسته او په اخر کې دى بې له جنګه له بهواني ګړه نه ووتلو. پټياله د يو لوئ کورنئ جنګ نه په امن شو.
د دې مرستې په بدل کې امرسنګ د راى کوټ نواب او وزيرخان ته د مننې په توګه دوه دوه خلعتونه او پنځه پنځه زره روپۍ انعام ورکړې، هغو عسکرو ته يې هم انعامونه ورکړل چې په دغه جګړه کې يې ګډون کړى و. له دې پېښې وروسته په سيمه کې د مالېر کوټله ملګرتيا زياته شوه. په ۱۷۷۸ م کې امرسنګ د خپلى يوې بلې شخړې لپاره په عمر خان غږ وکړ او ماليرکوټله ورسره مرسته وکړه. په دې ډول مالېر کوټله په سيکانو کى خپل ملګري پيدا کړل چې د خطر پرمهال به ورسره مرستې ته ودرېدل.
عمرخان څوارلس کاله يې په ډېرې کاميابۍ د مشري کولو وروسته په ۱۷۸۰ م کې مړ شو او ، ده د خپلوخپلوانواومالېرکوټله د عاموخلکودا حترام ترلاسه

کولو سره سره د سیکانود حملو په وړاندې د یوښه سیاست پرمټ خپل خلک وژغورل. د ده یو زوی حسن خان او یوه لور جهنډو وه، دوه نور زامن توره بازخان او سلطان خان د ده په ژوند کې مړه شوي و.

د عمر خان نه وروسته د ده یو بل ورور اود جمال خان زوی اسدالله خان په ۱۷۸۰ م کې نواب شو، که څه هم د بهیکن زوی وزیر خان اوس ځوان و او د بهادر خان زوی هم د دې جوګه وچې د پلار ځای ناستی شوی وای خو د مشری لپاره د سپین ږیرو حق تر دی وخته ساتل کېدو. اسدالله هم لکه د عمر خان په سیاست او روغې جوړې د مالېر کوټله ګاونډیانو سره معاملې هوارولې.

په پټیاله کې امرسنګ راجا د ۳۵ کلونو په عمر کې مړ شو او راني حکمان(د الا سنګ ښځه) د هغه شپږ کلن زوی صاحب سنګ د راجا په ګدۍ کښېنولو. شاوخوا راجاګانو دې ریاست ته نیت بد کړی و. همدا وه چې راني حکمان نواب اسدالله خان نه د مرستې غوښتنه وکړه، نودی په خپله د دې خطر د مخنیوي لپاره یولوی پوځ پټیالی ته ورواستو. څلورکاله د نوابۍ نه وروسته اسدالله خان مړ شواو له ده څخه دوه کونډې نوران بیګم او سلطان بي بي پاتې شوی. د ده یو زوی محمد علي نومېده چې د پلار نه څه موده وروسته په یوې ناروغۍ مړ شو.

دبهیکن خان د زوی وزیرخان یو واري بیا هیله پیدا شوه، چې هغسې چی دده ترونو دده له مور نادره بېګم سره لوز کړی و، ده ته به اوس د مالېر کوټله نوابي په لاس ورشي خو داسی وونشوه. د مشری لپاره نوردعوېداران را پورته شول او نژدې وه چې په مالیر کوټله کی کورنۍ جنګ انښتی وائ، د رای کوټ مشر د دوی ترمنځ روغه وکړه، او وزیرخان خپل بل تره عطاالله خان ته د نواب ګدۍ په دې شرط پرېښوده چې د ده له مړینې وروسته به دده (وزیر خان) دوه زامن نوابان کېږي.

د مالېرکوټله په يو کلي کې ځوانان ارهټ ته را ټول دي. د کوهي نه د اوبو د راويستلو لپاره غوايې د کوهي نه تاوېږي. يو غښتلې ځوان وړاندې شو او هغه پړی يې را ونيوه چې غويې پرې تړلي دی. ده پړی په خپلو لاسونوکې ټينګ نيولی دی او غويې نه پرېږدي چې وړاندې لاړ شي. د را ټولوخلکونارې او شورځوږشونوځوان پړی پرېږدي. دا ځوان عطاالله خان دی.

څو ورځې وړاندې ده د خپلې مورد صندوق نه د سپينو سيکه په خپلو ګوتوکې مروړلې او د هغې د پاسه يې جوړ نقشونه سولولي و. ده د سرو زرو ځينې غټې سيکې تاوې کړې وې. مور ترېنه په قهر پوښتنه وکړه نوده ژرټولې سيکې بيا تاوې کړې او خپل اصل حالت ته يې را واړولې خو سولېدلي نقشونه يې بيا نه شول جوړولی. يوه ورځ يې د جاموخرڅونکي بزاز نه د اوسپنې ګز وا خيست، خپلې ليندۍ (کمان) کې يې د غشي په توګه و ټومبلو او په يو پوخ ديوال کې وويشت چې په کې خښ شو. يو ځل يې له يوسيک سره مقابله وه چې په خپل يوغشي د اووه وزودسورۍ کولو دعوا يې کوله. عطاالله دا سيک له ښار نه بهريوړ. د بوې زړې ونې تنه چې چاودېدلې وه په لاسونوونيوله، د سيک لينده يې په کې کېښوده او ورته يې وويل اوس دا راوباسه. دعطاالله خان په اړه دا کيسی اوس هم د مالېرکوټله ځوانان په خوند يو بل ته کوئ.

عطاالله هم د نواب کېدو وروسته دخپلووروڼوپه شان د پټيالې اود سيمې له راجاګانو سره ښې اړيکي وساتلې او د خطر پرمهال به يې له يوبل سره مرسته کوله. د يوڅه وخت لپاره دغلته ارامي راغله خوپه ۱۷۸۲ م کې د پنجاب ځينی سيمی وچکالۍ وزپلی. د سيکانو يوی ډلې د چواړ سنګ په مشرۍ ډاکې او چور چپاوو پيل کړل. اوتر ټولو لوی خطريې د پټيالې رياست ته جوړ کړو، چې دلته يو ماشوم راجا د واک په ګدۍ ناست و. چواړسنګ د دې د برناله سيمه محاصره کړې وه.

د پټیالې دیوان نانومل یو هوښیار سړی و، چواړ سنګ ته یې پیغام ورواستووچې ولی له کوم دلیل پرته د جنګ نارې وهي. چواړ سنګ ورته وویل موږ یوازې په دالو، جواروااوربشوګوزاره نه شو کولی، زموږ غنم او وریجې په کار دي. د سیمی راجاګانود خبرواترونه وروسته پریکړه وکړه چې که چواړسنګ ته یوڅوکلي ورکړل شي نودی به خپل غنم او وریجې ولري. په دې وخت کې نواب عطاالله خان دده ضمانت وکړاو د برناله کلابندي پای ته ورسېده. چواړ سنګ ته د کلیو د ورکولو کاروځنډېد نوهغه په نواب عطاالله زور راوړ چې خپله ژمنه دې پوره کړي.
نواب د پټیالې راجا ته د یادونې لیک ور واستوخو هېڅ ځواب یې ترلاسه نه کړ. چواړسنګ داسې فکر کاووه چې نواب د ده خبره نوروته نه وه رسولې او په دغې بدګمانۍ یې د مالېر کوټله په کنګن وال نومي کلي لښکر ورمات او د ده په ځمکو ولاړشنه فصلونه یې لاس لاندې کړل. پخوا تر دې چې سیکانو په سیمه کې چورتالان ګډ کړې وائ عطاالله سم د لاسه د چواړسنګ سره د لیدو فېصله وکړه. ده نورو راجه ګانواوپه تېره د پټیالی راجا ته یو لیک ور واستو چې خپله پریکړه دې ژرترژره عملي کړي. اوکه داسی ونشول نودی مجبوره دی چې چواړسنګ سره لاس یو کړي.
نانومل د پټیالې نه مالېرکوټله ته ورغی او د کلیود ورکولوکارد قوالو په ورکولوترسره شو. نواب هغه ټول عسکرچې د چواړسنګ د حملې د مخ نیوی لپاره مالیر کوټلی ته ورغلي و خپلوخپلو ریاستونو ته بېرته رخصت کړل. د پټیالې راجا صاحب سنګ د تړون په نه عملی کولونانومل ته په قهرو. دهغه ټول جایدادیې ضبط کړو،او د نانومل خپل خپلوان چې په پټیاله کې یې لوړې عهدې لرلی، له کارونووشړل.
نانومل د مالېرکوټله نواب سره پناه واخیسته او داسې اوازه یې ګډه کړه چې د پټیالې خزانه تشه ده او داچې ولس له راجا نه بی زاره دی. ده نواب ته پخپلې

کورنۍ شوی د ظلم کیسی دومره وپړسولی چې نواب عطاالله سملاسي پټیالی ته لښکر ورواستو. په دی کارهغه مالېرکوټله بیا دجنګ کندی ته ورټېله کړو. د پټیالي په دفاع اود تړون ترمخی ګاوندېوخپل پوځونه ورواستول اود مالېر پوځ په جنګ کی ماتې وخوړه. نانومل محض د خپل غچ اخیستولپاره نواب وغولوه. د جنګ نه وروسته پټیالی مالېر کوټله ته پېغام ورواستو چی نانو مل دی ورته وسپاری خو نواب انکار وکړ. دی پوهېدو چې هلته به ووژل شي نو ځکه یې تر پایه له ځانه سره وساتلو. نانو مل په ۱۷۹۲ م کې مړ شو اوپه مالېر کوټله کې د هندو مذهب د دود سره سم وسوځول شو.
نواب عطاالله له پټیالې سره بیا روغه وکړه خو په ۱۷۹۲ م کې یو بل خطر را ولاړ شو. سیک مشرېدي صاحب سنګ چې یو مذهبي توندلاری وامرتسر ته ورسېد او ټولو سیکانوته یې د کوټلې دافغانانو پرضد د پاسون غږ وکړوځکه چې هلته اوسېدونکو مسلمانانود غواغوښه خوړله. که څه هم سیکانود غوا په معامله د هندوانو په شان مذهبی احساسات نه لرل خو د مسلمانانود مشرانوپه ضد یې د پخوانۍ تربګنۍ احساس لا پاتې و. ده د پنځلسو سوو جنګیالود لښکر سره مالېر کوټله محاصره کړه.
نواب عطاالله د دې حملې لپاره تیارنه و. ځینی سیکان ښار ته ور ننوتل اوچورتالان یې ورګډ کړو. خانان د کوټلې په کلا کې بند پاته شول او پوځي افسرانو چی د قلا نه بهرود یو تکړه قوماندان په غېر موجودګئ هېڅ جنګ ونه کړ. دوه ورځې وروسته د نورورياستونو کومک را ورسېد خودا څرګنده وه چې سیک پوځیانو به د خپل یو مذهبي مشرپه وړاندې چرې هم جنګ نه وای کړی. دوئ دجنګ پرځاې بېدي صاحب سنګ ته دبېرته ورتګ وویل چی په لومړیو دووورځو په اخوډب کې په یوه ګولۍ ټپي شوی و. د هغه ملګری بګهیل سنګ دلوټ شوي مال د ترلاسه کولوپه هیله وخواوس یې داهیله د نوروریاستونو د پوځ په راتلوختمه شوې وه. نواب عطاالله ورسره لوزکړې

وچې که بېدي صاحب بېرته وروګرځوئ نو دوه زره روپۍ به ورله ورکړي.
بګهیل سنګ د خپل لښکرسره یوځای له هغه نه بېل اودمالېرکوټله نواب ته
ورواوړېدوخود نورو پوځونو په راتګ نواب عطاالله دا روپۍ پنځه سوه پنځه
ویشتو ته را ټیټې کړې. تاراسنګ، کرم سنګ او ګورودت سنګ چې د بېدي
صاحب سره مله وهغوئ ته یې هم پېسی ورکړی. مالېر کوټله ددی شخړی د
ختمولولپاره سیکانو ته ټولټال یودیرش زره روپۍ نذرورکړې.
د نواب عطاالله د مرستې لپاره ورغلي د پټیالې پوځي مشربخشي سیدا ته د
پوځ لګښت او یوخلعت ورکولو وروسته د خدای په امانۍ مراسم تر سره شول
خود دوئ راجا وروسته هم پاتې و. د هغه مشاورینو ورته ویلي وچې له نواب
نه دې یو څه نورهم ترلاسه کړي اوکه اړتیا ولېدل شوه نود زورنه دې
کارواخلي. دوی خبروچې د مالیر کوټله خزانه تشه وه اودبېدی صاحب سنګ
جنګیالو ورته ډېرتاوان رسولی و، خوغوښتل یې چې یو څو کلي تري واخلي.
د کوټلی په بوی زړی ودانئ کې دخواجه خضرخان(چې د یو جنګ شهیدو)
قبرجوړو، د پټیالی سیکانود شپې دا قبر وکینده او مړی یې ترې را وویست
چې له دې سره د مالیرافغانان سخت را وپاریدل. نواب غوښتل چې د سولې
له لارې دا لانجه هواره کړي خووزیر خان او توره بازخان په ډېرقهراوغصې
راجا ته ورغلل او هغه ته یې یادونه وکړه چې د پټیالې په دفاع کی د نورو
سیکانوسره جنګ لپاره راجا دوی ته پېسې اوتاوان نه و ورکړی. وزیرخان
وویل چې دوی به سرونه ورکړي خو د خپل یو شهید د مړي سپکاوی ونه
زغمی. په دې وخت کې د راجا مور چې هلته موجوده وه دا خبرې واورېدې او
د وزیر خان غصه یې سړه کړه. هغې سیک پوځ ملامته کړاو ژمنه یې وکړه چې
مجرمانو ته به سزاورکوئ، خو نواب ټولو ته معافی اعلان کړه او د موهرانه
کلې یې بخشي سبدا ته وروبښلو.

د ببدي صاحب په يرغل ماليرکوټله اوسبدونکود وېرې احساس وکړو. بی
شمبروله دې ځايه کډه وکړه او د پنجاب په هغو سيمو کې يې ژوند پيل کړچې
ورته خوندي ښکارېدل. په ۱۷۹۷ م کې ببدې صاحب سنګ له اتو
زروجنګياليو سره رای کوټ ته مخه کړه، هغه وخت ددی مشرد پنځلسو
کالوهلک و چې د خپل ديوان روشن خان ترڅارنې لاندې يې رائ کوټ اداره
کاوه. دی په جنګ کې ووژل شو. وزيرخان د پنځوسوو جنګياليو سره ددوی
مرستې ته ورسېدو، دپخوا په څېرله ببدي صاحب سنګ سره مله سردارانو ته
يې پيسی ورکړې او دوی له مېدانه ووتل. په ۱۷۹۸ م کې ببدي صاحب په
امرتسر کې يوواري بيا دمالېرکوټله اورای کوټ په ضد د مذهبي جنګ ناره
وکړه، رای کوټ يې ونيوا وکوم ځايونه چې پخوا مالېرکوټله ترې اخيستي
وبېرته يې ترې ونيول. دغه رازله مغلو نه يې لوديانه ونيوله.
په دې وخت کې دهندوستان حالت لکه يومړژواندی مارغه وچې له هرې خوانه
ورباندې ټپوس، کارغه اونوروحشي ځناوراخته واود دې غوښې يې خوړلې.
انګريزانوددی د سوبل په سمندری پلو خپلې مستعمرې او پوځې چاونۍ
جوړې کړې وې بل لوري ته يې د ډېلي په دربار کې خپله اغېزه زياته کړی وه.
د مرهټوپاتې شونود يواروپايي جنرال پېرون په مشرۍ منظم پوځ په
جوړولولاس پوری کړی وچې عسکرويې ښې نوې وسلې چلولې شوای.
يوانګريزجارج تهامس له خپل پوځ نه بيل شوی، ځان ته يې لښکر جوړ کړی او
هانسي کې يې سنګر نيولی و. ده شاوخوا راجاګانو ته به يې پيغامونه
وراستول چې که خپله دفاع غواړي نو دی ورسره مرسته کولی شي. نوموړي
دامرتسرسره نژدې د جند کلا نيولې وه او سيکانو دده سره د دغری زور نه
لاره. نواب عطاالله اود رای کوټ مشر، تهامس ته پيغام واستوو چې د ببدي
صاحب سره د جنګ لپاره به ورله يولک روپۍ ورکړي. د ببدي صاحب

جاسوسانو هغه ته دا خبرراوړنوده له وېرې رای کوټ نه خپل جنګيالي وويستل.
دافغانستان شاه زمان لښکرهم دا مهال د پنجاب په خاوره کې و. اوسیکانو بیلابیلو ډلواوس دده د مقابلی لپاره يو نوي مشرته سترګې نیولې وې چې هم يې پوځي واک لاره اوهم په سیاست پوهېدو. دامشررنجیت سنګ نومېدو.
رنجیت سنګ په ۱۷۸۰ میلادی کال کې د پاکستان دګوجرانواله په یوې جټې کورنۍ کې زېږېدلی و دده پلار مهان سنګ د سیکانو د یوې پوځي ډلې مشراود ګوجرانواله شاوخوا ځمکې يې کنټرولولې. دی دولس کلن و چې پلار يې مړشواو په همدې عمر کې د خپل پلارځای ناستی شو. د ماشومتوب نه يې داس ځغلونې اوجنګي روزنه اخیستې وه. ده د مشر کېدو سره سم په ځوکالوکی يې د سیکانو یوعصري پوځ جوړکړوچې په اروپايي ډوله بارکونو کې اوسېدواو سیک خالصه نومېدو. خو رنجیت سنګ پخپله مذهبي نه واو د سیمې د مسلمانانو ترمنځ يې ښه نوم لاره.
په۱۷۹۴او۱۷۹۵ میلادی کلونو کی د احمد شاه ابدالی لمسي شاه زمان د حسن ابدال او د جهېلم د سیند سره نږدی په څو وړوجنګونو کی سیکانو نه د پنجاب د نیولو هڅه وکړه خو دغه وخت د انګرېزانو په لمسون د ایران له خواورته په افغانستان د حملی ګوابن وشو او دی بېرته کابل ته ولاړو. د روهتاس قلاهم د افغانانو د لاسه ووتله او رنجیت سنګ ونیوله. شاه زمان په ۱۷۹۲ کی د بیا لوئ حملی لپاره د اباسین نه پوری وتلو. ده سره دری زره افغان جنګیالی واو هیله يې دا وه چی د پخوا په څېر د هندوستان مسلمانان به ورسره مله شی. رنجیت سینګ او نور سیک مشران په امرتسر کی راټول شول اونږدی وه چی د کشمیرغرونو ته يې تېښته کړی وائ چی د سیکانو د یوی جنګی ډلی مشری مېرمن سدا کورپه ټولوغړ وکړوچی دافغانانومقابلی ته دی ودرېږی. سیکانو اتحاد وکړواو د رنجیت سینګ په مشرئ په لاهور

گوریلائ حملی پېل کړی چی هغه وخت د افغانانو په لاس کی و. خو په ۱۷۹۷ کی د زمان ورور شاه محمود بغاوت وکړواوشاه زمان مجبوره شو چی کابل ته ولاړ شی. هم هلته په داخلی بغاوتونو کی ونیول شو، سترگی یې ورته ړندی کړی او دی د خپلی کورنئ سره بېرته پنجاب ته ولاړو. د ژوند تر پائ دی په لودیانی کی د انگرېزانو په زیره وسېدو. رنجیت سینگ ورووروړ ستلج سیمې پخپل کنټرول کی وا خیستې او لاهور یې دراجواړي مرکزشو.
په ۱۸۰۱م کې ده ته د مها راجه لقب ورکړی شواود لوېديځ پنجاب د مسلمانانوهغو سیمو کی یې ارامی راوسته چې له تېرودوولسېزوراهیسې په کې د خلکو ژوند تریخ و. د ستلج سیند د ده د حکومت وروستی حد و. د سیند نه پوری په ختیځ پنجاب کې جارج تهامس د برتانیا لپاره ځمکه هواروله. خود مرهټوجنرال پیرون هم د ختیځ پنجاب د واکمنو مرستې ته تیارو. ده ټولو ته پیغام ورکړچې که د خپلوځمکوځلورمه برخه حاصل ورته ورکړي نوله جارج تهامس نه به یې وژغوري. ددې نه علاوه ده د نذرانې د پېسوغوښتنه هم وکړه. خپله لوظنامه یې په لیکلې بڼه ټولو ته واستوله چی د هغی ترمخه که یوریاست ده ته په ټاکلی وخت پېسې ورنه کړې نوهغه سیمه به دده وي.
مالېرکوټله د خپل دفاع لپاره لس زره روپۍ ورته ومنلې. پټیاله لوی ریاست ونود یونیمولکوروپود ورکولوژمنه یې وکړه. ددې تړون یو شرط داوچې ټولې پیسې به په قسطونو ورکول کېدې او د لوظنامې موده به له هغه وخته پیل کېده چې مرهټه پوځ د پنجاب په لورې خوځیدو. خود جنرال پیرون دا ټول پلانونه له خاورې سره خاورې شول، د ۱۸۰۳ کال د دسمبر په میاشت کې د برتانیا د لارډ لیک په مشرۍ یومنظم پوځ مرهټو ته د ماتې ورکولو وروسته ددوئ د مشرجسونت رائ هولکر سره روغه وکړه اود ډېلي شاوخوا سیمې یې ترخپلې ولکې لاندې راوستې.

د جمنا او د ستلج ترمېنځ په پراخه خاوره دوه نورهندی افغان مشران چې یو امیرخان او بل نجابت خان نومېدل دانگریزانو ملگري شول. امیر خان دټونک او نجابت خان دکنج پوري نوابان و. رنجیت سنگ چې د انگریزانود پرمختگ نه خبرشو نو خپل لښکریې د ستلج نه پوري ورواستوو، ځینې ریاستونه یې د گوابښ او ځینې نوریې بیا د روغې جوړې له لارې پخپل کنترول کی واخیستل. په ۱۸۰۸ م کې مهاراجا رنجیت سنگ مالېرکوټله ته را ورسېد او د نواب عطاالله خان نه یې د دې ډاډ په ورکولو چې دغه سیمه به خوندی او خلک به یې په امان وي، د پنځولکوروپو د نذرانې غوښتنه وکړه. انگریزان له یوی خوا د رنجیت سنگ د موجودیت نه په ویره وخو له بلې خوا نه یې غوښتل چې ورسره جنگ وکړي. ددوی استازی چارلس مېټکاف د رنجیت سنگ سره خبرو اترو لپاره ورغلی واو د مالېر کوټلې سره نږدی ایسارو.

نواب عطاالله خان سمدستي مېټکاف ته پیغام ورواستووچې پکی وېلی و. ښایي انگریزان او سیکان دواړه اوس د مالیر کوټله لپاره گډه پالیسي لري او له ده به پېسې وغواړي. چارلس مېټکاف په دې خبرې ټکان وخوړ ځکه دا د هغه یوه سفارتي تېروتنه وه. ده احساس وکړ چې که نورریاستونه هم له رنجیت سنگ سره د ده ملاقات دا ډول تعبیروي چې گوندی انگریزان ورسره یوځای شوي دی نودهندوستان سیاسي نقشه به بدله شي. دی سملاسې د رنجیت سنگ له کیمپ نه ووتواو د خپل سفارتي ډلی سره د فتح گړ په کلا کې یې واړول.

له دې پېښې شپږ ورځې وروسته د مالیرکوټله د خانانو یوې ډلې د نواب په مشرۍ د رنجیت سنگ سره د روغې جوړې خبرې پیل کړي. د دوی دلیل دا و چې د تېروڅو کلونود جنگ جگړو له کبله یې خزانه تشه وه او دومره ځړ ورته دا پېسې نه شي ورکولې، په خپلو مېنځو کې دوی په خپلی خپلی برخی جوړ

وچې څوک به څومره وندہ د رنجیت سنګ نذرانی ته برابروې. د منځګړتوب لپاره د جند او د بابها مشران هم په خبرو کې سره کښېناستل.
رنجیت سنګ د ډېرې ښځې درلودلې اوموران نومې مېرمنه یې مالیرکوټله ته ځان سره بېولی وه. هلته د بهیکن خان کونډه نادره بیګم تراوسه ژوندۍ وه او له سیاسي حالاتو نه یې ځان خبراوه. داسې ښکاري چې هغی او د نوابې کورنۍ نوروښځو موران ته میلمستیا وکړه او خپلې ستونزې یې ورته وویلې.
موران پررنجیت سنګ فشارراوړاوهغه د نذرانې پنځه لکه روپۍ یو نېمولکو ته را ټیټې کړې چې څلویښت زره یې هماغه وخت غوښتلې اود نورولپاره یې د ځینوکلواجاره ومنله. خوددې نه علاوه رنجیت سنګ، وزیر خان او د مالېرکوټله یو منشي دیوان سنګ د یرغمل په توګه له ځانه سره یوړوچې د پېسو په پوره کولو به خوشی کېدو.
رنجیت سنګ اوس زور لګولی و چې د پنجاب ټوله خاوره د ده په قلمروکې شامله شي او د دې لپاره هغه د مالیرکوټلی نه انبالې ته ولاړو. دهغه ځای د راجه دکونډې نه یې ټول قیمتي کالي پتري په زوره واخیستل اوریاست یې ځان ته کړو. بیا یې د شاه اباد خاوره ونیوله او نورو راجاګانوته د نذرانې د ورکولو او د ده د حاکمیت د منلو پیغامونه واستول. انګریزان د ده په نیت پوه واوسم د لاسه یې اعلان وکړ چې د ختیځ پنجاب ټول ریاستونه به د دوی تر ژغورنې لاندې وي.
دا د رنجیت سینګ لپاره یو سیاسي ګوزار واو ده غوښتل چې له دغه اعلان نه سرغړونه وکړی خو پوهېدوچې انګریزان به دومره په اسانه دا سیمې هغه ته پرې نه ږدي. بلې خوا ته هغه د لاهور نه وراخوا پېښوراوکشمیرته هم پلانونه لرل نو دجنګ نه یې ډډه وکړه او په ۱۸۰۹ م کې دانګریزانو سره یې یوتړون وکړو. د تړون له مخې د ستلج نه پورې لویدیځه سېمه د رنجیت سنګ وه چې انګریز به پرې غرض نه لارو.

دترون نه وروسته د پنجاب دغه سیمی ارامه شوی. د مالېرکوټله هغه پینځه کلي چې رنجیت سنګ ته په اجاره ورکړی شوی وی، انګریزانو پرې خېټه اچولې وه. په دې کلیو پخواراهیسی وزیرخان او د ده تربور رحمت علي چې د نواب عطاالله خان زوی ودعوې کولې. په ۱۸۱۰ کې نواب عطاالله مړ شو اود دواړوتربورانوترمنځ دمیراث زړه شخړه بیا راپورته شوه. دنواب عطاالله د واک ځینې پرېکړې مالېر کوټله لپاره بدی وی اوپه هغه یوه نیوکه دا وه چی د فېصلې قوت یې نه لاره. یوې خواته به یې د جنګ لپاره چمتوالی نیوه او بلې خواته به یې د روغی لپاره سیکانو ته پېسې ورکولې. او تل د خپلوخپلوانونه به یې پیسې غوښتې. دی خوشبخته و چې د وزیرخان غوندې کوماندان ورسره وچی په پوځې تاکتیکونو ښه پوهېدواودخپل تره سره به د خطر پرمهال درېدو. وزیرخان ډېر په صبرد نوابي ګدئ خپلو ترونو ته پریښبی وه او ټولواوس هغه د مالېر کوټله د نواب په توګه لیدل غوښته. خو د عطاالله خان ځوئ رحمت علی خپل ځان د پلارځای ناستی ګڼلو. تر دی دمه د مالېرکوټله نوابی به ترټولو سپین ږیری ته ورکول کېده اودا د زیاتو پښتنو لپاره د منلووړو.

رحمت علي د نوابۍ لپاره انګریزانو ته خپله دعوه یوړه خوهغوی د رنجیت سنګ سره خبرو اترو پروخت د وزیرخان استعداد لیدلی و.

انګریزانود هندوستان لپاره هغه مهال د وراثت قانون جوړکړو چې له مخې یې د یورئیس، نواب اوراجه له مړینې وروسته به د هغه مشرزوئ د هغه ځای نیوه. که یوراجا یا نواب بي اولاده مړ شو نو د هغه سیمه به د انګریزترقبضې لاندې راغلله. جینکو ته د پلار په ګدۍ د کښېناستوحق نه و. رحمت علی د دغه قانون نه خبر و او همدا وه چې هغه ځان د پلار قانوني او جائزوارث ګڼه. هغه دا دلیل هم وړاندې کړوچې د مالېرکوټله سیمه د رنجیت سنګ له منګولو نه د ده پلار ژغورلې وه.

د وزیرخان دلیل دا و چې دده ترونو(دریو نوابانو) د ده له مور نادره بیگم سره لوظ کړی وچې همدی به نواب کېږي. هغې هم د خپل ځوئ د نوابئ لپاره ډېر انتظار کړی و. وزیرخان انگریزانو ته لیک ورواستووا وددی په ځواب کی درې میاشتی وروسته د انگریزانو له خوا یو لیک، یو خلعت، گانې او سازکړی اس دوزیرخان د نوابۍ داعلان سره مالیر کوټه ته را ورسېدل.

نولسمه پیړۍ

د مالېرکوټله په کلا کې د ځوانانو یوې ډلې د لومړي ځل لپاره یو ډول یونیفارم اغوستی اود دوی په لاسونو کې دغشواو لیندیو په ځای هغه ټوپکې وې چې دوی ورسره نا اشنا و خو د دوی چلول ورته خوند ورکو. نواب وزیرخان دا وخت پنځه سوه سپاره او دولس سوه پلي عسکرد انگریزانو ترڅار لاندې روزلي وخو په سېمه کې اوس امن و. د ده تربور رحمت علي د خپلو ورونو امام علي او فاضل علي سره یوځای کله د انگرېز استائی سره خبری کولې او کله یې ورته لیکونه استول. نوموړی د گاونډیوراجاگانو سره هم لیده کاته وکړل خو هیڅا د ده مرسته نه شوی کولی.

په ۱۸۲۱ م کې وزیرخان پخپل مرگ مړشونو رحمت علی خپل زوی دلاورخان لودیانې اوامبالې ته ورواستوو چی انگریز استازي ته خپله د نوابئ دعوه وړاندې کړي. ده د خپلو ځمکو ټوله شتمني په رشوت او په نذرانو یو ځای بل ځای ورکوله. ډېرو خلکو ورته نصیحت وکړ چې دې خپل وخت ضایع کوئ خو دی د خپلی دعوی نه په شا نه شو. دوه نیمې میاشتې وروسته د انگریزاستازی مالېرکوټله ته ولاړ چې د هغه د ځوئ امیرعلي د نواب کېدومراسم له نژدې وڅاري. اوس ډېرکارونه د انگرېزانو په دود کېدل او یودربار را بلل شوی و. رحمت علي هم په کې گډون وکړاوپه ظاهر یې د خپل تربورځوئ ته سر ټیټ کړوخو په دې وخت کې خپل زوی دلاورخان یې کلکتې

ته واستوو چې دده د نوابئ د حق په اړه هلته له انګریزوالی سره خبرې اترې وکړي.
امیر علي واک ته له رسېدو سره سم یو مهم کار دا وکړ چې د مالیر کوټله په عامو خلکو لګېدلې مالیې یې لرې کړې. د سیمې خانانو د ټیټې طبقې خلکو نه بېګار اخیستو. په دوئ کې ناي(ډم)، کلال، ترکاڼ(نجار)،زرګر او جولا شامل و، دوئ به د خپل عاید یوه برخه نواب ته د مالیې په توګه ورکوله. انګریزانو امیرخان ته د نواب بهادر خطاب ورکړی و. د حیات افغاني لیکوال وایي په دې وخت کې " د مالیر کوټله عایدات د کال دوه نیم لکه روپۍ دي چې یو لک یې په خپله د نواب صاحب لپاره او پاتې یې په ټولو ورونړاو حقدارانو ویشل کېږي".
په ۱۸۳۹ م کې مها راجه رنجیت سنګ په لاهور کې مړ شونو د ده ځای ناستی او مشر زوی کهړک سنګ د دې جوګه نه و چې د خپل پلار په شان یې پنجاب اداره کړي وای او د هغه په کورنۍ کی د سازشونو او وژنو لړۍ پیل شوه.
په افغانستان کې هم واک له سدوزیو نه غلزیو ته ورغلی و. د شاه زمان ورورشهزاده شجاع د انګریزانو سره په لودیانه کې و او په همدې کال دوی د یو امیر په توګه افغانستان ته د هغه د وراستولو تابیا وکړه. ده ته یو اوږد سفر په مخ و او په لاره کې د سیکانوله سیمو تېرېدل و. نواب امیرعلي ته خواست وشو چې د شهزاده شجاع د بدرګې لپاره وسایل برابر کړي. هغه خپل با اعتباره کسان د مال او اسباب وړلو لپاره لودیانې ته ور واستول.
د نواب کورنۍ ځینې مشران د شهزاده شجاع سره د لودیانې نه پېښورپورې بدرګه ولاړل. په ۱۸۳۹ د اګست په میاشت کې شهزاده شجاع د افغانستان د امیر په توګه کابل ته ورسېدواو د هغه د سیال دوست محمد د پلویانو قهریې را وپاراوه. د انګریزانو نه د غچ اخیستو لپاره د امیر دوست محمد خان

زوی اکبرخان لښکر تیار کړ اودوی ته یې ماتې ورکړه. په دی پېښه په پنجاب کې انګرېزانو خپلو ټولو واکمنو پلویانو ته امر وکړ چې په سرهند کې دې خپلې پوځې ډلې راټولې کړي چې د مالیرکوټله یوه پوځې ډله هم پکی شامله وه. انګرېزانو دا ټولې ډلې معاینه کړې او له دوی نه یې غښتلي او تکړه ځوانان په افغانستان کې د جنګ لپاره غوره کړل.

په ۱۸۴۵ م کې د رنجیت سنګ له زامنود هغه کشر زوی دلیپ سنګ پاتې واو سیکانو په شاوخوا سیمو کې حملې بیا پیل کړې وې. هغه مرکزیت چې د رنجیت سنګ پر مهال واوس نه و. همدا وه چې انګریزان د یو سخت جنګ له لارې د ستلج نه پورې د رنجیت سنګ په سیمه کې وردننه شول اوهغه پالیسي چې په تاریخ کې "فارورډ پالیسي" نومېږي په عملي کولویې پیل وکړ، د پرمختګ په نوم د دغې پالیسی هدف د هغو سیمو کنټرول و چې په کې جنګ جګړې او شخړې وې. ددی پالیسئ په عملی کولو کې د مالېرکوټله لخواانګریزانو سره مرسته وشوه اواوس د پېښور، ملتان، کشمیر او دافغانستان د نیولو لپاره په لودیانه، پټیاله اوسرهند کې پوځي اډې جوړې شوی. نواب امیرعلي خان په دې وخت کې سخت ناروغه شواو د مالېر کوټله چارې د ده زوی محبوب علي خان چې په خلکو کې یې د صوبې خان په نوم شهرت موندلی و، په غاړه اخیستې وې.

په۱۸۴۶ م د اپریل په میاشت کی امیرعلي د پینځیوشتو کلونو له نوابۍ وروسته وفات شو. د رحمت علي خان هیله بیا راتازه شوه چې کېدی شي د نوابۍ لپاره اوس د ده دعوه ومنل شي. خو د امیر علي خان د مړینې په دریمه ورځ دده ځوئ محبوب علي خان ته د مشرۍ پټکی په سروتړل شو. سیکانوپه ضد جګړې کې د مرستې په مننې انګریزانو محبوب علي خان ته د هزرایل هاي نېس خطاب ورکړ. په دې وخت کې یو سیک پوج مهتاب ریکهه د محبوب علي او د رحمت علي د کورنیو ترمنځ د روغې جوړې هڅې پیل کړې.

نواب د خپلې مور او مېرمنې سره د سپین ږیری رحمت علي کور ته د ننواتې لپاره ورغلو. په هم هغه ماښام رحمت علی د خپل زوی دلاورخان سره د نواب خدمت ته حاضر شو او دوی یو بل ته دتحفو په ورکولو روغه وکړه.
د نواب په غوښتنه هغه ټول جاګیراوکلي چې پخوا ورباندی دعوې کېدی، د هغه زوی دلاور علي خان ته وسپارل شول. د مالیر کوټله دنوابانودخدمتونواو د پخلاینی لپاره انګریزانو رحمت علی ته درې نور کلي د جاګیر په توګه ورکړل. دا وخت په مالېر کوټله کې شامل ۴۳ کلي په داسې ځایونو کې وچې له نوروریاستونوسره یې پولې شریکی وی اوتل به پرې شخړې کېدې. په ۱۸۴۷م کې انګریزانوددې سېمی ټولې ځمکې سروې کړې. د ریاستونوټول استازي یې را وبلل او هر چاته یې خپل حدود وټاکل.
په ۱۸۴۸ کال کې د نواب محبوب علي خان د یوې راجپوتې کورنۍ جینئ خوښه شوه او دده د دویم واده لپاره د جشن او موسیقۍ محفلونه جوړ شول. دده ځوئ سکندر علي خان په دې خبره سخت په قهر وخومحبوب علي خان په یوه لیکلي سند کې ورته ډاډ ورکړو چې د ده له مړینې وروسته به د نوابۍ حق هم د ده وې. رحمت علی که څه هم د محبوب علی خان سره روغه کړی وه، د نوابئ د حق نه په شا شوی نه و. په ۱۸۵۲ م کی دی پخپله کلکتی ته ولاړواو خپله دعوا یې مخامخ انګرېز ګورنر جنرال ته وړاندی کړه چې هم هلته رد شوه. په هغه شپه زړه ماتی رحمت علی خان ناروغه شو او څو ورځی وروسته د نوابئ په ارمان له نړئ رخصت شو. دده مړی په پورا سرکاري درنوئ مالېر کوټله ته یوړل شو او په ۱۹ فروري په شاهي هدیره کی خاورو ته وسپارل شو.
په ۱۸۴۹ کال کې دانګریزانو اوسیکانو ترمنځ په دویمه جګړه کې سیکانو بیا ماتې وخوړه او ټول پنجاب د انګریزانو لاس ته کیوت. په ملتان کې د سیکانو لخوا یو وارې بیا د بغاوت لمبې پورته شوی او د خپلی ساتنی لپاره دوئ وروستئ جنګ وبایللو. د رنجیت سنګ له اولادونو نه یې ځینې له

انګريزانو سره يو ځای شوي واو کله چې په ۱۸۵۷کې د هند مسلمان اوهندو پوځيانو په ميرټ او بربلی کی د انګريزانوپه ضد د ازادۍ جنګ پيل کړ نودوی يې دمقابلې لپاره ور واستول. نواب محبوب علی خان ته هم امر وشو چې خپل پوځ لوديانې ته يوسي.
نومونړی په نيمائ لاره کی د خبټې د غوټې له لاسه ناروغه شواو بېرته مالېرکوټلې ته ورستون شو، په خپل ځای يې خپل زوی سکندر علي خان ورواستو. هماغه وخت دجالندهرپوځيانوهم په خپل بارک کې د بغاوت بېرغ پورته کړاو انګريزانو سره دااند ېښنه پيدا شوه چې دوی به د مالېر کوټله په لورې وخوځېږي ځکه د ډهلي مغل پاچا مسلمان و اود دې سيمې ډېرو خلکواوس هم د انګريزانو په مقابله کې د مسلمانانوسره زړه سوی لرله. د ډهلي ښارکلابند شوی واو په سره قلا کې وروستئ مغل پاچا بهادر شاه ظفرلکه د يويرغمل پاتې و.
د نواب محبوب علي خان ناروغي انګريزانوته يوه بهانه ښکاره شوه او داسې يې ګڼل لکه چې هغه د دوی د مرستې نه پښې ويستلې وې، که څه هم د هغه ځوئ سکندر علي ورسره و.
د ماليرکوټله په جمال پورې کې يوسادهو(فقير) عيدوشاه يو ليک وليکلواو په لوديانې کې يووکيل رستم علي خان ته يې ورواستو.
په دې کې ليکلي و چې د انګريز حکومت به ډېر ژر پای ته ورسېږي. له بده مرغه دا ليک په لاره د انګريزانولاس ته ورغی. دوی سملاسي عيدو شاه او دهغه ملګری موهن لال ونيول اوپه دوی د غدارۍ مقدمه پيل شوه. د جون په پنځه ويشتمه ۱۸۵۷ د لوديانې په بندي خانه کې دوی دواړه غرغره شول.
نواب محبوب علي خان همدې کال د نومبرپه مياشت کې وفات شو. هغه مهال سکندرعلي په لوديانه کې وخو انګريزانو ورله اجازه ورنکړه چې د پلار جنازې ته ورشي. دوی د دې خبری سپيناوی کاوه چې د ډيلي پاچا بهادر شاه

ظفر ته يې د مرستې کوم پيغام خو نه و ورلېږلی. کله چې د دې خبرې پخلی وشو نو بيا يې پرېښود چې د خپل پلار د فاتحې مراسم پر ځای کړي. سکندر علي خان د پلارقانوني وارث و خو هغوی نه غوښتل چې د يو باغي پلارزوی دی نواب شی.

محبوب علي خان ډېر مذهبي کس و. ده به ساده لباس اغوستواو کله چې به سحرد اس سپرلۍ ته تلونو په لاره کې به يې خيرات ورکاوه. نوموړی به کله کله ځمکوته تلواود کروندگروسره به يې ليدل. ده به د برهمن او مسلمان ملايانو ډېراحترام کاوه او په هره مهمه موقع کې به يې له نجوميانومشوره اخيسته. ده به د تله دان رسم هم کوو او صدقه اونذربه يې هم منل.

نواب سکندرعلي خان د پلار ځای ناستی و خواوس د رحمت علی زوی دلاورعلي په گدۍ دعوه وکړه. دده دليل داوچې سکندرعلي خان ناځوانه و او دا چې د حکومت جوگه نه و. خود دې ثبوت ورسره نه و. د لودیانې کمشنراو دهغه مرستيال سکندرعلي خان شخصي پېژندگلوي لرله او دومره ژريې د هغه په اړه قضاوت نه شوای کولی. کمشنر يو ډاکټر د لوديانې نه مالېرکوټله ته ور واستوو چې د سکندرعلي خان فزيکي معاينه وکړي. ډاکټر په خپل رپورټ کې وليکل چې دی روغ و اود نامردئ خبره دروغ وه. د پټيالې راجا نريندرسنگ د سکندرعلي خان ملگری و ده هم انگريزانو ته ډاډ ورکړ. په اخره کی د دلاورعلي دعوه رد شوه او سکندر علي خان په رسمي توگه د مالېر کوټله نواب وټاکل شو.

نواب سکندر علي خان د خپل پلار په شان ساده طبيعت سړی واوله رسمي موقعو نه پرته به په ساده لباس کې گرځېدو. د ده لومړی کار دا و چې د هر لگښت لپاره يې بوديجه و ټاکله اود پېسوحساب کتاب يې غښتلی کړ. په خپلو ځمکو يې په خپل نوم د سکندر پوره نومی کلی اباد کړ، د غوث گنج په نوم يو نوی مارکيټ يې جوړ کړوچې کليوال خلک د ښارد کاروباری سيستم

سره اشنا کړي. د ریاست د ښه انتظام لپاره هغه د منصورپور یو اوسېدونکی کامدار خان راوستو او د مشروزیرپه توګه یې وګمارو او د هغه په مشورې نواب د دوو کسانو نه علاوه د ریاست ټول پخواني ملازمان له کاره ګوښه کړل.

کامدار خان یو سخت طبیعته افسر او غوښتل یې چې په سرکاری معاملو کې ګډوډئ لرې کړي او اداری بدلون راولي خو په دې به یې له خانانو سره ناندرۍ وهلې او خلک به یې بندیان کړل. خانان د احتجاج په توګه انګریزانو ته ورغلل. کامدار خان له دندې ګوښه کړی شو او یو ځلې بیا پخواني کارکوونکي راغلل.

په ۱۸۶۰ م کې د ریاستي پوځ لپاره د پلو، سپارو او توپچیانو ګومارول پیل شو. نوی کسان د یو عصري پوځ په توګه تربیه شول او میاشتینۍ تنخواه هم ورته وټاکل شوه. د پوځ لپاره به اسونه او توپونه بیل اخیستل کیده او ښښه غږول او د پرېډ (رسم ګزشت) دود پیل شو. په مهمو ځایونو لکه خزانه، جېل، او د ښار په مهمو دروازو به پولیس ولاړ و. هرساعت به نغاره غږېده سره له دې چې هغه وخت ډېرو خلکو ساعتونه لرل.

د نواب سکندر علی خان لومړئ واده په ۱۸۳۸ کې د عطاالله خان له لمسۍ کرامت النسا بیګم سره شوی و، په ۱۸۴۹ کې د هغې زوی غوث محمد وزېږیدو. نوموړی په ۱۸۶۰ م کې د چیچک د ناروغۍ له امله مړ شو خو دلاور خان د غوث علي خان په اړه وویل چې هغه د نواب زوی نه و. په ۱۸۲۱ کال کې یې یو بل زوی روشن علي و زیږېدو. نواب دویم واده د خپلې یوې بلې ترلې بوعلي جوېریه بیګم سره وکړخو د هغې اولاد و نه شو.

کله چې د نواب لومړی زوی مړ شو نو د دلاورعلي خان کونډې د خپلو دووماشوم زامنو ابراهیم علي خان او عنایت علي د حق لپاره دعوه وکړه. هغې د نواب د یوازیني زوی روشن علي خان قانونیت وننګوه ځکه د انګرېزد

قانون تر مخی مشر ځوئ به د پلار ځائ ناستې و. د دې لپاره هغې په بیلا بیلو سرکاري دفترونو کې افسرانو ته پیسې ورکړې. خو انګریزکمشنر د هغی دعوا ونه منله. دوی د ریاست حاکمانو ته لیکلی سند ورکړي و چې دوی خپل ځای ناستی په خپله ټاکلی شي. روشن علی هم په ماشومتوب کی مړ شو. د دلاور خان کونډی د خپلو ځامنو د حق لپاره بخشي الله خان ته چی ددی د ځامنو سرکاري سرپرست و ، دری زره د سرو زرو سیکی ورکړی وی چی د کمشنر په دفتر کې یوبل تن رام پرشاد ته یې د انګریز کمشنر ته د سفارش لپاره ورکولی. رام پرشاد د بخشي الله خان نه پیسې اخیستې وې

او بنائ انګریز کمشنر هم ځینی کارونه د رشوت په بدل کی کړی وی. خو د هغه بدبختي دا شوه چې انګریز کمشنر بارنیز مړ شو او د هغه پر ځای نوی کس هربرټ ایډورډ مقرر شو.
ده په انتظامي چارو کې سختي وکړه او د بډورشوتونو پلټنې یې پیل کړې. د دلاور خان کونډه هم د قانون نه خبره شوه چی هغه د ځامنو لپاره په دی ډول خپل حق نشی اخیستی نود بخشی نه یې هغه پیسې بیرته وغوښتې. رام پرشاد د سرو زرو د دریو زرو مهرونو(سیکو) په اخیستو تورن شو او دغه تورونه پرې ثابت هم شول. رام پرشاد د نواب سکندر علی هم نه خوښېدو او ایډورډزهربرټ ته مشوره ورکړه چې دی له کاره وباسي. ایډورډ هغه په شپږو کلونو بند محکوم کړواو بخشي الله خان دوه زره روپۍ جرمانه او د حکومت دعهدې نه لرې کړی شو. د دلاور خان ځامنو ابراهیم علی او عنایت علی ته د انګریزانو له لورې دنارنال کنهیالال اګروال سرپرست مقرر شو. نواب په دې خوشحاله نه و او نه یې دا غوښتل چې نورڅوک یې سرپرست وې. ده په خپله د خپل تربور د زامنو تربیه غوښته.

هند اوس پورا د انګريزانو په لاس کې واو په ۱۸۲۹ کې لارډمايوپه امبالې کې د افغانستان امير شېرعلي خان په درناوي يو دربار را وباله چې د پنجاب ټولو مشرانو په کې ګډون وکړو. په دې دربار کې نواب سکندر علي خان ته يې د نهوتوپو د سلامۍ اعزاز ورکړ. له دې دربار نه په واپسۍ نواب سکندر علي خان ناروغه شو، او داسې ښکاريده چې د سيل (ټی. بی) په مرض اخته شوی و. ده له څو کالو راهيسې هڅه کوله چې نوابي او جاګير سره يوځای کړي چې د خانانوزور کم کړی.
د زوی په نه لرلو ده د ابراهيم خان د فرزندۍ اراده هم کړې وه او د دلاورخان کونډې ته يې ويلي و چې دخپل زوی د فرزندۍ خواست دې انګريز ته وړاندې کړي. هغې خواست وليکلواو نواب په خپله انګريز کمشنر ته يوړ. په دې درخواست کې د نورو خبرو سر بېره دا هم ليکلي و چې دواړه ورونه دې د زده کړې لپاره انګلستان ته واستول شي.
انګريزانو دغه درخواست رد کړوځکه د هغوئ دليل دا و چې په اسلامي قوانينو کې دغسی فرزندي نه منل کېږي اوکه دا ومنل شي نود جمال خان د کورنۍ نورغړي به هم دعوه کوي. بله انګلستان ته د ماشومانو استول هم د اندېښنې وړ و، ځکه د نوابې کورنۍ دشمنی ډېره وه اوکه پرماشومانو څه شوې وای نوحکومت به پړ و. انګرېز نواب سکندر خان ته مشوره ورکړه چې که دی غواړي ابراهيم دې نواب شي نو پخپله دی له نوابۍ ګوښه شي خو نواب په دې خبره ډېر خپه شو. دغه قضيه څلور کاله روانه وه. نوموړي د اولاد لپاره په ۱۸۲۵ کال کې دريم ځل د الف خان نصرت خاني له لور سره واده وکړاوکال وروسته د هغې لور وزېږيدله چې يوازې لس ورځې ژوندۍ وه.
د ۱۸۷۰ کلونو په لومړيو کې د نواب د کمزورۍ ځينې نښې نښانې په ډاګه شوې، په دی کال ډيوک اف ايډنبرا (د برطانيې شهزاده) هند ته ولاړ او د ده په اعزازي ميلمستيا کې نواب هم ګډون وکړ. خو ډيوک د نواب سکندر علی

خان د میلمستیا بلنه ونه منله اونواب په دې خپه او صحت یې نور هم خراب شو. انګریزانو ورته خپل ډاکټران ور واستول خو دی روغ نه شو
په ۱۸۷۰ کی یې د بریطانیې د شهزاده مالیر کوټله ته سفر وکړو. ددی لیدنی لپاره د انګرېزانو له خوا مالېر کوټله ته د پروګرام تفصیل ور واستول شو. چی د هغه وخت دنوابانو په حېثیت رڼا اچوئ.
" د رېاست(مالېر کوټله) سرکاری افسران به د ښار نه څلور میله بهر د لېفټېننټ ګورنر (مېلمه) هر کلی ته ورځی. نواب به د ښار نه دری میله لری د مېلمه هر کلی کوئ او هغه ته به بوه لینده ورکوئ.. نواب به په پیل ېا په اس ګاډی کی د محترم مېلمه کینې خوا ته کښېنی محترم مېلمه کله چی ښار او بېا مېلمستون ته و رسېدونو هغه ته به د نولسو توپو په ډزو سلامی ورکړی شی (یعنی دوه ځلی به ورته د توپو سلامی ورکړی کېږی) کله چی دی د ګاډی نه راښکته شی نو دده د ساتندویانو مشر به ورله خپله وسله وړاندی کوئ
نواب به د محترم مېلمه سره د هغه کېږدئ ته ورځی او بیا به تری رخصت اخلی
د یوی لنډی وقفی نه وروسته دمالیر کوټله دوه سرکاری افسران به د مېلمه د روغتیا پوښتنی لپاره ورځی او د هغه د مېلمستیا(ډوډئ) لپاره به ورته دوه سوه روپئ ورکوئ. (انګرېزانو به خپله ډوډئ پخپل اشپز پخوله)
د نواب سره لیدنه
د نواب سره به د کمشنر مرستیال او یا معین مرستیال بدرګه ځی دمېلمه د منشی او د پولیټیکل اېجنټ (سیاسی استاځي) له خوا به ددوئ هر کلې کېږی، چی د (مېلمستون) قالینی په وروستئ څنډه به ورته ولاړ وی، مېلمه به دوه دری ګامه وړاندی راځی چی د نواب سره روغبړ وکړی بېا به دی خپلې کینی خوا ته په چوکئ کښېنوئ. ، سیاسی استاځي به د نواب ښې لاس ته او د نواب خپلوان او نور افسران به د اېجنټ کینی او د حکومت سکتر(چارواکی) او د مېلمه نوره عمله به د مېلمه کینی خوا په چوکیو کښېنی. نواب به بوه

لینده او دده خپلوان به د سرو زرو مهرونه (سیکی) مېلمه ته وړاندی کوئ .
د لنډو خبرو نه وروسته به خلعتونه راوړل کېږی. دروند مېلمه به راپاسی او د نواب لپاره راوړل شوی خلعت ته به لاس ورووړی، سکتر به خلعت را اخلی او نواب به د سکتر د لاس نه دا خلعت اخلی. ابراهیم علی ، عنایت علی او غلام علی خان به پخپل وار د مېلمه د شخصی منشی د لاس نه او د نواب افسران به د میر منشی د لاس نه خپل خلعتونه اخلی. مېلمه به پخپل لاس نواب ته عطر او پان وړاندی کوئ او د هغه خپلوانو او افسرانو ته دپان او د عطر ورکولو کار به د شخصی سکتر او میر منشی له خواتر سره شی. د نواب د بېرته تگ مراسم به هم هاغسی وی لکه چی د راتلو پر وخت یې وو.یعنی نولسو توپو د سلامئ او د ساتندویانو له خوا د وسلو وړاندی کول.

د لیفټیننټ گورنر بېرته تگ

ابراهیم علی، عنایت علی، غلام محمد او سپرنټنډنټ کنهیا لال به د مېلمه د بدرگی لپاره کېمپ ته ورځی او پخپله نواب به د لاری په دربمه برخه کی د هغه هرکلی کوئ.نواب به په پیل یا اس گاډی کی د مېلمه کینی خوا ته کښېنی. په دربار کی به مېلمه د نواب ښی لاس ته، سیاسي استاځی به یې کینې ، د نواب خپلوان به د استاځی کینی او سکتر او د مېلمه افسران به د مېلمه ښی لاس ته کښېنی. خانان او نور افسران به دتحفی او د نذر پېسی، او نواب به د سروارنی (د مېلمه د سر صدقی) څلور سوه روپئ وړاندی کوئ .
د لنډو خبرو نه وروسته د مېلمه پېشکش (تحفه) راوړل کېږی. نواب به د مرواریدو امېل مېلمه ته په غاړه کوئ. پداسی حال کی چی مېلمه به په خپل ځای ناست وی. نواب به مېلمه ته عطر او پان وړاندی کوئ او په دی کار به دا مراسم پائ ته وورسېږی. د محترم مېلمه د بېرته ورتگ مراسم به هم د هر کلی د مراسمو په شان په اړولی ترتیب وی".

د سکندر علی خان د مړینی نه څو ورځی وړاندی د ۱۸۷۱ کال د جون د میاشتې په ۲۹ نیټه خپل وصیت ولیکه. ددی وصیت له مخې ابراهیم علي خان د هغه وارث شو او دی د همدې کال د جولای په شپږمه نیټه مړ شو. د نواب په جنازه کی داسې خبرخپورشو چې ګوندی د ده د مړ وجود نه چارواکو قیمتي ګاڼی لري کړي او د ده د کورځینې پټکي انګریزانو ته ورکړل شوی و. د ده په فرزندۍ اخیستل شوی زوی ابراهیم خان هغه وخت د څوارلسو کالو و. نواب سکندرعلی خان د خپلی نوابۍ په سر کې ډېره کمزورې پالیسي خپله کړې وه او انګریزان د ده له انتظام خوشاله نه و خو وروسته ده ډېر کارونه وکړل. په ټول ریاست کې یې د څلوېښتو نه زیات ښوونځي جوړکړل چې په کې عربي، فارسي او انګلیسي ژبې زده کېدی. د مالېرې دروازې نه بهر یوه لویه ویاله بهیدله چې په باران کې به په کې اوبه را وختلې او خلکو به پرې تګ راتګ نه شو کولی، دلته یې یو پل، د مالېرکوټله اولودهیانې ترمنځ یې دیارلس میله پوخ سړک اوپه خپلې ماڼۍ سکندر منزل کې د دربار لپاره یوه ښکلې دیوان خانه دده د دوری مهم جوړښتونه و. د انصاف لپاره یې عامو خلکو ته محکمې اوعدالتونه او د برتانیانې ښاري انتظام یې پېل کړو.

که څه هم دا څرګنده وه چې څوارلس کلن ابراهیم علی خان به د مالېر کوټله نواب وي خو د هغه یو تربور غلام محمد په ګدۍ دعوه وکړه. ده دلیل راوړ چې د ده د پلار نیکه بهادر خان او بهیکن خان سکه ورونه و اوبله دا چې فرزندي په اسلام کې نه منل کېږي. که څه هم انګریزانو د ده له دعوې سره خوا خوږې څرګنده کړه خو اصل خبره دا و چې دغلام محمد خرڅ ډېرواوخلکو ته به یې د خیرات پیسې هم ډېری ورکولې. په ده دوه نیم لکه روپۍ پور وې او د ده د مزکو په دعوو او محکموهم پیسې لګیدلې.

انګریزانو د معلوماتولپاره د کمشنر نه رپورټ وغوښت هغه ولیکل "غلام محمد ته په دې وخت کې د نوابۍ ورکول داسې دي لکه څوک چې دلیوني

پیل (هاتي) په خوله لرگی ومنډي" یعنی دی د نوابۍ ور نه و. انګریزحکومت چی د ابراهیم علي خان د نوابۍ د تصویب لیک ورواستوونومالېر کوټله عملاً په دوو برخو وویشل شوه. یوخوا ځمکه وال او بله خوا د نوابي کورنۍ خلک و چي یوازې د مالېرکوټله ښاراو کلا یې په لاس کی وه. ماشوم نواب ابراهیم خان د انګریزانو تر څارنې لاندې په امباله کې د انګریزي او فارسي ژبو زده کړه کوله. د ده په سرپرستانو کې قاضي احمد شاه، انګریز ویک فیلډ، اغاصاحب او د لوهارو نواب شامل و. د هندوستان د نورو سوونو ریاستونو په شان د مالxر کوټله نوابی هم اوس تر رسمیاتو پاته وه. عام خلک د انگرېز رعییت واو تر ډېره حده یې په امن کی ژوند کوو.
خوپه مالxرکوټله کی د نولسمی پېړۍ په وروستېو کی د سیکانو نوری وینی توېدل لا پاته و. د سیک مذهب یو ترکاڼ چې بهایي رام سنګ نومېدو ، دهري سنګ په نامه یې ځان ته یوه مذهبي ډله جوړه کړه، چې مرکز یې د لودیانې د بهینz په ولسوالۍ کې و. دی ډلی د سیکانو لس واړه ګوروان منل خو په مذهبي تبلیغ کې یې بدلونونه راوستي و. دوی د اکالي دل (د سیکانو یوه بله ډله) نه زیات سخت اود ګوروګوبند سنګ رېښتوني مننونکي و. دوئ به وړین کالي اغوستل او تل یې د وړی څادر له ځان نه تاو کړي و. د ګورګوبند منونکي خپل پټکي له سر ونو نه لیرې کول اود سرغړونی لپاره یې باید جرمانه ورکړي واې. خود بهایي رام سنګ منونکودومره سختي نه کوله. کله چې دوی خپلې مذهبي سندرې ویېلی نو په حال به راغلل، پګړۍ به یې له سرونو لیرې شوی او اوږدوویښتوبه په ورته په اوږوټالئ وهلی. دوی چې کله هم سندرې ویلې نود حلق نه به یې غږونه را ویستل چې خلکو به ورته کوکې ویلې. ډېر زر دا ډله د کوکا په نامه یاده شوه او بهایي رام سنګ دا نوم بد و نه ګڼلو. ده د خپلې ډلې د غړو لپاره یو مخفي ټکی(کوډ) جوړ کړی و چې بهرني خلک پرې خبرنه و. دا کوډ دوی خپل کوروالو ته هم نه ښودلو ترڅو چې په کې

شامل نه و. يوځلي بهايي رام سنګ د پټيالې په سفرتللی و. د هغه مننونکي په کوڅوکې تېريدل اوخپلې مذهبي سندرې يې ويلي. دوئ ډول هم وهلو اود ډېرې جذبی نه ګډيدل. خلک به د دوی له دغه مذهبي جوش نه ډېر متاثره شول. د پټيالې مها راجا غوښتل چې د دوی مخفي ټکي پيدا کړي نوخپل دري کسان(جاسوسان) يې ورواستول چې د بهايي رام سنګ په ډله کې شامل شي. دغه کسان چې بيرته راغلل نو مهاراجا ته يې د مخفي کوډ د څرګندولونه ډډه وکړه. اود کوکا ډلی په اړه تلوسه زياته شوه.

د کوکا ډلی پېروانو بهايي رام سنګ د يولسم مشر او دهغه وروربوده سنګ د خپل دولسم مشر په توګه منل خو د ګورګوبند پېروان دوی نه مني. د دوی شمېرپه زياتېدو شوه او د بهايي رام سنګ په ژوند کې يولکو ته ورسېدله. ده په هرو پنځلسو زرو منونکويو صوبه دارمقررکړو. په ۱۸۷۲کی دده يو صوبه دارد بهايي رام سنګ نه بغاوت وکړ،او خپلومنونکو ته يې په مسلمانو رياستونود حملې غږ وکړو. بهايي رام سنګ د جنګ جګړی مخالف ونوسمدستي يې په دې اړه انګريز ډپټي کمشنر ته اطلاع ورکړه. هغوی ټولو رياستونوته د ممکنه جنګ لپاره د تيار اوسېدو غږ وکړو. د صوبه دارزرواو پنځلسوسوو شاو خوا پيرويان بی له دی چی دخپل مشرنه يې اجازه اخيستی وای، د مالېرکوټله په لورې روان شول. دوی په سر کې د رام پور په کلي يرغل وکړاوکليوالود کوتکونو په زورتېښتې ته اړ کړل. په هغه شپه د مالېر کوټله شاوخوا ورسېدل چی د کلا يوځای پکی مات شوی و. سهار وختي دوه سوه پنځوس تنه چی پلي او سپاره وپه دی مات دېوال د ښار له کوڅو او بازارونونه په تېريدو سرکاري خزانې ته ورسيدل او اصطبل ته يې ځان وررورساوه اودا روغه يې ووژلو.

اصطبل ته د دې لپاره ورتلل چې اسونه اووسلې تر لاسه کړي. په دې وخت سپېده چاوديده او د زنانه مانۍ څوکيداره چی د محل چت ته ختلی وه ويې

لیدل چې دوی سایيس او کوچوان په وهلو بوخت و. څوکیداری چیغی ناری ووهلی نود قلا او د ښار خلک را پاڅېدل.
دوی په کاڼو او خښتو د یرغلګرو په وهلو لاس پوری کړو. هټیوالو هم پرې د تیږو ګوزارونه وکړل. یو یې د کلا په منځ او پنځه نور یې په بازار کې ووژل شول. کوکا ډله اوس سخت وارخطا او په تیښته وه. هغه وخت د دوی مخې ته کوتوال راغی چې دوئ وواژه. د سپاره پوځ یوتن محمد خان ورپسې په ځغاسته یو څو تنه ووژل خوخپله هم ووژل شو. کله چې حمله کوونکي له ښاره ووتل نو هله د مالېر کوټله دفاعي ځواک عمل وکړ او توپونه یې په کلا ودرول او پوځ مارچ پیل کړ. د مالېرکوټله خلکو ته جوته شوه چې ددوئ د ریاست تربیه شوی پوځ د دفاع توان نه لرلو او په تېروڅو کلونوکی خپل جنګی صلاحیت د لاسه ورکړی و.
د ښار چار چاپیره د ګاونډیوریاستونوپوځ په پهره ودرول شو او د باغیانو لټه پیل شوه. باغیان د شېرپور ولسوالۍ ته چې اوس د پټیالې یوه برخه وه ولاړل. هلته د سامانه نیازعلي چې د پولیسو تهاڼه دارود دوی هرکلی وکړ، د شپې تېرولو لپاره یې ورله یوه کوټه ورکړه د دوی وسلې په نژدې کوټې کې کېښودل شوې او ټول په دغه کوټه کې ویده شول. دوی ګمان نه کاوه چې دومره میلمه پال افسر به ورسره دوکه کوي.
دوی چی کله له خوبه پاڅیدل نو وسله وال پوځ یې په سر ولاړ و. دوی یې په پړو وتړل او په یوه ګاډي کې یې مالېرکوټله ته ولېږدول. په لاره یې دوی ځارل چې څوک سیند یا څاه ته ټوپ و نه وهي او ځان مړ نه کړي. په مالېر کوټله کی د غلام محمد خان یو لوی کور دی بندیانو لپاره یې لنډ محالی جیل کړو او په دوی پهره ولګیده. بندیانو څه حرکت نه کاوه او په ارام د خپل راتلونکی په انتظارشول.

د لودیانې ډپټي کمشنرقانون پخپل لاس کی واخیستو، امر یې وکړ چې ټول بندیان دې په توپونو والوزول شي. دی بندیانو په اړه نه کومه پلټنه وشوه او نه له دوئ بیان واخیستل شو. درې لوئ توپونه د مالېر کوټله د کلا جمال پوردروازې مخې ته راوړل شول.
د ۱۸۷۲ م د جون د میاشتې اتلسمه نیټه او د مازدیګر درې بجې وې چې له کوکا بندیانو نه یې دوه دوه د توپوخلوکې وتړل شول، یوې خوا ته پوځیان کتار ولاړواو بلې خواته عامو خلکو تماشا کوله. دا یو عجیبه ننداره وه د مرګ خولې ته دومره نژدې دوی د ست سرې اکال ناره وهله. په دوی کې یوکس هم په ویره نه و. په خپله به راغلل او د توپ خولې ته به ودریدل. لومړي څلور کسان په پړي تړل شوي و خو وروستیو کسانو په خپله د توپ خولې ته ځانونه برابرول. یوکوکه باغي هغه وخت ډپټي کمشنر ته ښکنځلې وکړې او غوښتل یې د هغه ږیرې ته لاس واچوي خود هغه ساتندوئ له خوا لاس یې په توره پرې شواو سملاسي ووژل شو. په لومړي ورځ شپږدیرش بندیان په توپونو والوزل شول او پاتې نور یې په بل سحر. ټولټال اویا کوکه باغیان تربلې ورځې ووژل شول او د دوی مړي یې یوې لویې کندې ته وغورځول. له دې پېښې وروسته انګریزانوخپل کمشنراوډپټي کمشنرد خپلو عهدو(وظیفو) نه لرې کړل. ځکه د حکومت په نظر دا یو غېر قانونی عمل و. بهایي رام سنګ د ټول عمر لپاره رنګون ته ولېږدول شو. د شېرپور تهانه دار سیدنیازعلي ته لس زره روپۍ او د مجسټریټ عهده هم په انعام کې ورکړل شول. نوي کمشنر مالېرکوټله ته یو پلاوی واستوو چې د دغه ځای د چاروڅارنه دې وکړي.
ابراهیم علی خان په ۱۸۷۷ کې د ډېلي په دربار کې ګډون وکړ. او بل کال ته یې د سرحد صوبې اوافغانستان د ببلا ببلو جنګونولپاره د خپلو پوځیانو یوه ډله انګریزانو ته ورکړه. د پوځې مهماتو لپاره له مالیر کوټلې نه اسونه،

قچرې او خرې هم ورلیږل کېدې. دہ د لوهارود پښتنون نواب له لور سره واده کړی واو دری زامن یې لرل چې اسحق علي خان (په انګرېزی ژبه کی دده د نوم په املا ځینو لیکوالانو دی عشق او ځینو عاشق علی بللی دی) احمدعلي خان او جعفرعلي خان نومېدل. په ۱۸۸۰ م کې د ده زوي اسحق علي خان او مېرمنه یې په یوه ناڅاپي پېښه کې مړه شول او دې پېښې د ابراهیم په ماغزو دومره اغیز وکړ چې آن لیونی شو.

د ابراهیم علی خان د څارنې لپاره یو سرپرسته ډله وټاکل شوه چې د ده زوی احمدعلي خان هم په کې شامل و. ماشوم احمد علي د خپل پلار په ژوند کې د مالیرکوټله ځینی رسمی کارونه په غاړه اخیستې و. ده د لاهورپه ایچې سن کالج کې سبق ویلو او درام پورد پښتانه نوابې کورنۍ کې یې واده کړی و.

په مالیرکوټله کې د تربورانو په دعوواود هغوی د اولادونو ترمنځ د ځمکې په سرپه جګړولوی کلي اوس په وړو وړو برخوویشل شوي و. په ۱۹۰۳ م کې احمد علي خان په رسمي توګه د ریاست د نوابۍ ځینی کارونه په غاړه واخیستل او په ۱۹۰۵ کال یې د لاهور په دربار کې ګډون وکړ. په ډهلي کې د انګلستان د پنځم جارج او د ده د ملکې مېرې د راتلو په ویاړیودربار جوړ شوی واو په دې کې د مالېرکوټله سپین ږیرو له خپل نواب سره یوځای ګډون وکړ. اوس په لومړي ځل د دې نواب او پوځ دځېنوډلوعسکونه خپاره شول، او د شلمې پیړۍ له پیل سره د مالیر کوټله پخوانی دور هم پای ته ورسید.

نواب او انګرېز

د شپې دولس بجې په دې لوی تالارکې انګریزانو په شوراو زوږ د نوي کال هرکلی وکړو. جامونه پورته شول او نولسمه پېړۍ رخصت شوه. د مالیر کوټله

محمد احمد علی خان هم د انګریز استازې سره ولاړ دی او د دې محفل نه وروسته خپلې مانۍ ته راستون شو.
په تېرو څو کلونو کې ده له انګریزانو نه ډېرڅه زده کړي و، د اوسنۍ زمانې په تعلیم سمبال دی په انګریزۍ ژبه خبرې کولی شي. د ده جامې او د استعمال ډېرشیان د اروپا نه راتلل او دی په دې ډېرخوشحاله و چې د پرمختګ په کارونوکې اوس له ده سلا مشوره اخیستل کېده. د پټیالې نه مالېر کوټله ته د پوخ سړک د جوړېدو وروسته اوس د اورګاډي په پاټلۍ کار روان و. ددې لپاره د مرکزی حکومت د خزانې نه اته لکه روپۍ ورکړل شوي وې. د ده هیله دا وه چې که دا په نوي کال کې ترسره شي نو له خپلو سیالانو سره به سیال شي. څو میاشتې وروسته د ده ارمان پوره شو او د مالېرکوټلې خلکو د لومړي ځل لپاره اورګاډی ولید.
محمد احمد علي خان له خپلې ترلې(عنایت خان لور) سره واده کړی و، خو ده د رام پور له پښتنو سره هم نژدې اړیکې لرلې او دویمه ښځه یې له همدغې کورنۍ نه کړې وه چې له هغې یې یو زوی افتخارعلي خان زیږېدلی و. محمد احمد علي خان د خپل ناروغه پلار له لېدو وروسته سکندرمنزل نه خپلې مانۍ مبارک منزل ته راستون شو. نواب ابراهیم په لیوني نواب مشهورو.. د مالېر کوټله سرکاری کارونه احمد علي خان سرته رسوي او په ډېلي کې سږ کال د دربار بلنه ده ته راغلې ده. نوموړی له خپلو ملګرو سره کښېني او د دې دربار لپاره د مالیرکوټله لخوا د پېشکش یا نذرانې پلان جوړوي. ستونزه دا ده چې هغه وخت په ۱۹۰۳ کال کې په دی وړوکي ریاست کې نه پوځ دومره پیاړی نه و چې پریډ(رسم ګذشت) یې کړی وائ او نه هم د نواب سره خپلو تربورانو ملاتړ کوو. له دې کورنۍ سره یو څو پخوانې سپین ږیري پوځیان و چې د انګریزانو له راتګ سره به یې خپل دودیز لباس او پګړۍ په سرکړی او

دوی به ورته حېرانه و. د شپې تر ناوخته سپين ږيرو پوځيانويو پلان جوړ کړ چې دوئ به په دربار کی څه کوئ.
په راتلونکو څو ورځو کې دربار ته د تللو تابيا وشوه. د نواب سامانونه لا پخوا لوديانې ته او له هغه ځايه په پوځي ټرکونو ډېلي ته رسول شوي و.
انگريزان اوس له بنگاله تر پېښوره خاوره په لاس کې لرله او د هند هغه شتمني چې پرنگيانو يې افسانې اوريدلې وې اوس د دوی په لاس کې وې.
د کوه نور الماس چې نادر شاه افشار د مغل خزانې نه لوټ کړی، د احمد شاه د لمسي شاه شجاع نه د سيکانو مها راجا رنجيت سنگ کورنۍ ته رسېدلې وه ، اوس انگريزانود هغه ماشوم زوی شهزاده دليپ سنگ سره يوځای انگلستان ته وړی او هلته يې ملکی وکټوريی ته ډالۍ کړی و.
نواب چې په خپله ډېلي دربارته ور ورسېد نو په يو لوی ميدان کې يې خپله کېږدۍ ومونده. دلته د هرې سيمې راجا او نواب لپاره بېل بېل ځايونه ټاکل شوي واو څو ورځې په ميلمستياو، مېلو او تماشو تېرېدی. له نوابانو سره ورغليو نوکرانو د هغوی اسونو او پيلانو ته بيل ځايونه جوړ شوي و.
په ټاکلې ورځ به دوی ټول د خپلې خپلې سيمې د شان او شوکت د وربنودلو لپاره د انگريزانو په وړاندې به حاضرېدل.
د مالېر کوټله واررا ورسېد نودوه کېږدۍ په مېدان کې ودرول شوی او زړو پوځيانو خپل پريډ پيل کړ. دوی د خپلې سېمې افغاني لباس اغوستی او توري يې ترملا تړلې وې. دوی له يوې کېږدۍ به وار په وار را ووتل او په بلې به ور ننوتل. حاضرينو ته ښکارېده چې په سلگونو پوځيان له خېمې نه راوځې او په بل ور د ننه کېږي. تر ډېره وخته دغه پريډ روان و او هلته ناست مشران حيرانه و چې دغه وړوکي غوندې رياست څومره ډېرپوځ لري آن تر دې چې هلته ناست د انگريزانو استازی هم حيرانه پاتې و. د پريډ په ختمېدو ټولو لاسونه وپړکول او وروسته د انگريزانو گورنرجنرال له محمد احمد علي نه

پوښتنه وکړه چې هغوی څومره پوځیان لري او څومره یې له ځانه سره راوستی و. محمد علي ورته وویل چې دا خو دولس کسان وچې خپل کمال یې درته وښوده. خو مالېر کوټله یو څو سوه پوځیان لري چې تېر کال له چین نه ستا سو له خدمت وروسته راستانه شوي دي.
شل کاله پخوا په دې ریاست کې نواب سره دوه سوه پلي پوځیان، وو شپېته سپاره، شپاړلس توپچي اواته مېداني توپونه و ځکه چې دوی یوازې دا نه چې په صوبه سرحد کې انگریزان بدرگه کول بلکه د هند نورو برخو ته یې هم استول. نواب ته اوس د یولسو توپود سلامۍ حق هم ورکړل شوی واواوس د مالېرکوټله په ریاست کې دوه سوه دیارلس کلي شامل و. دلته د اوسېدونکو خلکو شمېره هم په زیاتېدو وه. د سلو زرونه ډېروخلکواوس دغلته ژوند کاوه چې اویا فیصده یې مسلمانان و.
په ۱۹۰۵ کال کې دلته هغه مشهور بازارچې هټۍ یې په پخو خښتو او دوه پوړیزه دي جوړ شود دې په لرگینو دروازو ښکلې نقاشي وشوه او لگښت یې ښاروالۍ ورکړی و. دا موتی (ملغلرو) بازار ونومول شو او هرچا چې دلته هټۍ اخیسته نو له ښاروالۍ سره به یې تړون لاسلیک کاوه چې تر سلو کلونو به نه د دوکان مخه بدلوي او نه به یې په جوړښت کې څه بدلون راولي. د بازار شاته پاخه کورونه او کوڅې جوړې شوی،له دې سره په مالېر کوټله کې د بریښنا مزي هم وغزیدل او خلکو د تېلو ډیوې وغورځولې.
په ۱۹۱۱ م کې نواب ابراهیم علي خان له دنیا سترگې پټې کړې او محمد احمدعلي خان په رسمي توگه نواب اعلان شو. په سکندر منزل کې ده خپل ټول خپلوان را بللي و او له دوی یې د وفادارۍ ژمنه اخیستې وه. د ده تره غلام محمد د نوابۍ په دعوه ورسره تر اوسه کینه ساتله اومحمد احمد علی هر وختې چې موقع پیدا کړله هغوی به یې سپک کړل. د ده یوه نیمگړتیا دا وه چې د خپلې کورنۍ له غړو سره یې نژدې اړیکې و نه ساتلې. هغوی ټولو ته

يې د رعايا په سترګه کتل، په تېره بيا د غلام محمد له کورنۍ سره خو يې سمه دمه دښمني پاله.

د ده پرمهال مالېرکوټله ته د انګريزانو تګ راتګ لا زيات شو. په ژمي او پسرلي کې به د ده انګريزملګري اود هغوئ کورنۍ يې د ښکاراومېلولپاره د مالېرکوټله شاوخوا ځنګلونو کې په اسونو ګرځېدل. په ۱۹۱۴ کال د لومړۍ نړيوالې جګړې پرمهال مالېرکوټله خپل ټول وسايل او لږ شميرپوځيان انګريزانو ته وسپارل اوغوښتل يې چې انګريزان له ده نه راضي اوسي.
په ۱۹۱۲ م کې ټولو خانانو په ګډه د نواب د پخلاينې لپاره ده ته نذرانه راوړه. د سکندر منزل په لوی تالار کې دوی د هغه په انتظار ناست و ، ځينې په کې ډېر سپين ږيري و.
د نواب عادت و چې هرمحفل ته به ناوخته ورتلو او دا د دې لپاره چې ټول خلک ورته درناوي لپاره ودرېږي خو په دې موقع سپين ږيرو پښتنودا فکر وکړچې احمد علي تر دوئ کشردی نوورته و نه درېدل، او يا دا کېدی شي چې دوی له وړاندې دا فيصله کړې وه چې نه به ودرېږي.
په دې کاراحمد علی سخت په قهر شو او په پايله کې د انګريزانو له خوا يې په دوی د ماليو سره سره سخته جرمانه هم ولګوله. د ماليو په زياتېدو د صدرالدين د کورنۍ په ځينو پښتنوکې نا ارامي او خپګان پيدا شو. دوی له سيکانو سره لاره جوړه کړه او غوښتل يې چې د پخوا په شان يو پوځې بغاوت وکړي خو اوس د دې وخت تېر شوی و. انګرېزانو د خپلو غښتلو چارواکو پرمټ دا سيمه په ډېرهنراداره کوله اوهيڅا دومره توان نه لرلوچې د دوئ له قانونه يې سرغړولی وائ. خلک په لومړي ځل پوه شول چې اوس به د حکومت لپاره يوازې زورنه بلکه سياست هم په کاروي

په ۱۹۱۸ م کې د لومړي جنګ په پای کې د مالېر کوټله او سېدونکو د انګرېزانو نه زياته ارامه ساه واخيسته ځکه د دوی ځوانان د عسکرۍ لپاره ورل کېده. خو بل کال يعني په ۱۹۱۹ م کې دافغانستان سره په دريم جنګ کې انګرېزانو ته نور وسايل په کارشول. د شلمې پېړۍ په دريمې لسيزې کې دلته د هلکانو يو ښوونځی او يو کالج پرانيستل شوی و ،او دغه راز يوه ستره محکمه جوړه شوه چې په لومړي ځل خلکو په کې خپلې دعوې وړاندې کړې.
خو نواب احمدعلي خان د وخت په تېرېدو ځان په شرابو کې غرقول پيل کړل. د خپل پلارابراهيم علی په شان په ده کې هم د اعصابي نارغۍ نښې نښانې پيدا شوی. د ده د کمترۍ د احساس ځېنې پېښې وې چې خلک يې شکمن کړل. په سختې ګرمۍ کې به دی د چت د پکي لاندې نه ويده کېده چې پکی به را پريوزي. که په ماڼۍ کې به څوک زکام شونو دا کس به يې خپلې کوټې ته نه پرېښوده چې دی هم زکام نه شي. کله چې به يې په خپلې ماڼۍ کی شراب څښل نو يو تن ته به يې د بوتل د سرد خلاصولو وويل، هغه کس به د بوتل نه جام ډک کړاو د نواب په وړاندې به يې وڅښل. احمد علي به کله يوه ساعت يا دوه ساعته انتظارويست چې دشرابو اثر وګوري. کله چې به يې تسلي وشوه چی په شرابو کی چا زهر نه دی ګډ کړی نو بيا به يې هغه شراب وڅښل. په ډوډۍ کې به يې هم دغه احتياط کاوه، دی به هروختې له خپلومعلوموا و نامعلومو دښمنانو په ويره و.
يو ځلې په يو دربار کې د ګډون لپاره هغه خاص اورګاډي کې د پټيالې له لارې ډېلي ته تلو. کله چې اورګاډې د پټيالې تم ځای ته ورسېد نوده ته خبر راوړوچې هلته به يو څه انتظارکوي ځکه د پټيالې د مها راجه اورګاډی هم تللو ته تيارو، چی ورپسی به د مالېر کوټله ګاډې تلو. نواب احمد علي سخت په قهر شو. ځان ورته ټيټ اوبی حېثيته ښکاره شو، خپل منشي ته يې وويل چې هر څنګه کېږي، اول به د ده ګاډی د پټيالې نه وځي، منشي لاړ اود

اورګاډي د سټېشن ماسټرسره يې خبرې وکړی، هغه ته يې ډېرې روپۍ رشوت ورکړې او شپېه وروسته د پټيالې راجه ته وويل شول چې د هغه په اورګاډي کې يو څه تخنيکي ستونزه پيدا شوي ده، ګاډې به لږ ځنډ ېږی. په دې وخت کې د مالېرکوټله اورګاډې د سټېشن نه ډېلي په لورې روان شو. کله چې نواب احمد علي ډېلي ته ورسېد نو خبرشو چې د خرڅ ټولې پېسې په پټياله کې په رشوت لګېدلې و. بيا په ډېلي کې د ده منشي له بل چا نه پوروا خيست او د نواب د پاتې سفر خرڅ يې پورا کړو.
احمد علي به د خپل عايد نه ډېرزيات مصرف کاوه او تل به پوروړی و. په مالېرکوټله کې يوصراف مونالال نه به يې پېسې پور کړې. يوځلې نواب په ډېرې تادی کې د مونا لال نه پيسې واخيستې او رسېد يې ورله ورنه کړ، تجار نا کراره و او د نواب منشي ته يې وويل خپردی که سرکاري رسيد نه وي، ماته په يوه ساده کاغذ کې وليکه چې دا پېسې نواب صاحب اخيستې دي، هسې نه تربنه هېری شي.
وروسته نواب احمد علي چې خبرشونوصراف يې را وغوښت، له ځانه سره يې کښېناوه اوورته يې وويل"کله هم داسې شوي چې موږ له تا پېسې اخيستې وې او بېرته مو نه وي درکړې؟" صراف تربنه وويريده او بخښنه يې وغوښته خونواب احمدعلي ورته بيا بيا همدا ويل چې ماته رایاد کړه چې کله موږ ستا پيسې نه وې درکړې. د نواب احمد علي خان د خودخواهۍ يو بل مثال دا وه چې کله به يو محفل ته تله نو له خپل تګ نه وړاندې به يې خپل جاسوسان هلته واستول، هغوی به ورته خبرونه راوړل چې څوک څوک را رسېدلي دي. د راجاګانو او نوابانو د محفل يو ادب دا و چې هريوميلمه چې به را ورسيد نو دا نورحاضرميلمانه به ورته د سترې مشي لپاره ودرېدل. نواب احمدعلي نه غوښتل چې نورو ته د درناوي لپاره پاڅي او يا دا چې نورخلک دې ټول ده ته ونه درېږي. کله چې به خپلو جاسوسانو ورته خبرورکړچې ټول ميلمانه را

رسیدلي نو دی به هغه محفل ته ولاړ. یو ځلې همداسې په یو محفل کې کله چې دی را ورسید نو ټول نوابان او راجاګان ورته د سترې مشي لپاره ودرېدل. نواب احمد علي خان په دې دومره خوشحاله شو چې په ډېرجوش کې خپل د غاړې د ملغلروامیل ونیولو او په بې خبرۍ کې یې دا دومره په ګوتو کې ومروړه چې امېل وشلید او ټولې ملغلرې دانه وانه په ځمکه پریوتې. د دې میلمستیا کیسې تر ډېره د خلکو په خوله وې.

انګریزانو په مالېرکوټله کې د اوسپنې د ځادرونو د جوړولو دوه کارخانې جوړې کړې، چې زیاتره به د دوی د بارکونو او پوځې ګودامونو لپاره کارېدل، وروسته د بایسیکل د جوړولو اود کتان د تاراوبدلو کارخانې په کې جوړې شوې او ډېر ژر دغه وړوکی ریاست په یو صنعتي سیمې بدل شو.

په ۱۹۴۷ م کې د هند له وېش سره پنجاب هم ووېشل شو، مالېر کوټله د هند د یوې برخې په توګه پاتې شوه. احمد علی خان اوس زوړ شوی و اود هغه وخت د خلکو مهاجرت یې ولیدو چې په میلیونونه انسانان بی کوره او نور ووژل شول. د سیکانوزړه تربګني یو وارې بیا ژوندۍ شوه، دوی به په بی وسلو مهاجرو ډلو حملې کولې، سرې به یې ووژل ماشومان به یې له میندو جلا کړل او ښځې به یې وتښتولې، خو هغوی چې په مالېر کوټله کې پناه اخیستې وه په امن کې و. سیکانو اوس هم د خپل مذهبي مشرګوروګوبند د هغې دوعا درناوی کاوه چې نواب شېرمحمد خان ته یې کړې وه. یوه نېکي او د حق کلیمه څومره اغیز شیندلی شي د دې مثال په خپله دغه ریاست و چی هغه وخت پکی سلو زرو مسلمانانو پناه اخیستې وه

محمد احمد علي د ۱۹۴۷ م د اکتوبر په اتلسمه نیټه له دنیا سترګې پټې کړې او د ده زوی افتخارعلي خان نواب شو. خو اوس دا معلومه نه وه چې د هند دغه ریاستونه به په کوم حال پاتې شي. د شلمې پېړۍ دویمی نیمایي په هند کې د راجواړو او د نوابیو د خاتمې اعلان هم کاوه. ا فتخار علي خان له

۱۹۲۴ نه د مالېر کوټله د مشر وزير په توګه ټاکل شو. د ده ژوند هم په اروپايي طرز تېر شو ،کومو خانانو چې په خپلو ځمکوژوند کاوه په دوی کې زياتره د ويش پر وخت لاهور ته ولاړل. ځينو نورو چې لوی کورونه اونوکران يې لرل او خپل ځان يې په دې اړه ګړه کې ساتلی شوهم هلته پاتې شول.
افتخارعلي خان د خپلې نوابۍ د اعلان پروخت په دربارکې يوتقريروکړ، چې وروسته د ده په ليکلي تاريخ کې هم شامل شو.
په هغه وخت کې د ده تقريرنه يوازې د سياست هغه نوې تګلاره ښايي بلکه دا هم په ګوته کوئ چې ده ځومره هڅه کړې ده چې ځان د هند حکومت وفاداره او له پاکستان نه بېل ځرګند کړي. د دې نه علاوه په دې تقرير کې يوځوحقايق ناسم وچې يو ځو بېلګې يې په دې ډول دي:
" شيخ صدرالدين د کردستان اوسېدونکی و، د پارس د کسپيېن بحيرې له بندر نه يې هجرت کړی و، هلته يې د شيروان ښار جوړکړ او بيا د غزني له لارې ملتان ته ولاړاو د بهاوالدين سهروردي چېله شو".
د ايران د دربند هغه سېمه چې دی يې يادوي يو تفريحی ځای دی او د کردانو د سيمې نه ډېره لرې ده. بيا وايي" مالېر کوټله په ۱۴۴۲ کې د پنجاب خپلواکه نوابي وه" په اصل کې دا نېټه ۱۴۵۴ ميلادي کال دی.
داسې ښايي چې نواب افتخارعلي خان نه غوښتل چې د پاکستان له پښتنو سره خپلې اړيکي وښايي او يا کېدی شي دا تقرير بل چا ورته ليکلی وچې هغه په خپله هم له ډېرو حقايقوخبر نه و.
نواب افتخار علي خان يوازې يو کال د مالېر کوټله د نواب په توګه پاتې شو.. ده په خپله په پنجاب کې د ټولو رياستونو يوه اتحاديه جوړه کړه او له هند حکومت سره يې د يوځای کېدو اعلان وکړ. په نوی هند کی د نوابانو او د راجګانوځای نه و پاتی افتخارعلي خان د انګريزي تعليم ترڅنګ اروپايي طرز ژوند هم کړی و، او ډېرو نورو ملکونو ته يې سفرونه هم کړي وخو د

نوابۍ ځېنې دود او دستور اوس هم پرځای و. نواب د خپلو خپلوانو د لېدو لپاره کله چې د دوی کور ته ورتلو نوهماغه شان دبدبه به یې ساتله چې یووخت د ده د پلاراونیکه په وخت کې ساتل کېدله.
د نواب د راتلواعلان به له وړاندې کېدواو دهرچاکره چې به دی ورتلو هغوی به تیاري کړې وه. نواب به له خپلې ګاډۍ ښکته شو، پلی به کوڅه کې د خپلوخپلوانو په بدرګه روان واوکوربه به هم ورسره و. په کورکې به یې ځپلۍ او بوټان د ناستې کوټې نه بهروویستل، په کوټه کې به په یومسند کښېناستواونورخلک به ورته چارچاپېره په خپلو ځایونوناست و. بیا به د کور مشرله یوې تورې سره د نواب په لورې ولاړ، مخامخ به ورته په ګونډو کښېناستو او خپله توره به یې ورته وړاندی کړه چې د کوربه د وفادارۍ ثرګندول و. نواب به په تورې لاس کېښود، دده د یو خدمتګارسره به مخملي کڅوړه وه، د کورنوروغړواوخپلوخپلوانو به په لاسونو کې د سرو یا د سپینوزرو سیکه نیولې وه او کله چې به دا خدمتګارورته وړاندې شو نو دوی به دغه سیکه د هغه په کڅوړه کې واچوله، نواب به دا هرڅه ځارل چې څوک څومره سیکې په کڅوړه کې اچوي. دا سیکې به د نواب د سر صدقه ګڼل کېدې اوکله چې به نواب د دغه کورنه ووت نود کڅوړې ټولې پېسې به په غریبانو وویشل شوې. که په یوه کورکی نواب ته توره نه وړاندې کېدله او یا به د کڅوړې پیسې کمې وې نو نواب په دې سخت خپه واو له هغې کورنۍ سره به یې سمه دمه دښمني شوه ځکه د هغې مانا دا وه چې هغه کورنۍ ده ته پتمنه نه وه اویا یې درناوی ورته نه لرلو.
نواب افتخارعلي خان درې پښتنې میرمنې را واده کړې، لومړۍ مېرمنه یې د رام پورد نوابې کورنۍ نه وه، دویمه یې د ټونک د نواب امیرخان لور او دریمه یې د مالېر کوټله د یوې پښتنې کورنۍ جینۍ وه خو له یوې نه یې هم اولاد و نه شو. د هند حکومت د زرعی اصلاحاتو په لړ کې له ځمکه والو نه

لويي ځمکې واخيستې او په عامو خلکو يې وويشلې ، د نوابي سيسټم له ختمېدو سره ډېر خلک بې روزګاره شول .
هغه ځمکه وال چې په مالېر کوټله کې پاتې شول د هغوی شمېره ډېره کمه ده،پاتې نورو پښتنو به يا مزدوري کوله او يا يې اهنګری ته لاس واچوه،دلته اوس د خلکو شمېره د سلو زرو نه ډېر ه ده چې په کې شل زره مسلمانان او ډېر يې پښتانه دي .

هغه تللی عظمت

د ۲۰۰۲ کال د دسمبر د مياشتې د ېرشمه نېټه وه د مالېر کوټله اسمان خړ و ،د دې ځای د پخواني نواب کور سکندر منزل ته مې خبر ورکړی و چې زه د ساجده بيګم ليدل غواړم. سکندر منزل په اته جريبه ځمکه کې جوړ شوی دی او هر نواب په خپل وخت او په خپله سليقه دا ښکلی کړی او يا يې په کې ترميم کړی دی .
د ماڼۍ وداني د وړو لهوری خښتو جوړه ده ، د دې د پاسه سيمټې پلستر او وربانده ژېړ رنګ د شلمې پيړۍ دی. د دې د لوی دروازې نه د ننه پراخ انګړ د ځمکې نه لږ لوړ جوړ دی چې چت نه لري او ښايي په خاصو موقعو او يا په اوړي کې وربانده بې شمېره خلک کښېناستل او د حجرې کار يې ورکاوه. د دې انګړ بل سرکې يوه بله لرګينه دروازه د ننه وړوکي دالان کې خلاصېږي چې ښايي د بوټانو او يا د څپليو د ويستلو ځای وو ،خو دومره لوی و چې يو مېز او يوه لويه هېنداره پکی په ځای شوې و .
د مېز د پاسه د هند د پخوانۍ لومړۍ وزېراعظمی اندراګاندهي عکس ايښی و ، په يو بل عکس کې د راجيوګاندهي سره يوه مېرمنه ښکاريده چې زما په

اندازه د نواب افتخار وروستۍ مېرمنه ساجده بيگم وه. د دالان بل سرته د لرگي په دروازه شيشې لگيدلي وې ، يوې خدمتگارې دا دروازه راته پرانيستله او د ننه يې د راتلو اشاره راته وکړله، ما غوښتل چې بوټان وباسم خو د ننه مې چې په قالين دوړې او خاورې وليدلې نو اراده مې بدله کړله.
دا لوی هال (تالار) چې يو وخت د ماليرکوټله نوابانوپکی د خپلو خپلوانو سره ليدل او مهمې جنگي فېصلې به يې په کې کولې دومره لوی نه و. زما په اندازه دېرش مېټره اوږد او لس مېټره پلن و ،د دې تالار ټول فرش په زړوقيمتي قالينو پټ و چې رنگونه يې خاوری شوی و . له ديوالونو ژېړ پلستر په رانړيدو و ، د کړکيو ځينې شيشې ماتې او نور يې په ښيرو پټې وې.
داسې ښکاريده لکه چې دلته چا په مياشتوهم صفايي نه کوله.
د ديوالونو سره په قطار د لرگيو ښکلي نقشونه لرونکی دکږو پښو (پايو) انگريزي طرز قديمي صوفې وې چې ورباندې مخملي گدۍ ايښې وې . په ديوالونو د پخوانيو نوابانو رنگين انځورونه ځوړند و چې د نواب احمد علی عکس په کې پاک او نوی برېښېدوخو د ديوال په بل سر کې تر ټولو لوی او رنگين انځور د نواب سکندر علي خان وچی لباس يې حيرانونکی و. ده د گيډې پرتوگ د پاسه چپنه اغوستې وه او داسې ښکاريده چې ډېر لوی اوغټ سړی وي خو د ده په اړه په کتابونو کې ليکل شوي و چې نوموړی به ډېر ساده لباس اغوستو او په پښو به گرځېدو.
يو څو شېبې وروسته ساجده بيگم د تالار د بل سر د دروازې نه را دننه شوه، ښېنه يې وغوښته چې د دې زکام و او طبيعت يې ښه نه و. ما سره يې په ورېن تندي روغبړ وکړ ، کښېناسته او ډېره په مينه يې راسره خبرې پيل کړې.
د دې په نيلا سترگو کې د زماني غمونه پټ و خو اوس هم ښه ښايسته وه، لوړه دنگه او د مخ په گلابي پوټکی يې ډېرې گونځې نه وې، اواز يې دروند

و. ما د غږ د ثبت لپاره مایکروفون او ټیپ را وویستل نو دی راته په خندا وویل ته څه پوښتنې لرې؟
ما ورته وویل، غواړم چې د نواب افتخار او وروستیو حالاتو په اړه درسره خبرې وکړم،خو هغې د پخوانیو حالاتو په اړه یا خو معلومات نه لرل او یا یې هم نه غوښتل چې په دې اړه څه وواییي د نواب افتخار په ذکر هم خاموشه شوه.
ما د دې نه د شخصي ژوند په اړه پوښتنې وکړی خو دې په ډېر احتیاط خبرې کولې او معلومات یې نه راکول.
د نوابې کورنۍ د مېرمنو په اړه یې وویل چې هغه وخت ډېره سخته پرده کېدله،د هېچا جرات نه و چې له اجازې پرته د ښځو خونو ته ورشي، هغه خدمتګاراني چې د کور د ننه به یې کار کاوو دوی هم یوازې د لوی تالار د دروازو د شانه له سړیو سره خبرې کولی شوې.
ښځو ته د سرکاري سفرونو اجازه نه وه، او که مېرمنې کله په ځانګړې ګاډي کې له کوره بهر وتلې نو ددی چارچاپېره به پردې لګیدلې وې.
کله چې به کومه ښځه ناروغه او مجبوره شوه چې حکیم ورته را وغواړي نو حکیم به د پردې د شانه نه یوازې د هغی د مرض د علایمو په اړه پوښتنې کولې. ډېرسخت مرض دتشخیص لپاره به یې کله کله د نبض کتلو اجازه اخیسته. په مالیر کوټله کې پښتانه د یوبل سره د خپلوئ له کبله تګ راتګ کوي. دوی چې به کله د خپلو خپلوانو کره ورتلې. د نوابې کورنۍ مېرمنې به د چا کورکوڅې ته ورسېدې او ګاډی به وړاندې نه شو تللې نو د کوڅې دواړو غاړو ته به یې څادرونه (پردې)ونیول، ښځی به د ګاډی نه ښکته شوې نو دوی به د څادرونو په منځ کې د هغه کور دروازې ته ولاړې.
ساجده بیګم راته وویل ماچرې بورقه (بقره) نه ده په سرکړې ځکه چې ضرورت یې نه وپېښ شوی د خپل لباس په اړه یې راته وویل" مورږ زیاتره کمیس پرتوګ اغوستل، ساړهي زمورږ لپاره پردی لباس و ،کله کله به مو په خاصو موقعو

تنگه پاجامه (چوړي داريا چين دار) او اوږد پيشواز(کوچاني ډوله کميس) اغوستل. په پنجاب کې د سرو زرو د گاڼو ډېر رواج دی نو د هرې يوې مېرمنې به ښه درانه بنگړي، کړې او نور کالي و.
ساجده بيگم د نولس سوه اويايمی په لسېزه کې د کانگرس گوند لخوا په ټاکنو کې برخه اخيستې او د مالېر کوټله لپاره د پارليمان څوکۍ يې گټلې وه. هغې نه مې پوښتنه وکړه چې په ژوند کی يې تر ټولو گرانه فيصله څه وه نو مسکۍ شوه او وی ويل ،کله چې مې په سياسي ډگر کې قدم کېښود نوراته جوته شوه چې د پردې تر شاکارونه ناشونی دی، زما لپاره تر ټولو گران کار له پردې بهر را وتل و. زما دکورنۍ ځېنې غړي په دې خوشحاله نه و خونواب افتخارعلي خان يو روڼ اندی وا و ما سره يې پوره مرسته وکړه.
ما ترې د نوابې کورنۍ د قيمتي او زاړه اثارو په اړه پوښتنه وکړه نو هغه يوڅه ناارامه شوه او وی ويل" هغه څه چې ما ته را رسېدلي اوس هم راسره دی،د هغې نه وړاندې د شيانو پوښتنه دې له هم هغو خلکو وشي.
ساجدې بيگم په کنايه کې راته وويل چې په کورنۍ کې يې د وراثت په اړه يو څه لانجه روانه ده او خبره تر محکمې رسېدلې ده گوره چې څه کېږي. ورته مې وويل چې ولې دا دومره ښايسته او ښکلې ماڼۍ حکومت ته نه ورکوي چې هغوی يې ميوزيم کړی اويا پکی تعليمی اداره جوړه شی. هغې راته وويل چې اوس يې په يوه برخه کی پخپله د جينکو يو ښوونځی پرانيستی (يعني د فيس په بدل تعليم) او دا چې د دې ماڼۍ نه د ميوزيم جوړولو په اړه به غور وکړي.
د هغې نه می اجازه واخيسته چې د دې ماڼۍ د هندارو خونه (شيش محل) وگورم. چی د تالار نه بهر ښې لاس ته په بره پوړ کی جوړ و. دلته د تالار چت هم لوړ خو ساده و او د دې د يوې لويې دروازې نه هغه کوټې ته لاره وه چې دوی ورته شيش محل وايي،دلته په چتونو او ديوالونو په زرگونو وړې او

لویي هېنداري لګېدلې وې، کوټه د یوې خېمې په شکل وه او د دې په نریو ستنو هم وړې رنګېنې شیشې وې. ما چې د هرې خوا نه هڅه وکړه ، د دې کوټې ښایست می په کېمره کې خوندې نه کړی شو ، د هرې خوا نه د کېمرې د فلېش رڼا د بوې یا بلې هېنداري نه بهرته راتمبېده او تصویر یې خرابوو. هغه شیشې چې د دې د چت نه رالوېدلې وې د پښولاندې راتلې، په ځمکه یو څادر غوړېدلی و چې شیشې د چا پښې ژوبل نه کړی. په دې ټوله کوټه کې مېز څوکۍ نه و.

د هندارو کوټه قریبا دولس میټره اوږده او قریبآ شپږ مېټره پلنه وه، او د دې په یو سرکې محراب جوړ و ، په دوو دیوالونویې په فریمونو کې زاړه او د انګریزانو د وخت عسکونه ځوړند و چې په کې د مالیر کوټله بیلابیل مشران د خپلو بهرنیو ملګرو سره ناست ښکاریدل.. د لرګي په یوه فریم کې لیکلی فرمان هم ځوړند و خو دومره خاورې او دوړې پرې پرتې وې چې هېڅ نه لوستل کېده.

د دې کوټې د ستنو شا ته لوي کړکۍ یوی ګیلری ته خلاصېدی چې د هغې یوی خوا نه د ماڼۍ انګړ ښکارېده. یو بل محراب نه ښکته د دربار هال ښکارېدو چې اوس تش پروت و ، نه یې په فرش قالېنې وې او نه یې په کړکیو وربښمنې پردې.. د خښتو په دیوالونو د جولا ځالې ځړېدې. د شیش محل د کوټې په ورستي سر کې د شیشو او لرګیو یو شوکېس(د شیشی او لرګی وړوکی صندوق ډوله مېز) ایښی و ،هاغسې لکه چی په موزیمونو کې وي او زاړه توکي پکې ایښودل کېږي. زه نژدې ورغلمه چې ووینم ګوندې په کې کوم تاریخي یا لرغوني اثار ایښی وي. ځکه دې شوکېس ته یو جرنده(قفل) هم ځوړندو ، نو تلوسه مې زیاته شوه خو هلته د شلمې پېړۍ د پروړو جوړ شوی د اروپایي ښځو د سر خولۍ(هېټ) ایښې وه. د چت نه یوه وړه شیشه زما مخی ته را پریوته نو پام مې شو چې دا خونه په رژېدو وه.

د سکندر منزل د دویم پوړ نه مې چارچاپېره ولیدل، د دې د لویې دروازې نه بهر د دوکانونو د جوړولو کار کېدو، هغه لارې چې یو وخت په کې د نوابانو ګاډئ او موټرې تلې راتلې اوس سیمټو، خښتو او اوسپنې بندې کړې وی. د مانړئ بلې خوا ته د مېښو او د غواګانو غوجلې وې. د اتلسمې پېړۍ د دې ودانۍ د لویو دیوالونو په سوریوکې ابابیل او د مرغیو ځالې جوړې وې، په یوې برنډې کې د پیازو پوستکې هوا بادول، خدای خبر د کومې مېلمستیا نه پاتې و.

ښکته د ساجدې بیګم سره مې نورې خبرې وکړې. د شیش محل په اړه یې وویل زه خپل زیار باسم اوسو چ کووم چې د دی لپاره د لکهنو نه کارګران را وغواړم چې دا بېرته جوړکړي. د دی کورنۍ د کتابونو او د پخوانیو اسنادو په اړه پوښتنه مې ترې وکړه نو هغې ډېر په خپګان وویل " څه موده وړاندې زمونږ د مانۍ د یوې کوټې چت په باران او سېلۍ کې راپریوت او زیاتره کتابونه اوبو ووهل، هغه څه چې ترې پاتې شول مونږ سره دي خو نور ضایع شول.. په ساجده بیګم کې مې د ژوند هېڅ هیله نه لیده ، داسې ښکاریدله لکه چې ژوند ورته یو پېټې شوی وي.

د نواب افتخار لومړئ میرمنه د ټونک د نواب خور چې زما د تګ پر وخت د اتیاوو کلونو وه، په یوې بلې مانۍ مبارک منزل کې اوسېده.

مبارک منزل ته تللې ښکلې لاره په شنو ونو او ځنګلونو پټه وه،د ژېړ رنګ دا ودانۍ د لویو لویو باغونو په منځ کې جوړه ده، مانۍ ویجاړه ، مارغانو په کې ځالې جوړې کړې او هیڅوک په کې نه ښکاربدل.

د لویې دروازې سره جوخت یو کټ پروت او یو زوړ سړی چې ځان یې په ګرانه خوځولی شو، یوازینی څوکیدار و. هغه راته وویل چې مشره نوابه څو کالو راهیسی ناروغه ده او په مالیر کوټله کې د جوړو شویو نویو بنګلو(ودانیو)

کی په یوه کې اوسېږي خو د نوی بنګلی یوی نرسې راته وویل چې نوابه ډېره کمزورې ده اود هیڅا سره لیدل نه غواړي .
درې کاله پخوا په فارسي لیکل شوی یو زوړ کتاب وموندل شو. زما نیکه د مالېر کوټله د وروستي نواب افتخار علی خان تروختنه د ماڼۍ د کتابونو او لیکلو اسنادو د ساتونکي په توګه کار کاوه اود هغه له مړینې سره سم له ماڼۍ سره زموږ اړیکه پرې شوی وه. . اوس چې مې دا کتاب وموند نو یوه تلوسه مې پیدا شوه چې په دې کې به څه لیکلي وي. زما اردو ژبه زده ده او دومره مې ولوستلی شول چې دا کتاب دوه نیم سوه کاله پخوا په لاس لیکل شوی او د مالېرکوټله ځینې پېښې په کې ثبت دي . د کتاب په وروستیو پاڼو کې یې تاویزونه هم لیکلي واو د دې لپاره چې کتاب یو څوک ولولي او یایې وژباړي زه د مالېرکوټله د نواب شېر محمد خان د علمي څېړنو مرکز ته ولاړم. د دې ادارې مشر زینت الله خان په فارسي ژبه پوهېږي خو ده راته وویل "زه وخت نه لرم" بیا مې د ښار مفتي فضل الرحمن عثماني ته دا کتاب ورکړو او ورته مې وویل چې زه به کله ناکله درځم چې په دې کتاب ځان پوه کړم او را ویې ژباړم. خو مفتي صاحب هم ډېر مصروفه سړی دی،شپږمیاشتې یې دا کتاب له ځانه سره ایښی و، بیا چې ورپسې ولاړم نو کتاب د ده په کتابتون کې بی درکه شوی و. ما دمفتي صاحب نه ګیله وکړه نو دی نا راضه شو او راته یې وویل "وګوره که په کتابتون کې یې لټولی شي ویې لټوه او واخله".
ما په خپله د هغه په کتابونو کې لټون پیل کړ او اخر مې کتاب پیدا او کور ته راوړ. یوه ورځ مې دا کیسه یوځای کې وکړه، هلته د کالې خان په نامه یو تن راته وویل چې نیکه مې په فارسي ژبه پوهېږي او غوښتنه یې وکړه چې کتاب ورکړم چې خپل نیکه ته یې یوسي، اوس کتاب له هغه سره دی ، یوکال کېږي چا راته وویل چې هغه داکتاب بل چاته ورکړی دی.

دا ټوله کیسه په مالیر کوټله کې راته غضنفر علی خان وکړه چې له نوابي کورنۍ سره خپلولي لري . د هغه د مېلمنو په کوټه کې په دیوال یو زوړ ډال ځوړند و ، ماترې پوښتنه وکړه چې دا د کوم وخت دی او توره به هم ورسره وي اوکه څنګه، هغه څه شوه؟ غضنفر علي خان راته وویل چې "د دې ډال په شان یو بل هم و او توره هم ورسره وه، زما خورځ چې په پاکستان کې اوسېږي یو ځل په چکر مالیر کوټله ته راغلی و د هغه دا توره او ډال ډېر خوښ شول ، راته یې وویل چې د خپلې کورنۍ یوه نښه له ځانه سره وړل غواړي. موږ هم ورته دا دواړه ډالۍ کړل او فکر مې وکړ چې له دې ځایه به هلته دا ډېر خوندي وي . د هند او پاکستان ترمنځ ناندریو او د جګړې له امله مسلمانانو دغلته په خپلو کورونوکې د دا ډول شیانو ایښودل بند کړي دي، په مونږ شک کېږی ، زموږ ډېرو خپلوانو پخوانۍ تورې را ټولې کړې او په یوه څاه کې وغورځولې چې ځان تربنه خلاص کړي. زموږ په کور کې دا توره او ډال ډېر قیمتي و او د نواب له خوا زموږ نیکه ته د هغه د خدمتونو په بدل کې ورکړل شوي و".
کله چې غضنفر علي خان په ۱۹۹۱ کال کې د خپلې خور د لیدو لپاره پاکستان ته ولاړ او د تورې پوښتنه یې وکړه نو خورځ ورته وویل "ماهغه توره په کراچي کې د فرانسې سفیر ته ډالۍ کړله او هغه دومره خوشحاله شوچې ماته یې یو سند راکړوچې په کې زما نوم لیکلی او دا چې زه د فرانسې ښه ملګری یم". غضنفر علي خان وویل زما خورځ د هغې موقع یو عکس را استولی چې د فرانسې سفیر ته توره ډالۍ کوي..
ما د غضنفرنه پوښتنه وکړه چې ایا دی هم دغه کار یو ویاړ ګڼې؟ نوپه دې خبره د هغه سترګې له اوښکو ډکې شوی . ما تری د پخوانیو عکسونو پوښتنه وکړه چې څه یې کړل؟ هغه خپلې مېرمنې نصرت جهان ته وکتل او راته یې وویل" دوی هغه زاړه عکسونه کوم ګودام کې اچولي دي" بیا دی ولاړ او

ځينې تور اوسپين عکسونه چې په فريمونوکې بند و راوړل او دوړې او خاورې يې ترې و څنډلې.
ما د ناستې د دې کوټې ديوال ته کتل چې پرې له يو سر نه واخلې تر بل پورې د هالېنډ د لاله ګلانو يو لوی پوسټر لګيدلی و، دا ډول پوسټرونه په بازار کې شاوخوا پنځوس روپۍ قيمت لري.. نصرت جهان ته مې وويل" فکر نه کوی چې دا عکسونه له هغه پوسټر نه زيات ارزښت لري؟" زما په خبرو هغی ته يو څه تاو ورغی او راته يې وويل نن سبا خلک رنګه تصويرونه خوښوي.". ما ورته وويل" په لندن کې داسې عکسونه مې په انټيک پلورونکو په نيلامۍ کې ليدلي چې قيمت يې د سلو ډالرو نه کم نه وی، دوی دواړو يوه شېبه داسې راته کتل ته به وائ زه ورسره ټوکې کووم.
اخر مې ورته وويل "تاسو خو هسې هم دا عسکونه په ردي کې غورځولي دي ، که غواړئ زه به دا عکسونه درنه په بيه واخلم" ،نصرت جهان ژر پاڅيده او عکسونه يې ځای پر ځای کړل. غضنفر وويل" دا خو زموږ د خاندان يو ميراث دی" ما ورته وويل نو د پلار نيکونو ميراث کوم ځای ساتل پکار دی؟ زما هيڅ اراده نه وه چې دا عکسونه يا بل څه ورنه په بيه واخلم خوددی لپاره چې دوی د عکسونو په ارزښت لږ پوه شي نو دا خبره مې وکړه.
غضنفر راته وويل "زما د نيکه ټول کتابونه او کاغذونه موږ په ګودام کې اچولي دي،اوس چې تا راته وويل نو زه به يې په يوې سمې کوټې کې خوندي کړم او هغه زوړ تاريخ خو هرومرو پيدا کووم".هغه به د وروستي نواب افتخار علی خان سره ډېر ليدل او راته يې وويل کله چې هغه د مالېر کوټله تاريخ ليکلو نو يوه ورځ يې زه را وبللم او د کاغذونو يوه ګېډۍ يې راته راکړه، په دې کې د مغل پاچاهانو او نورو واکدارانو له لوري په فارسي ژبه ليکل شوي فرمانونه او نور بی شمېره ليکونه و ،ښايې د افغان واکمنو ليکونه هم پکی و،

په خپله د مالېر کوټله دنوابانو د لاس ليکلي شيان هم و ، ما د ځېنو ليکونو نېټې ورته ولوستلې، وروسته معلومه نه شوه چې دا کاغذونه څه شول.
څو کاله کېږي چې د ماڼۍ د کوټې يو چت را پريوتی اوځيني قيمتی کتابونه په کې ضايع شول، ورسته ساجده بيگم ډېرکتابونه او کاغذونه په کباړي کې خرڅ کړل، زه چې خبرېدم هر څه د زوړ کاغذ په بيه خرڅ شوي و او يوازې هماغه قلمي زړه نسخه چې په فارسي ليکل شوې ده په مشکله مې له چانه واخيسته او اوس رانه بيا ورکه ده"
د مالېر کوټله محمد اقبال خان د خپل نوم سره شېرواني لقب کاروي او وايي چې د ده نيکه په پښتو پوهيدو ځکه دی به سرحد صوبې ته تلوراتلو او د بوډاگانو په هغه ډله کې شامل و چې په ۱۹۰۳ کې يې په ډېلي دربار کې گډون کړی و. دی د نواب يو صاحب منصب و او کار يې د نواب د ورځينو چارو سمبالول و د ده عهده سردار ډيوړهي(د ميلمه پالو سردار) وه او رياست ته د راتلونکو مېلمنو د هرکلي نه را واخله تر نواب د سرکاري سفرونو او د پروټوکول کارونه به يې سرته رسول.
د اقبال خان په کورکی د ناستې په کوټه کې په ديوال دده د نيکه د عسکونو سره يو ډال هم ځوړند و چې د گېنډې(ځړتمي ځناور) د څرمنې نه جوړ و ، خو د نيکه د تورې درک يې نه لگېده. اقبال خان د اسونو کاروبار کوي او په مالير کوټله کې يې خلک د لمبردار په نوم پېژني. دی د پنجاب د بيلابيلو برخو نه اسونه راوړي ، د دو ی خسمانه کو ي او بيا يې په لوړه بيعه خرڅوي.. د ده کورنۍ به اسونه ساتل او رياست ته به يې د جنگ او سفر لپاره ورکول خو داسې چې اوس يې په بازار کې خرڅوئ، دا کار هيچا نه و کړی، اقبال خان وايي دوی د لوديانو سره نژدې اړيکې ځکه ساتي چې د ودونو لپاره د پښتنو کورنۍ غوره گڼي، هغه وويل د پنجاب د وېش سره د مالېر کوټله پښتنو ته سخت تاوان رسېدلی دی.. د اقبال خان دويم ورور محمد خان ځمکې ساتي

او د کروندگرو سره لگیا وي، کشر ورور اجمل خان یې په پوهنتون کی سبق ویېلو.. دده د معلوماتو له مخی درابڼ د پاکستان د اټک په سیمه کې دی او دغلته د دوئ د مشرانونه د یو صوفي پیر زیارت اوس هم شته دی.. هغه ته د پیر نوم نه و معلوم خو وایي چې زیارت ته یې د اوسپنې قفل (جرنده) لگیدلی دی، د ده په وېناکله چې د شېرواني کورنۍ غړي زیارت ته نژدې شي نو دا جرنده په خپله خلاصه شي. د زیارت مخې ته د یوې زړې او پخوانۍ ونې تنه هم پرته ده او مراد غوښتونکي دلته یو مېخ ټک وهي.
د مالېر کوټله د نوابانو سره نږدې اړیکی لرونکی یوه بله کورنۍ د اخلاق خان ده چې د شېرواني لقب کاروئ. دی د محکمې وکیل دی او ځینې پخواني روایات یې لا اوس هم ساتلي دي. په ماشومتوب کې به دی سکندر منزل او مبارک منزل ته ډېر تلو، او د نوابي کورنۍ د حالاتو نه هم زیات باخبره و. د نواب احمد علي د ژوند په اړه یې د مشرانو نه اورېدلي و چې هغه به ډېر شراب څښل، د ماښام سره به دی د سکندر منزل په بره دالان کې کښېناستو، یو نژدې ملگری به ورسره و او جامونه به یې کړنگول.
اخلاق احمد شېرواني راته د نوابانو د لباس په اړه وویل چې دوی به تنگې پایجامې، هغه چې ډېر چین لري او د هغې د پاسه شېرواني (د بندي غاړې اوږد کوټ) اغوستو. د ده په فکر د دې کوټ نوم شېرواني د مالیر کوټله د نوابانو لخوا ورته ورکړل شوی دی. نوابانو په سر پټکی تړلو او د هغه شمله به لوړه او ډېر ولونه یې لرل، د پټکی یوه پله به شاته تر ملا ځړیدله، د دې پټکی د پاسه به د سرو او د قیمتي ډېرو ښایسته جیغه (بروچ) لگیدلې و.
د دوی څپلئ (پڼې) به افغاني وې او اکثر به وربانډې د تیلې کار شوی و. دا څپلئ په مالېر کوټله کې د پټهاني جوتي (پښتنو پڼې) په نوم شهرت لري او اوس یې هم خلک په خاصو موقعو او ودونو کې په پښو کوي.. د سیمې پښتانه خمیره ډوډۍ او غوښه ډېره خوري، دوی یو ډول ډوډۍ پخوئ چې

غټه پېره یا زواله اخلي لړ یې په تبۍ ږدي چې کلکه شي بیا یې په سرو سکارو ږدي چې غټه ډبله ډودۍ ترې پخه شي، دوی روغني ډوډۍ هم خوري او غوښه زیاتره په ښورا کې پخوي.

د اخلاق احمد په کور کې یوه پخوانۍ توره(دده په وېناسل کاله زړه) تراوسه د شاوخوا خلک د ودونو لپاره ترې وړي د واده شاه ځلمی ته یې په ملا ورتړي. هغه وویل د واده شاه ځلمي ته د توري ورکول یو ویاړ ګڼل کېږي. بیا یې هغه توره را وغوښته چې ماته یې راښکاره کړي. توره د نسواري مخمل په تېکی کې بنده وه او په لاستی یې طلائ کار شوې و، زما په غوښتنه دوی توره د تېکی نه د راویستلو هڅه وکړه، خو داسې معلومېده چې دا چېري هم له تېکی نه وه را ویستل شوې،د اخلاق احمد یو ځلمي زوی په ډېرو زورونو سره اخردا له تېکی را وویسته او زما د توقع سره سم یوه زړه او زنګ وهلې توره تری را ووته.

د مالېر کوټله یو بل اوسېدونکی نصرت اکرام خان د هند د پارلمان لپاره دوه ځلي انتخاب شوی دی او د کانګرس په حکومت (۱۹۹۷-۲۰۰۰)کې د لوبو وزریر هم و. نصرت اکرام د شېرواني لقب د خپل نوم سره نه لیکي او د پښتو ژبې په اړه یې راته وویل چې دمالېرکوټله پښتنو له پیل نه پښتوژبه نه ویله ځکه چې دوی په پنجاب کې ژوندکوو. دوی چېرې هم د خپلې ژبې او کلتور تبلیغ نه دی کړی که څه هم ځایي خلکو د دوی ډېر رواجونه خپل کړي دي ،د بیلګي په توګه پښتنې ښځې تل ستر او پرده کوي، په ځان څادر او یا بورقه اچوي، له دوی سره په سیالۍ د پنجاب ډېرو ښځو د څادرونو په سرول پیل کړل. دشېخ صدرالدین او د بهلول لودهی د کیسې په وېبلو دده سترګی له اوښکو ډکی شوی.

ساجده بیګم په ۲۰۰۵ کال کې مړه شوه او دهغې د مړینې سره د مالېر کوټله د نوابې کورنۍ له ځینو نورو رازونو پرده پورته شوه. نواب افتخار خان په

۱۹۸۰م کې ساجدې بیگم ته طلاق ورکړی وا و وروسته هغې د انور خان نومي یو کس سره واده وکړوخو د افتخار له مړینې وروسته ساجدې بیگم یو واري بیا په سکندر منزل کې ژوند پیل کړ اوځینو خلکو پری شک کوو چی د نوابې کورنۍ شیان یې په یوه او بل پلمه خرڅول. د هغې د مړینې نه ورسته یو تن چی ساجد علي خان نومېدو مانۍ کی کښېناستو ،ده دعوه وکړه چې د ساجدې بیگم لېورزوی دی، او په ماشوموالي کې هغې په فرزندي نیولی و.
کله چې ساجد علي خان د خپلی کډی سره سکندر منزل کې داخل شو نو ځایي پولیس ورغلل ، ټول یې له دغه ځایه وشړل او کور یې بند کړو.
د نواب افتخارعلي خان په وصیت کې چې د ۱۹۷۱ م د دسمبر په میاشت کې لیکل شوی و ، دا مانۍ یو وقف بورډ ته سپارل شوې وه او خپل تر مرگه ساجده بیگم یې ددی مختاره ټاکلی وه چې هغه به د خپل مرگ نه وړاندې مانۍ وقف بورډ ته سپاري. خو د طلاق نه وروسته افتخار علي خان خپل وصیت بدل کړو او د روڼ اندو مسلمانانو یوه دیارلس کسیزه کمېشن یې جوړ کړ چې د دې مانۍ څارنه وکړي خو د نواب له مړینې وروسته د وقف د دیارلسو کسانو له خوا هېڅ داسې څه عمل و نه شو چې د مانۍ څارنه پری شوی وای. په مالېر کوټله کې عامو خلکو ویيل چې ساجده بیگم د کانگرس له غړو سره اړیکې لري او خلک تر ې وېرېږي اوبله دا په خپله هم د وقف بورډ مشره وه نو ځکه چا څه نشوای کولی.
په لاهور کې یو تن فیاض احمد خان چې د ساجده بیگم خپل سکه ورور و هم په دې مانۍ دعوه وکړه. د هغی یو لیکلی وصیت چې د مرگ نه یې نهه ورځې وړاندې لیکلې او دستخط کړی و را برسېره شوی دی، او په دې کې وایي چې د دې د مړینې نه وروسته د دې ټول جایدادبه د دې ورور فیاض احمدخان لاس ته ورځي. ځایي پولیسو د ساجدې سلطان د لاس لیکلی یو قانونی سند ترلاسه کړی دی چې په کې لیکل شوي چې د هغې د ناروغۍ پر مهال د هغې

خپلوانو په زوره ترې په ځېنو کاغذونو دستخط اخيستی وچې کېدی شي ځېنې په کې د جايداد کاغذونه وي. د مالير کوټله په مزکو يوه بله دعوه د کوروايې د نواب مېرمنی سرور جهان بيگم هم وکړه چې د نواب افتخار علی خان ورېره وه
هغه وخت يعنې په ۲۰۰۲ عيسوي کال په مالېر کوټله کې ما د ساجده بيگم په اړه څه ښه خبره نه وه اورېدلې. سره له دې چې په حکومت کې پاته شوی وه ډېره لوستې مېرمنه نه وه. ځينو خلکو ويېل چی هغی په چندي گړه (دپنجاب ايالتي مرکز)کی ځان له بنگله جوړه کړې وه، له دې مانۍ ټول قيمتي او ښايسته شيان يې هلته وړل او ورو ورو دکورنۍ د ځمکو او نورو شيانو په خرڅولو لاس پورې کړی و اود مالېر کوټله د تاريخي شتمني د ژغورلو لپاره يې لکه د نورو رياستونواو يا له حکومت نه مرسته نه وه اخېستې.
د مالير کوټله د هغې زړې کلا يو څو ديواله اوس پاتې و چې د شيخ صدرالدين کړوسي د کوټله په نوم جوړه کړې وه. په کومو ځايونو کې چې د دېوال اثار پاتې دي هلته د دې لوړوالی شل فټه قريباً اووه ميټره او پلن والی درې فټه يو ميټر ښکاريدو چې د خطر پر وخت به پرې ساتونکي له غشو او ليندو او يا د ټوپکو سره ولاړ و. په دغه کلا کې اوس لارې او هټۍ جوړې دي. د ښار مرکزي ځای د شيخ صدرالدين صدرجهان زيارت دی چې له هرې خوا نه ورته خلک ځي. له زيارت سره جوخته کوڅه محلت د حضرت شيخ يا شېخ حېدرمحلت نومېږي. د دې زيارت نه چارچاپېره د پخوانيو لويو تيږو ديوال جوړ دی. يوه نوبت خانه(نقارخانه) هم په کې شته چې د شيخ صدرالدين د کالنۍ عرس پر مهال په کې نغاره غږول کېږي.
ځايي خلک په دې باور دي چې دا ديوال پيريانو په يوه شپه کې جوړ کړی دی. زيارت ته تلونکي په لوی سړک د يو هندو فقير بابا اتمارام يادگاري ځلی دی چې په کې د هندو مذهب ځېنې انځورونه جوړ دي. دې ځلي ته مخامخ په

جنوب کې یوه ځاه ده چې څلورګوټېزه محرابي دروازې لري، له دې دروازو یوه پوړۍ ښکته تر کوهي جوړه ده خو په کوهي کې اوس اوبه نه شته. نواب سکندر علي خان د دې کوهي لپاره ځمکه وقف کړې وه او عامو خلکو به ترې اوبه وړلې.
د مالېر کوټله په شاهي هدیره کې د دې ځای د نوابي کورنۍ غړي خښ دي. د ۱۷۱۲ کال راهیسې دلته د مېرمنو، ځوانانو او ماشومانو قبرونه دي چې په زیاترو یې د مغلي طرز خښتې او کاشي تیږې کارول شوي دي خو د کوټله بنسټ ایښودونکي بازید خان قبرد ښار په بله څنډه کې دی. په شاهي هدیره کې تر ټولو ښکلی قبر د نواب سکندر علي خان دی.
د ده د نوابۍ پر مهال د ده مور یو صوفي بزرګ غلام شاه ته ځمکه او د اوقافو پېسې ورکولې چې د دې هدیرې ساتنه وکړي. اوس هم د غلام شاه اولادونو نه ځینې د وقف په پېسو ګوزاره کوي نور یې په مالیر کوټله کې دوکانداري او خیاطي کوي. ښايي د نواب سکندر خان قبر ته تر ټولو زیاته پاملرنه کېږي ځکه دا تل په ښه حالت کې وي. په هدیره کې د نواب شېر محمد خان قبر تر ټولو ساده دی او په دې هېڅ سایوان نه شته، د ده وصیت و چې قبریې ساده او خلاص پرېښودل شي د شاهي هدیرې د ځېنو قبرونو نه ښکاری چې د نوابي کورنۍ ځېنوغړو د رامپور د نوابانو تر اغېز لاندې شیعه مذهب خپل کړی و، اود دوی په نومونو کې د علی لقب هم له هاغه وخت راهیسې اضافه شوی دی.
د هدیرې پر قبرنو د هر زیارت په ورځ شمعې بلېږي، په دې ورځ د هدیرې منجاور دا ځای پاکوي او ځېنې خلک د خپلو مرادونو لپاره دلته راځي خو د نورو ځایونو په شان دغه هدیره هم مخ په زوال ده. د دی برج او هغه دیوال چې ورسره جوړ دی اوس ځایي دوکاندارانولخوا د خطر سره مخ دی، هغه دوکانونه چې دې دیوال سره لګیدلي دي د هغوی خاوندان غواړي چې دیوال دی وغورځول شي، د هدیری متولیان یې محکمې ته تللي دي.

په مالېر کوټله کې اوس د زاړو اثارو د ساتنې يوه ټولنه جوړه شوې ده او کيدی شي چې دوی دنورو تاريخي اثارو سره سره د هغو زړو کتابونو او تاريخي اسنادو ته هم پام وکړي چې نوابې کورنۍ نه پاتې شوي دي .
د پارلمان يو غړی سردار سنګ مان هلی ځلی کوئ او د نواب شېر محمد خان د قبر د موجودګۍ له امله يې دا د يو ژغورلي ځای په توګه اعلان کړی دی..
د زړو اثارو او کلتور ډايريکټر اندرجيت سنګ ساندهو هم په دې کار کې ملاتړ کوي.

د لاهور مالېری

زه د لاهور په ماډل ټاون کی د يو لوئ او ښاېسته کور د مېلمنو په کوټه کی ناسته ووم او دلته اېښی شيانو ته ځير ووم. په دوو دېوالونو د مالېر کوټله د پخوانيو نوابانو رنګين قد ادم انځورونه، يوی خوا ته په لويه هنداره کی د چت سره ځړېدلی فانوس ، د برونزو ، چينی، بلوروا‌و د ښيښی جوړ په رنګا رنګو شيانو دا کوټه را ته يو وړوکی ميوزيم په شان ښکارېده. د کوټی د لويو کړکيو د شيشو نه بهر په چمن کی يو مالی (باغبان) نيالګی کښېنول. دا د شفقت خان کور واو ده راته ډېر په اعتماد وويل چی صدرالدين ملنګ نه بلکه د بهلول لودهی د يو جنرال ځوئ و. هغه په دی باور دی چی دده د ملنګئ کيسی د زيارت منجاورو جوړ کړی دی. دا خبره هم غلطه ده چی نوابانو تېغ(توره) او منجاورو دېغ (دېګ) غوره کړو. ايا صدرالدين خبر و چی دده په زيارت به دېګونه پخېږی. (دا دود د مغلو پر وخت پېل شو) ده د وروستی نواب افتخار علی خان په نوابئ هم نيوکه وکړه چی سکندر علی خان بی اولاده و. ده د ژوند په وروستيو شپېو کی ابراهيم علی خان په فرزندی

واخیستو او دی د گدئ دعوی دار شو. شفقت خان ځان د مالېر کوټله د عیسی خانی ټبر نه گڼی ، په لویدیځ پنجاب کی کارخانی لری او ځوئ یې د پاکستان د پارلیمان غړی دی.
د مالېر کوټله ځینو کورنیو ته د لاهور په فېروز پور سړک مزکه ورکړی شوی وه چی اوس پکی کورونه جوړ دی دا ځائ شېروانی ټاون نومېږي. خو د مالیر کوټله نه راکډه شوی پښتانه زیات تره د لاهور په ماډل ټاون کی ژوند کوئ. او ښایسته کورونه لری. دوئ هڅه کوئ چی په شېروانی کورنئ کی ودونه وکړي.
د سجاد خان مېرمنه د شاهجهان پور شېروانی ده. دی د پاکستان د مظفرگړه نواب نصرالله خان سره هم خپلوی لری چی مېرمنه یې د مالېر کوټله ده.
اخلاق خان دنصرت خانی ټبر نه دی او نیکه یې حیات محمد خان نومېدو. دی بزنس کوئ خو پخپل کور کی یوه کتابتون لری چی د نور هر ډول تاریخ د کتابونو نه علاوه، د مالېر کوټله په اړه یې چاپ شوی هر څه پکی ساتلی دی. ده د مالېر کوټله د مخه ورو کسانو په اړه پورا معلومات لرل. د نواب زوالفقار علی خان د ځوئ رشید علی خان په اړه یې وویېل چی ده په ۱۹۰۱ کی د لاهور د گنگا رام روغتون سره نږدی یوه ماڼئ جوړه کړی وه چی ځینی دېوالونه یې اوس هم شته. ده د لاهور په ایچیسن کالج کی سبق ویېلی و او ورسته د پټیالی مشر وزیر ټاکل شوی و. تر پاکستان جوړېدو په اس گاډی کی گرځېدو ، دده مېرمنه انگرېزه وه او اخلاق خان وائ چی قبر یې په لاهور کی دی. د رشید علی خان ځوئ رضا علی په اطالیې کی ژوند کوئ. د رشید ورور خورشید علی خان ځوئ نوشاد علی خان په ترکی او زمبابوې کی د پاکستان سفیر و.
اخلاق خان په دی باور دی چی هندته دشېخ صدرالدین ورتگ ددوئ لپاره ښه و ، دوئ متمدنه شول، تعلیم یې وکړ، د ژوند شعور یې وموندلو. ما تری پوښتنه وکړه چی دی خلکو ته ځان ولی د یو افغان او یا د شېرواني په توگه

ورپېژني. هغه وویېل دا زما پېژندګلوی ده او زما لپاره مهمه ده، هر انسان د خپل اصل په اړه د وېنا حق لري.
وقار خان د کمپیوټر انجینیر او په انټرنېټ یې د مالیر کوټله وېب پاڼه لري. دده سره د یو محکمې زړه دوسېه په کتابي شکل کې ده او د نیکه نه ورته یوه سیکه پاته ده چې د نواب اسداله خان (۱۷۸۰-۱۷۸۴)د وخت ده.
د وروستي نواب افتخار علي خان د وراره (د الطاف علي خان ځوئ) دکاظم علي خان سره مې هم په دې سیمه کې دده په کور کې ولیدل. دی ځان د مالیر کوټله د جمال خاني ټبر بولي اومېرمنه یې د کنج پوری د غورغشتي نواب دکورنۍ ده. ده په علي ګړه پوهنتون کې لوړې ازکړې تر سره کړې وې. خو ماشومتوب یې د مالېر کوټله په مبارک منزل کې تېر شوی دی.. ددی ماڼۍ په یو عکس کې یې راته په دوېم پوړ کې خپله کوټه را په ګوته کړه. د ماڼۍ په اړه یې وویل چې دلته د دوېم پوړ نیمه برخه د انګرېز استاځي(وا ېسرائ) لپاره ځانګړې وه. یوه کوټه د موسیقۍ لپاره وه او انګرېزانو مېرمنو به پکې پیانو غږوله. د نواب د کورنۍ ځینو جینکو به هم کله نا کله ورسره ملګرتیا کوله. کاظم علي خان راته وویل زما د کوټې سره جوخته د خیاط (درزي) خپله کوټه وه چې د نوابي کورنۍ د نارینو جامې به یې ګنډلې. د خپل نیکه نواب احمد علي خان په اړه یې وویل چې دده څلور شخصي ساتندویان و چې دوه مسلمانان او دوه به سیکان و. کاظم علي خان په مالېر کوټله کې د خپل نیکه د مزکو او ماڼیو د قانوني وېش په اړه د هندوستان دمحکمې له خوا لیک تر لاسه کړونو هلته یې د ځان لپاره یو سیک وکیل وټاکلو. ما تری پوښتنه وکړه چې دی به د خپلې برخې جاېیداد سره څه کوئ نو راته یې وویېل " زیات امکان ددې دی چې هر څه خرڅ شي او دې پېسې واخلي. زما ددې خبرې په جواب کې چې فکر نه کوئ په دې کار به ددوئ د خاندان میراث نورو خلکو

لاس ته ولوېږي، کاظم علی خان وویېل " هر څه ختم شی...پاچاهئ او سلطنتونه ورک شول."

په مالېر کوټله کې د دوو کسانو نوم ته اوس هم درنښت کېږي، یو نواب شېر محمد خان او بل شېخ صدرالدین دی.

شجره

سرواني

شیخ نهال

شیخ جعفر

شیخ کاکړ

شیخ ابراهیم

شیخ محمود

شیخ موسی

شیخ احمد (جوان مرد)

شیخ ملهی (ملي)

شیخ علي شهباز

شیخ احمد (زنده پیر)

شیخ صدر الدین (۱۴۳۷)

شیخ حسن (مشر)

شیخ موسی (کشر)
شیخ عیسی (د بهلول لودی لمسی)
خان محمد شاه
خان محمد اسحاق خان (خواجه مودود)
فتح محمد خان(فاتح)
بازید خان (سیف الملک)
(نواب) فیروز خان
خضر محمد خان
(نواب) شیر محمد خان
(نواب) غلام حسین خان
(نواب) جمال خان

ماخذونه

۱- د سیک خلکو تاریخ ۱۹۷۸-۱۴۶۹ ډاکټر ګوپال سنګ - نوی ډیلی
۲- تاریخ پنجاب - سېد محمد لطیف ۱۸۸۸ بیا چاپ- تخلیقات لاهور ۱۹۹۴
۳ - لودی پښتانه- پوهاند عبدالشکور رشاد کابل دولتي مطبعه ۱۳۳۶ هـ ش
۴- تاریخ خان جهاني و مخزن افغاني- خواجه نعمت الله هروي
ژباړه: ډاکټر محمد بشیر حسین
۵- غزني - کابل او افغانستان - جي - ټي ویګنی - بیا چاپ سنګ میل چاپ اداره لاهور ۱۹۸۲
۶- حیات افغاني - محمد حیات خان ژباړه : عبدالطیف یادطلبي، دانش خپرندویه ټولنه ، ۲۰۰۷

۷- په پنجاب کې یو کال، هربرټ – بی – ایډورډز، ۱۸۵۱
۸- حاکمان پنجاب، اسد سلیم شیخ، اظهار سنز لاهور، کال نامعلوم
۹- د ملیرکوټله تاریخ، نواب افتخار علي خان ۲۰۰۰
۱۰- د کوټله د مهمو افغانانو حال – د ملیر کوټله خان عنایت علي خان، ملکی او پوځی گزیټییر ۱۸۸۲ د لاهور کتابخانه.
۱۱- د هندوستان سوشیالوجی یوه برخه.
خپلولی او سیاسی نظام. د مالیرکوټله افغان شیرواني مشران ۱۹۴۷ – ۱۴۵۴
د ریتابراره تحقیقی مقاله ۱۹۹۴
۱۲- افغان شرفا او مغل، ریتاجوشي، وکاس چاپ اداره نوی ډلی ۱۹۸۵.
۱۳- شیر شاهی تاریخ، د عباس سروانی تالیف، دکتور دولت محمد ترجمه، کابل افغانستان، ۱۳۵۴.
۱۴- پښتانه د تاریخ په رڼا کې ، بهادر شاه ظفر کاکاخیل، یونیورسټی بک ایجنسی، پیښور، ۱۹۶۵.
۱۵- د هندوتسان په مسلمانانو کې تفریق، د فرانسس رابنسن مقاله، کیمرج پوهنتون ۱۹۷۱، ۱۸۶۰ - ۱۹۲۳
۱۶- سیکان او افغانان، شهامت علی خان، ۱۸۳۹، بیا چاپ امر پرکاشان ۱۹۸۷، نوی ډلی.
۱۷- تواریخ خورشید جهان، ۱۳۱۱ هجري، شیر محمد خان ګنډاپور (المکتبه الحقانیه، محله جنګی پیښور).
۱۸- احمد شاه درانی، ګنډا سنګ ، ۱۹۵۹ ، رینا آرټ پریس لاهور، بیا چاپ ۱۹۸۱.
۱۹- تمدن هند ، د سیدعلي بلګرامي ترجمه، ډاکټر ګستاولی بان، فرانسوی محقق، نیټه نامعلوم.

۲۰-تذکره روسائ پنجاب (پنجاب چیفس) سر لیپیل گریفن-کرنل مېسی ۱۹۱۰ ژباړه سید نوازش علی ۱۹۳۲ (دوېم جلد) بېا چاپ سنگ میل پبلیکېشن لاهور ۲۰۰۲
۲۱- د کابل د سلطنت حالات. ماونټ ستورټ الفنېتون ۱۸۱۵، بیا چاپ ۱۹۹۲.
۲۲- د خیبر دره، د سلطنټ او حملو تاریخ، پیډی ډوکرټی ۲۰۰۷، فېبر او فېبر لندن.
۲۳-د هندوستان کیسه، مایيکل ووډ، ۲۰۰۷، رینډم هاوس لندن.
۲۴- د پنجاب او د شمال لوېدېځ سرحدي صوبې قاموس-سر ډېنزېل ایبټسن ، سر اېډورډ مېکلاگن او اېچ اې روز- لومړی برخه-بېا چاپ سنگ میل پبلیکېشن لاهور- نېټه نامعلومه-
۲۵- په مالېر کوټله او لاهور کی د شیخ صدرالدین د کورنې غړي

يادونه

ددې کتاب لپاره په څېړنو کې ماسره بې شمېرو خلکو مرسته کړې ده.

په مالیر کوټله کې. محمد اقبال شیرواني او اجمل شیرواني چې د خپلې کورنۍ عکسونه او پخواني پاڼې یې راځرګند اوځینی یي د چاپ لپاره کاپی کړل- د نواب شیرمحمد خان انسټی ټیوټ مشر پروفیسر زنیت الله خان او د هغه میرمنې.. دډېلی د جواهر لعل نهرو پوهنتون استاد عبدالخالق رشید. عبدالنافع همت او داود اعظمی چې ځیني کتابونه یې راته ومونډل. په لاهور کی وقار خان ، اخلاق علی خان او زاهد خان، د وروستی نواب وراره نوابزاده کاظم علی خان ، شفقت خان او یو شمېر نورو پښتنوچی د خپلو کورنېئوپه

اړه بې معلومات راکړل- ، میروبس میاخېل جعفر هاند او د اسرار کریمزي نه مننه چې د کمپوز برخه یې سمباله کړه.